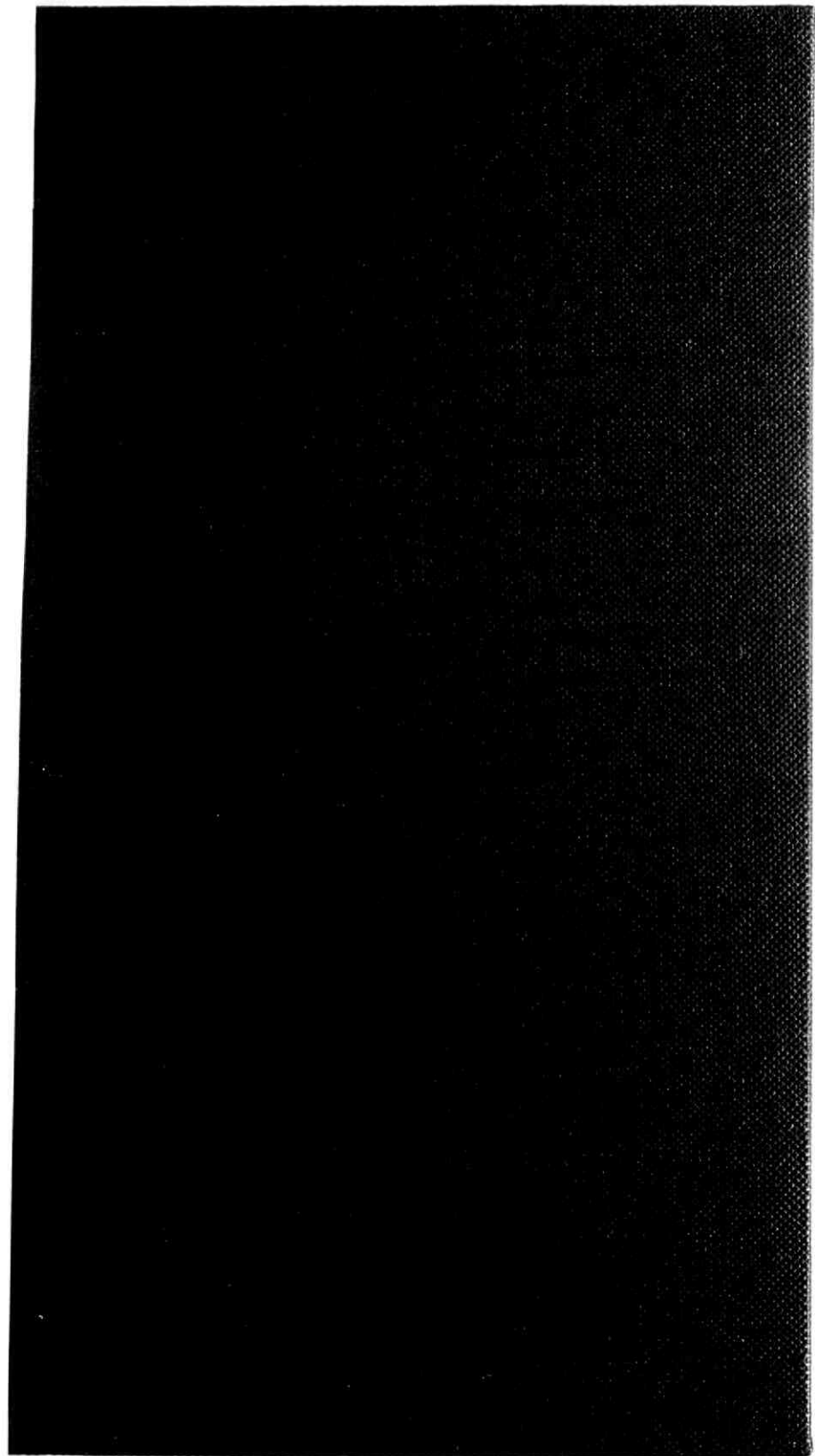

De onfeilbaren

<https://hdl.handle.net/1874/237133>

mm 13881

3177

ENCYCLOPÉDIE.

LECTUUR

VOOR

NUTTIG EN GEZELLIG ONDERHOUD.

TIJDSCHRIFT VOOR ALLE STANDEN.

25° JAARGANG.

~~~~~  
**De Onfeilbaren.**  
~~~~~

ROTTERDAM,
G. W. VAN BELLE.

Pl. 73 en met opgeheven hooivork liep hij op hem toe

T.T. 2556 63

DE
ONFEILBAREN.

NAAR HET HOOGDUITSCH

VAN

CONRAD VON BOLANDEN,

DOOR

A. M.

„Onfeilbaar is alleen de deutsche
wetenschap.”

Doctor WUNDERLICH.

ROTTERDAM,

G. W. VAN BELLE.

1872.

BIBLIOTHEEK DER
RIJKSUNIVERSITEIT
UTRECHT
COLL. THOMAASSE

BIBLIOTHEEK UNIVERSITEIT UTRECHT

2945 545 2

DE KORREL.

Tot de aanzienlijksten van het dorp behoort de molenaar Jozef. Met twee paarden, en wel de schoonste van geheel Heimhofen, bewerkt hij zijne akkers. In den stal staan vier koeien en twee ossen, die glimmen van zindelijkheid. De weiden aan de Molenbeek hooren hem toe. Twee bunders van het beste bouwland der gemeente, behalve eenige akkers van minder gehalte, zijn zijn eigendom, en wat de hoofdzaak is, dat alles is onbezwaard. De beek is nimmer droog, de raderen loopen dag en nacht, gedreven door het heldere water der nabijgelegen bergen. Alleen op zonen feestdagen staan de raderen stil, want Jozef houdt zich streng aan het oude gebruik, om den dag des Heeren te vieren. Vóór dat de klokken dan hunne laatste tonen doen hooren, stapt de brave man in grijze kleeding, met den hoed op en het „hemelsch palmhof” in de hand, waarin zijn vader reeds gebeden heeft, naar het kerkplein. Daar staat hij dan in den kring der voornaamsten van het dorp onder

de lindeboomen in vertrouwelijk gesprek, somtijds ernstig de plaatselijke aangelegenheden besprekend, tot dat de H. Dienst begint. Ook in den gemeenteraad neemt de molenaar sedert verscheidene jaren eene plaats in. Zwaar weegt zijn oordeel bij het weifelen der gedachten en zijn woord geeft telkens den beslissenden uitslag; want hij bezit een gezond verstand en een juist doorzicht van de toestanden. Sedert geruimen tijd had hij het kostbare kleinood van alle eergierige buitenlui, de betrekking van burgemeester kunnen bezitten, had hij bij de verkiezingen minder stijfhoofdig zijne oprechtheid bewaard.

„Laat het u wat kosten, Jozef, en gij wordt stellig burgemeester!” hadden hem verstandige vrienden bij de laatste verkiezing gezegd.

Aanvankelijk had de molenaar onwillig het hoofd geschud, zijne meelwitte pet achterover gezet, onvergenoegd gebromd en zijne raadgevers laten staan. Toen echter de aandrang grooter en het aansporen menigvuldiger werd, toonde de molenaar wie hij was, zijne oogen fonkelden en hij zeide tot zijne raadgevers.

„Hoort, ik zal u eens wat zeggen! Als niet de waardigste, de rechtschapenste, de bekwaamste burgemeester moet worden, maar hij, die het meest betaalt, laat dan eenvoudig de betrekking van burgemeester rondroepen. Laat de omroeper zeggen: „Aanstaanden maandag wordt de betrekking van burgemeester bij opbod verkocht. Wie het meeste biedt krijgt ze.” Legt de opbrengst in de armenkas. Op die wijze brengt zoo'n burgemeester toch minstens eenige honderd gulden op voor de armen, en dat is toch een goede zaak. Moet hij echter burgemeester worden, die het meest te eten en te drinken geeft, dan is het eene schande, aan welke ik geen deel wil

nemen. Bij de laatste verkiezing toch gaf de eene mededinger eene koe, de andere een os ten beste. De os won het van de koe, want hij woog zwaarder. Moet ik nu een ezel laten slachten, om u te overtuigen, dat ik de waardigste voor die betrekking ben?"

Toen hij dit gezegd had, verliet hij onder het schaterend gelach zijner raadgevers de kamer en ging naar den molen.

Bij alle rechtschapenheid was Strehling, de molenaar, evenwel niet zonder gebreken. Ofschoon goed-aardig, was hij toch somtijds het slachtoffer eener toemelooze oplopendheid. Was die hartstocht bekoeld, dan gevoelde hij gewoonlijk berouw, doch niet altijd. Hardnekkig en stijfhoofdig kon hij bij zijn eenmaal opgevatte meening blijven. Niet eens het veelvermogende zachte woord zijner echtgenoot was in staat, alle kwade neigingen te bezweren, die hem aan zijne stijfhoofdigheid gebonden hielden. Wel had hij naar zijne meening altijd gelijk, want zijn toorn betrof altijd het slechte, valsche en verkeerde. Dan bleef hij bij zijn stuk en was doof voor alle verstandige terechtwijzingen.

Een groot gevaar voor den braven molenaar lag in den omgang, dien hij soms had, met verlichte heeren uit de naburige stad. Bij drijfjachten in den winter, als de vorst het werk verhinderde, en de beek onzichtbaar onder het ijs voortdreef, ontbrak de molenaar nooit. Die jachten eindigden geregeld met vroolijke drinkpartijtjes in de herberg „de zwaan." Daar verkeerde Strehling in kringen, die met zijn oprechte inborst in strijd waren, die zijn godsdienstigen zin benadeelden en zijn geloof in gevaar brachten. Uit den mond van welopgevoede personen hoorde

hij kwinkslagen en snedige gezegden over dingen, die hem heilig waren, somtijds zelfs vertellingen over het domme drijven der priesters. Ongemerkt zette zich een adder bij hem vast, die langzaam, maar voortdurend aan de godsdienstige grondslagen zijner ziel knaagde. Toch was de geheele waarde van Strehling op die grondslagen gebouwd. Geen fijne opvoeding, welvoegelijkheid, wetenschap noch kunst hadden oprechtheid, vlijt en huiselijke geschiktheid gekweekt, maar enkel de veredelende kracht van den godsdienst. Verdween deze kracht, dan moest het geheel in een woesten puinhoop samenstorten.

Bij het laatste drinkpartijtje, aan het einde der jachten, was het vooral de pauselijke onfeilbaarheid, welke het bij die heeren moest misgelden. Strehling hoorde zulke verschrikkelijke dingen over het vermetel voornemen van den Paus, dat hij de eerstvolgende dagen dikwijls huiverend nadacht, hoe iemand naar zulk een godslasterlijk doel kan streven. Maar het geruisch van het water, de geregelde loop der raderen, de onophoudelijke werking der steenen, de regelmatige dagelijksche bezigheid, hadden weldra de ergernis weggespoeld, die hij genomen had aan den onfeilbaren Paus. Alleen het hatelijke woord „onfeilbaar” bleef in zijne gedachten hangen en wel in dien zin, zooals het de heeren uit de stad verklaard hadden.

Al was Strehling ook niet de rijkste van het dorp, toch bezat hij een schat, die hoog in aanzien stond bij alle trouwlustige jongelingen — namelijk het schoonste meisje uit den omtrek. Geertruida, het eenige kind van den molenaar, schitterde niet alleen door eene zeldzame schoonheid van lichaam, maar ook door vlijt, handigheid in de huishouding en vooral door een voorbeeldige zuiverheid van zeden. Zij was de lieveling en de trots

des vaders, de steun en vreugde der moeder. Zij werkte voor twee meiden op het veld, zij bestuurde de huishouding op negentienjarigen leeftijd als een ervarene huishoudster. Vroeger was het meisje een eerste wildzang geweest. 's Zondags klom zij op de molenraderen, ving visschen en kreeften in de beek en roste zelfs de jongens af, die haar daarom durfden bespotten. Bovendien toonde Geertruida een bijna mannelijk karakter, dat langzamerhand week en met de opgroeiende maagd in zedige ingetogenheid veranderde. Toch was haar iets mannelijks bijgebleven: een buitengewone sterkte. Zij droeg op hare ronde armen den zwaarsten meelzak, als een bos stroo. Bij den grootsten drang van het water opende zij zonder inspanning de sluizen; in tijd van nood bekleedde zij zelfs de plaats van een bekwaam molenaarsknecht, opdat de doodvermoeide vader wat zou kunnen uitrusten. Ook hare bescheiden kleederdracht was te prijzen. Op werkdagen droeg zij kleederen van stoffen door haar zelve in de lange winteravonden gesponnen. Slechts zondags draagt zij wollen kleederen en op de borst een gouden kruisje aan een zijden koord. Het eenige sieraad van haar hoofd is het rijke haar, dat zij heel eenvoudig draagt. Zij plakt het niet met vetachtige stoffen aan elkander en strijkt het niet onnatuurlijk op, zoo als vele landmeisjes doen, in navolging der hatelijke, smakelooze, torenhooge haarbossen (chignons) der stadsche jufvrouwen. Vroeger droeg Geertruida het haar in twee lange vlechten, die haar over den rug hingen en aan welker einde roode strikjes zaten. Toen zij haar zestiende jaar bereikt had, legde zij de vlechten om het hoofd, zoodat de roode strikjes boven het voorhoofd bijeen kwamen — een passend sieraad voor de schoonheid van haar gelaat.

Bij al het dingen der rijkste boerenzoons om hare

hand blijft zij koud. Haar aangeboren geestigheid boezemt de moedigsten vrees in, hare maagdelijke waardigheid weet hen, die het meeste aanspraak maken, af te weren. Soms verandert hare tong in een scherpsnijdend zwaard, als aanmatiging of onbeleefdheid zulks vorderen.

Slechts éénen is zij in stilte genegen, en wel hem, die het nauwelijks waagt haar aan te spreken, die in hare nabijheid beschroomd is en die nauwelijks zijne oogen naar haar durft opslaan. Toch is Adam Black, naar de meening van Geertruida de braafste en knapste jongeling van het dorp. Zoo dikwijls Geertruida over het veld gaat, kijkt zij naar zijne beide vossen. Ziet zij den slanken jongeling in de verte achter den ploeg, dan blozen hare wangen en hare oogen schitteren. Ontmoet zij hem toevallig, dan groet Adam ernstig en eerbiedig en zij waagt het niet met den bloeden jongeling een gesprek aan te knoopen. Komt hij aan het ouderlijke huis, om te malen, dan bewerkt zijne tegenwoordigheid, dat Geertruida veel verkeerd doet, somwijlen potten breekt, dat anders niet gebeurt.

Sedert geruimen tijd had Strehling de geheime neiging zijner dochter opgemerkt. De keuze beviel hem.

„Onze Geertruida heeft een goed oog op Adam,” zei hij eens tot zijne vrouw. „Wordt het eens man en vrouw, dan heb ik daar niets tegen. Adam is geen luiaard, geen herberglooper, geen windbuil. Hij is solied, regtschappen en vlijtig. Ik heb er bijzonder op gelet, — zijne akkers zijn allen met zorg gebouwd. Hij is een verstandige, nadenkende boer. Zijn vermogen is, wel is waar, niet zoo groot als het onze, dat wil zeggen,” en hier fronste Strehling zijn voorhoofd, „als wij het verwenschte proces winnen.”

Het proces vormde een donkere wolk aan den hemel van huiselijk geluk. Het betrof al de weiden van den molenaar, die zijn vader zaliger voor jaren gekocht had, evenwel zonder dat de nauwkeurige grenzen van het goed bij eene akte waren aangewezen. De vroegere eigenaar van die weiden, Frits Firner, die nog leefde, en een oude, sluwe gierigaard was, had bedenkingen geopperd. Sedert jaren was het proces hangende. Bij alle rechtbanken verloor het de molenaar. Op aanraden van zijn procureur appelleerde hij naar het hoogste gerechtshof, waar de zaak onbeslist bleef hangen. Verloor Strehling het weer, moest hij de weiden teruggeven, de hooggelopen rechtskosten betalen, dan was het ruime, zekere bestaan van den molenaar vernietigd.

Op het oogenblik staat Strehling in zijn uitgestreken tuin, in de nabijheid van het varkenshok; naast hem Hans Dunkel, de onderwijzer, tevens secretaris der gemeente. De molenaar staat blootshoofd, zonder buis, de hemdsmouwen opgeslagen, en de gespierde armen op de borst over elkander. De onderwijzer rookt eene lange pijp. Aan het veelkleurige mutsje, dat hij op het hoofd heeft, hangt een zijden kwast; op den neus heeft hij een bril, in zijne gelaatstreken staat dat overdreven zelfbewustzijn te lezen, dat gewoonlijk de half-geleerden kenmerkt.

Beide mannen beschouwen een groot mestvarken, dat niet woest door het hok loopt, maar op dezelfde plaats blijft staan, nauwelijks hoorbaar knorrend. Des te luider broemt de molenaar. De handelwijze van het vette beest bevat hem niet. Hij krabt achter de ooren en begint in den tuin te kijken, waar Geertuida bezig is.

„Het schoone dier is stellig ziek, Strehling!” zei

de onderwijzer. „Ik zou het dadelijk doodsteken, als ik in uwe plaats was.”

„Doodsteken? Ho, ho, — meester! In de maand Mei slacht men geen varken voor huiselijk gebruik. En, als het ziek is, zou ik er toch niets van willen eten.”

„Natuurlijk! Maar gij kondt het vleesch verkoopen.”

De molenaar zag den onderwijzer met groote oogen aan.

„Zulk een raad had ik van u niet verwacht,” zeide hij droogjes. „Wat ik zelf niet wil eten, laat ik ook anderen niet eten.”

„O ja, als de ziekte volstrekt bewezen ware,” hernam Hans Dunkel. „Maar dan moest het ook nog bewezen worden, dat het nadeelig voor de gezondheid is, van dit varken te eten. Beide gevallen zijn echter niet bewezen, derhalve kunt gij u zonder bedenken schadeloos stellen.”

In plaats van te antwoorden, keek Strehling weder naar den tuin.

„Truitje!” riep hij het meisje wenkende.

De geroepene kwam aangeloopen.

„Ga hierover bij Michel, den veedokter en zeg, dat hij terstond hier komt,” riep de vader het meisje toe.

Geertruida bond het witte doekje vaster, dat zij om het hoofd droeg, en waaruit haar gelaat landelijk zindelijk uitkwam. Zij ging de tuindeur uit, spoedde zich met verhaaste schreden over den weg, die den eenigzins ter zijde gelegen molen met het dorp verbond en bereikte de straat op hetzelfde oogenblik, dat een kar kwam aanrijden. Op het tweewielig voertuig stond een slank opgeschoten jon-

geling, het leizeel in de linkerhand, in de rechterhand de zweep met koperen handvat. De teugels hield hij stijf aangetrokken om de voorthollende vossen te beteugelen. Op het gezicht der bedrijvige molenaarsdochter kwam een bos op het gelaat van den knaap. Ook Geertruida's wangen gloeiden; haar helder oog keek naar den grond. Ofschoon zij met de kar op dezelfde plaats moest samenkomen, waar de weg aan de straat eindigde, liep zij toch voort, zonder op te zien. Plotseling stond het voertuig stil, de vossen stonden snuivend, het meisje ging over de straat. Vervolgens reed het gespan in snellen draf den zijweg in. Noch Adam, noch Geertruida had een woord gesproken. Maar een vluchtige blik had haar het verlegen blozen van Adam doen zien en van zijn kant had de menner van de rossen haren bos bemerkt.

De molenaarsdochter ging een klein huisje binnen, waar Michel de veedokter, zijn houten pijpje rookend op de snijbank zat, bezig met het snijden van stelen voor gaffels. Hij liet het mes rusten en keek het meisje in de eigenaardig glanzende oogen.

„Zoo — goeden morgen, Truitje! Drommels gij wordt hoe langer, zoo knapper! Bij mijn ziel, gij zijt het schoonste meisje van het land!”

„Goeden morgen, Michel! Vader zendt mij hierheen, gij zoudt terstond komen.”

„Is er wat gaande, kind?”

„Ons mestvarken vreet niet, het zal wel ziek zijn,” antwoordde zij, terwijl zij aan Michels zijde naar den molen ging.

„Natuurlijk, als een varken niet vreet, is het stellig ziek,” zei de oude.

Geertruida hoorde deze bemerking niet; want bei-

den gingen juist de plaats voorbij, waar Adam opzettelijk de vossen had ingehouden, om haar zonder toeven den weg te laten vervolgen.

Michel, ook neef Michel genaamd, een oud man van veel ondervinding, was de meest gezochtste vee-dokter van dien omtrek. Menig stuk rundvee had zijne kunst gered, menig paard was door zijne eenvoudige middelen genezen. Vooral verstond hij de kunst om varkens te genezen. Deze kunst was erfelijk in zijne familie. Reeds Michels vader en grootvader waren algemeen gezochte helpers in den nood. Vele boeren stelden meer vertrouwen in de beproefde ondervinding van den oude, dan in de wetenschap van den veearts uit de stad. Zooals men denken kan, was Michel in het oordeel van den arts, door den staat aangesteld, een „domme knoeier,” een „onnoozele kwakzalver,” wiens geknoei het inkomen van den veearts, die eene wetenschappelijke opleiding genoten had, benadeelde.

Michel bekeek het zwijn opmerkzaam. Hij nam een schotel melk en zette dien het dier voor. Het beest snuffelde aan den schotel, trachtte te loopen, maar kon niet.

„Het is zoo!” zeide eindelijk de oude. „Jozef uw varken heeft de korrel.”

„Hoe, wat, korrel? Wat is dat?” vraagde de molenaar.

„Dat is een wit, hard stukje vleesch, zoo groot ongeveer als een tarwekorrel, daar boven aan het gehemelte, bijna aan den snuit. Is de korrel uitgesneden, dan is het beest genezen, vreet weder en is geheel gezond in een paar dagen.”

De molenaar zag bedenkelijk voor zich. Voor den eersten keer trok hij de kunst van den oude in twijfel.

„Daarvan heb ik nog nooit iets gehoord,” zeide hij eindelijk. „De korrel — hm!”

„En al uwe varkens zullen de korrel krijgen, Jozef, reken er op, Michel heeft het u gezegd. Voor omtrent vijftig jaren is zij nog eens in ons dorp geweest, ik ken dat goed, het is aanstekend.”

Hans Dunkel, de onderwijzer, wenkte den molenaar ter zijde.

„Strehling, wat Michel daar vertelt, is toch al te belachelijk. Hij zal u stellig het varken bederven. Zend iemand naar den veearts. Een varken van twee honderd pond is toch wel waard, dat men de wetenschap te hulp roept.”

„Gij kunt wel gelijk hebben,” hernam Strehling.

„Michel,” ging Dunkel geleerd voort, „is nog een beklagenswaardig overblijfsel uit dien bijgeloovigen tijd, toen gewijd zout, gewijde kruiden, en ander nietsbeteekenende dingen in de stallen te vinden waren, ja zelfs heksen verdreven. Roep de wetenschap te hulp, zij gaat zeker en verstandig te werk.”

Van wetenschap en beschaving, van domheid en bijgeloof, had de molenaar bij de drinkpartijen na de jachten heel wat gehoord. In geen geval zou hij tot de dommen of bijgeloovige gerekend willen worden. Toch kon hij slechts langzaam tot de wetenschap besluiten. De onderwijzer ging voort in het prijzen der hoogere wetenschap, liet verbazend vreemde woorden hooren en trok zoo den muur tusschen den weifelenden molenaar en Michel al hooger en hooger op.

Daar kwam Adam Black naar hen toe.

„Strehling,” vroeg hij, na beleefd gegroet te hebben, „zouden wij deze week twee zakken spelt en twee zakken garst kunnen malen?”

De aangesprokene had het gelaat naar den spreker

gekeerd, vervolgens had hij weer zonder te antwoorden, naar het voorwerp zijner zorg gekeken. Adam volgde den blik van den molenaar.

„Hoe jammer!” zeide met oprechte deelneming de jongeling.

„Jammer? Meent gij dan, dat zij het besterft?”

„Mij bevalt ze niet, Strehling!”

„Mij ook niet Adam! Dan zijn wij het eens. — Gij wilt malen? In veertien dagen kan het niet. De molen is vol gestapeld met verschillende soorten van granen, die allen wachten, en wie eerst komt, die eerst maalt. — Hm. — duivelsche geschiedenis!” ging hij voort, altijd naar het varken ziende. „Was er mijn knecht maar om den dokter te halen! Buitendien zijn de paarden op het veld.”

„Die dienst kan ik u wel bewijzen, Strehling!” zeide Adam voorkomend. „Mijne vossen staan toch in den stal.”

„Wilt gij den dokter laten halen, Jozef?” vroegde Michel verbaasd. „Gij kunt dat geld sparen. Voor een pond roggemeel maak ik u het varken weer gezond. Gij behoeft dan noch dokter, noch apotheker te betalen.”

„Ronduit gezegd, Michel, neem het mij niet kwalijk, maar wat gij daar zegt van „korrel” bevalt mij niet. Ik wil zeker zijn van de zaak.”

„Goed, haal den dokter, dan zijt gij zeker,” hernam de oude spottend.

„Ik neem uw aanbod aan, Adam,” zeide Strehling, zich tot den jongeling keerend. „Rijd terstond naar de stad, er is haast bij.”

Adams gelaat glansde van vreugde. Niet hij scheen den molenaar, maar deze scheen hem een dienst te bewijzen. Toen hij door den tuin ging, gluurde hij door

de openstaande ramen van het woonhuis en der melkerij. Hij vond de gezochte nergens.

Michel was den jongeling gevolgd.

„Hoor eens Adam! Adam!” riep hij hem na.

De toegesprokene stond ongeduldig stil.

„Wat wenscht gij, neef Michel? Gauw er is haast bij!”

„Ik wilde maar vragen, hoeveel tijd gij noodig hebt om naar de stad te gaan en terug te zijn?”

„Binnen een uur ben ik terug, dat wil zeggen, als de dokter te huis is.”

De oude ging brommend zijne woning binnen, stopte eene versche pijp en werkte weer aan de snijbank.

Het uur was nog niet om, toen Adams wagen de straat weer over kwam. Op een groen geverfde bank, waarop een dik veeren kussen lag, zat dokter Knochel, vóór hem op een eenvoudige plank, de voerman. Toen de wagen Michels huisje voorbij reed, verscheen achter de half verweerde ruiten het gezicht van den oude.

„Goeden dag, dokter!” groette de molenaar, terwijl hij een stoel aan den wagen plaatste om het afstappen gemakkelijk te maken.

„Een ziek varken?” vroegde Knochel daarentegen. „Wij zullen eens zien.”

„Gij zijt vlug geweest, Adam!” zeide Strehling.

„Dat moet ik zeggen,” bevestigde de veearts, „dat ik van mijn leven niet sneller met een voertuig gereden heb.”

„Zoudt gij den heer weer terug willen brengen?” vroegde Strehling.

„Waarom niet? Zeer gaarne!”

„Uitmundend! Hij kan tegelijkertijd de noodige geneesmiddelen medenemen,” zeide dokter Knochel.

„Ga naar binnen, Adam! — Truitje!” riep de

molenaar, „haal voor Adam een glas bier. Adam de eene dienst is de andere waard; gij kunt morgen malen.”

De veearts onderzocht het varken. Hij betastte het overal, opende met de hulp van Strehling en een molenaarsknecht den bek en bekeek de tong. Michel zat rookend op een houtblok, met een spotachtigen lach de bewegingen van den geneeskundige gade te slaan. Den dokter ontging het sprekende gebarenspeel van den oude niet, hetgeen tot een bijdrage strekte, den haat tegen dien knoeier te vermeerderen.

„De zaak is voorloopig juist niet van beteekenis,” verklaarde dokter Knochel. „Gij deedt echter zeer verstandig mij terstond te laten roepen. Later had de kwaal doodelijk kunnen zijn. Nu kunnen wij haar verhoeden.”

„Wat scheelt het?” vroeg Strehling.

Knochel noemde eenige latijnsche namen, welke den bezorgden eigenaar niet wijzer maakten.

„Het heeft dus „de korrel” niet, dokter?” vroeg de molenaar verder.

„De korrel?” herhaalde de veearts lachend, spottend ter zijde ziende op Michel. „Een of ander kwakzalver zou zoo iets kunnen vinden. Werkelijk lijdt het nu aan de maag.”

„Zoo, zoo, aan de maag!” zeide Michel, terwijl hij zijn tandeloozen mond vertrok.

Knochel wierp een nijdigen blik op den oude.

„Heb jij tegen de wetenschap wat in te brengen?” vroeg de veearts trots.

„Volstrekt niet dokter, volstrekt niet!” antwoordde onverschillig de oude. „Genees dat varken maar daar, waar het niets scheelt.”

„Waar het niets scheelt? Jij zijt een onbeschaamd

mensch!" riep de veearts hijgend uit. „Ik zal jou dat handwerk eens afleeren, pas maar op!"

„Dat kunt gij gerust doen, want ik ben geen gestudeerde dokter."

„Nee, jij zijt een verfoeilijke knoeier," riep de andere gloeiend van toorn. „Het is een schande voor onzen verlichten tijd, om zulke kwakzalvers menschen en dieren te zien mishandelen. Ik zeg jou, mijn geduld loopt ten einde! Bij de eerste gelegenheid de beste ga je naar de kast. Heb je 't verstaan?"

„Waarom niet? Gij spreekt toch hollandsch, dokter!"

„Bij den tegenwoordigen stand der wetenschap is het onverantwoordelijk om de hulp der domheid in te roepen."

„Ik meen dan toch, dokter, dat de wetenschap ook gefaald heeft."

„Dat meen jij in jou onverstand! De wetenschap faalt nimmer, de wetenschap is onfeilbaar. Is de ziekte bekend en als geneeslijk bevonden, dan biedt de geneeskunde ook middelen aan tot zekere herstelling van het lijdende organismus."

„Ja, ja, dokter, daar zit hem juist de knoop, de ziekte te kennen!" zei de oude pinkoogend. „En ik meen, dat een zeventigjarige ondervinding stellig zooveel waard is, als een vierjarige studie aan de hoogeschool."

„Dat meen jij in jou domheid! Op de leerstoelen der hoogeschool wordt de wetenschap voorgedragen, zooals zij zich in den loop der eeuwen gevormd heeft, — voorgedragen, wat de scherpzinnigste waarnemers en onderzoekers te zamen gesteld hebben. Daarom is de hoogere wetenschap het onwaardeerbaarst goed van onzen tijd, de alleen zekere, onfeilbare kracht op elk gebied."

„Ik heb volstrekt niets tegen de alleen onfeilbare kracht,” zei de oude bits. „En uwe onfeilbaarheid of liever de onfeilbaarheid der wetenschap, zal zich spoedig in het varken toonen.”

„Dokter, wilt gij niet mede naar binnen gaan om een glas wijn te drinken?”

„Met genoegen, Strehling! Ik zal dan tevens het recept schrijven.”

Beiden gingen naar binnen. Michel bleef op het houtblok zitten.

Ondertusschen was Adam aan tafel gaan zitten en wachtte op het bestelde glas bier. Geertruida was niet in de kamer gekomen. Op het gebod des vaders had zij een glas gespoeld en was naar den kelder gegaan. Adam zat brandend van verlangen te wachten. Een toeval had hem nader in aanraking gebracht met een meisje, dat hij van ganscher harte beminde. Hij wist hoeveel jongelieden naar de hand van de aardige molenaarsdochter dongen. Zijne bescheidenheid maakte hem hopeloos; want de rijkste zonen van het dorp en uit den omtrek dongen naar de hand van Geertruida. Bij de huwelijksverbindtenissen ten platten lande, speelt evenwel het geld een zeer aanzienlijke rol, gewoonlijk legt dit het grootste gewicht in de schaal. En hij was slechts een boerenzoon van den tweeden rang, als men in aanmerking neemt dat anderen eenige bunders land meer bezaten. De beslissing moest daarom in zijn nadeel uitvallen. Evenwel beminde hij de zedige maagd. Als Geertruida bij het ontmoeten zijn vriendelijken groet beantwoordde, als zij hem met hare heldere oogen aankeek, of zelfs een enkel woordje tot hem sprak, dan vond hij zich uiterst gelukkig. Met de laatste kermis had hij het zelfs gewaagd haar ten dans te vragen. Daarover was bijna twist ontstaan; want

Geertruida had dienzelfden dans aan den rijksten zoon van het dorp, Paul Firner, geweigerd.

„Adam, ik bid u ga heen!” had zij tot hem gezegd. „Paul is woedend, hij zoekt twist.”

„Als gij het verlangt, Truitje, ga ik,” had hij goedwillig gezegd en de danszaal verlaten.

Beviel hem reeds de deelneming, meer nog deed het hem goed te zien, dat Truitje terstond na hem de zaal verliet en naar huis ging.

Toch bleef hij bij zijn koele manier van doen. Zijne verbintenis met haar, naar wier hand zoovelen dongen, scheen hem een onmogelijkheid toe. Waarschijnlijk deelde Geertruida deze hopeloosheid niet; want Adam was een slank opgeschoten, sterk jong mensch en had geen alledaagsch gezicht — wel is waar was hij verminkt aan de rechterhand. De dorsch-machine had hem den wijsvinger afgerukt, een omstandigheid, die zijne vrijstelling van den krijgsdienst ten gevolge had. Zijne blauwe oogen waren de getuigen zijner buitengewone goedaardigheid en de blonde haarlokken hingen om zijn breed voorhoofd, dat het merkteeken van een onbesproken gedrag droeg. Maar zijne handen waren sterk en hard, de binnenvlakten waren met eelt bedekt, het gevolg van een aanhoudenden zwaren arbeid.

Een wit voorschoot voor, het volle glas in de hand, kwam Geertruida groetend de kamer binnen. Adam stond verlegen op. Hij voelde dat zijn gelaat kleurde; eene waarneming, die zijne verlegenheid vermeerderde.

„Blijf toch zitten Adam! Ik ben geene prinses, dat gij voor mij moet opstaan. Zie, ik heb u uit het kleine vat getapt, van paters vaatje, omdat gij zoo'n aardige jongen zijt. Wel bekomme het u.”

Zij ging naar de kast en zette hem, volgens het gewone gebruik, brood en kaas voor.

„Nu, Adam, waarom drinkt gij niet?”

„Op uwe gezondheid, Truitje!”

Hij dronk nauwelijks en reikte haar het glas over, waaruit zij even dronk.

„Proef ons brood en onze kaas eens, Adam!” zeide zij tot den bloeden jongeling. „Gij zijt van daag tweemaal gedienschtig en voorkomend geweest voor ons. Gij hebt uwe vossen ingehouden, opdat ik zonder toeven door kon loopen, om Michel te roepen en gij zijt naar de stad geweest om den veearts te halen. Ik dank u daarvoor ten hoogste.”

„Dat is toch niet noemenswaard, Truitje!”

„Ho, ho! Dubbel verheug ik mij, dat gij het zijt, die ons in den nood geholpen hebt. Gij zijt toch lang niet, zoo als de andere jongens. Die hebben altijd zulke rare praatjes veil en zijn zoo vreemd in hunne manieren. Gij daarentegen zijt een brave, ingetogen jongeling, van wien men gaarne een dienst aanneemt. Ik zou haast zeggen,” ging zij voort, terwijl zij een schalkschen blik op hem sloeg, „gij zijt eerder te stil, dan te luidruchtig. Ik zou wel eens graag met u praten, als ik u op het veld ontmoet, maar uwe vossen staan niet stil.”

Adam glimlachte en was uiterst gelukkig.

„En ik zou wel den geheelen dag met u willen keuvelen,” bekende hij onwillekeurig.

„Den geheelen dag? Wel, dan hadden we spoedig gebrek aan stof,” antwoordde zij lachend.

„Ik niet, Truitje! Ik zou u veel, zeer veel te zeggen hebben.”

„Zoo, wat dan?”

Hij verzette het glas en zweeg verlegen.

„Wel, gij maakt mij nieuwsgierig! Is het zulk een geheim, dat gij op het hart hebt?” vraagde zij blozend.

„Ja, een geheim, dat niemand weet, dan ik en onze lieve Heer,” antwoordde de jongeling ernstig. „Ik zou het ook aan niemand kunnen toevertrouwen dan aan u, als ik niet moest vreezen,” — hij zweeg.

„Vreezen? Wat dan, Adam?”

„Mijn geheim moest u eens beleedigen.”

„Dat kan ik niet gelooven,” hernam zij, terwijl zij met de handen haar voorschoot glad streek. „Geen ander jongeling in het geheele dorp zou ik zijn geheim vragen, wijl mij aan allen niets gelegen is. U evenwel zou ik er wel eens om willen vragen.”

„En ik zou het u gaarne toevertrouwen,” antwoordde hij. „Maar ik kan niet; mij ontbreekt de moed daartoe.”

„De moed? Het is misschien iets anders, wat u ontbreekt.”

„Wat meent gij?”

„Vertrouwen in mij! Ik zou misschien, denkt gij, uw geheim rond vertellen?”

„Neen, Truitje, zoo slecht denk ik van u stellig niet.”

„Zeg het dan maar! Ik zie, hoe het u drukt; ik zou het u gaarne helpen dragen.”

„Als gij zondag avond aan de achterdeur van uwen tuin wilt komen tegen negen uur, dan zal ik het u zeggen.”

„Goed, ik kom, Adam!” antwoordde zij opgeruimd. Strehling kwam met den dokter de kamer binnen.

„Truitje schenk den dokter eens in,” zei de vader. „Gij houdt de ziekte dus voor niet gevaarlijk?”

„Zijt volkomen gerust. Wij zullen die kwaal wel

genezen. Vreet uw varken niet, wees dan zoo goed mij zulks te berichten."

De veearts haalde zijn zakboekje voor den dag, schreef op een strookje papier het recept en gaf het aan Adam over. Hierop dronk hij zijn glas ledig en reed naar de stad terug.

Nauwelijks had Knochel het huis verlaten of Michel kwam de kamer binnen.

„Jozef uw varken heeft het evenmin aan de maag als gij, of ik. Het is jammer van dat mooie beest. Stellig zal de dokter het dood genezen; — denk aan Michel!"

„Goed zoo!" hernam de molenaar kortaf.

„Hoeveel varkens hebt gij nog, Jozef?"

„Behalve het zieke nog vijf."

„Die vijf zullen allen „de korrel" krijgen. Hebt gij Michel noodig laat hem maar roepen."

Met deze woorden keerde de oude zich om en ging heen.

De verzekering van Michel werd vervuld. Na herhaalde recepten van den veearts, stierf het varken. Ook de vijf overigen werden ziek. De hulp van den oude werd ingeroepen. Deze sneed met een krom mesje de korrel uit het gehemelte der dieren. De uitwerking dezer eenvoudige behandeling was verbazend. Reeds den volgenden dag vraten de varkens zoo, als of zij de schade wilden inhalen.

Michel kwam ghlmlachend bij den molenaar.

„Ziet gij nu Jozef, een domme knoeier en kwakzalver weet menigwerf meer, dan een gestudeerde, onfeilbare veearts. Maandag hebt gij den geleerden heer geroepen en donderdag was het varken dood. De dokter is driemaal hier geweest — daarvoor kunt gij hem betalen. Ook de apotheker kunt gij

betalen. Daarenboven zijt gij het varken van ongeveer twee honderd pond kwijt. Toch noem ik mij niet onfeilbaar, zooals de verstandige dokter zich genoemd heeft. Dat is onnoozel en dom, zich zoo te betitelen. Niemand is onfeilbaar, uitgezonderd diegene, welke onze Lieven Heer het maakt.”

„Juist, zoo Michel! Ik zou die neuswijze onfeilbaarheid wel willen aflossen. — Gij hebt een pond roggemeel bedongen. Gij zult er vier hebben en daarbij mijn volle vertrouwen in alle voorkomende gevallen.”

DE GRONDPROEVER.

Sedert eenige dagen doorloopt een steedsch gekleed man, vergezeld van zijn bediende, van den ouden Firner en den veldwachter het dorp in alle richtingen. De boeren noemen den vreemden heer den „grondproever.” De bediende van den vreemdeling draagt een groote kaart, en de veldwachter moet dikwijls zijn rug tot een lessenaar laten gebruiken, opdat de heer daarop zijn boek zou kunnen leggen, om daarin aantekeningen te maken. Ook draagt de veldwachter een schop, met welke hij, op het bevel des grondproevers, gaten in den grond maakt. Dan onderzoekt de vreemdeling nauwkeurig de gehalte van den grond, neemt soms zelfs aarde in den mond en daarom noemen hem de menschen „grondproever.”

De vreemdeling is een geoloog, door de regeering afgevaardigd, om de waarde van den grond te onderzoeken en hiernaar de waarde van de grondbelasting te kunnen berekenen. Voor tien jaren heeft hij hetzelfde gedaan en de gemeente Heimhofen in twintig

verschillende klassen verdeeld, van welke de eerste klasse de laagste, de twintigste de hoogste is.

Destijds heeft hij al de akkers van Strehling in de hoogste klasse geplaatst, zelfs die uit het dal, welke opbrengt altijd zeer gering is. Ook toen heeft de oude Firner den grondproever begeleid en Strehling schreef die onrechtvaardige handelwijze aan de willekeur van zijn vijand toe.

De oprechte molenaar was door die onrechtvaardigheid diep gekrenkt. Dezen keer wilde hij die vijandelijke partijschap niet stilzwijgend laten voorbijgaan. Tegen zijne gewoonte ging hij elken avond naar de herberg „de zwaan,” waar de grondproever logeerde. Deze was een trotsch, terugstootend mensch, ongeennaakbaar voor de bezwaren van den molenaar. Maar de veldwachter, wiens aanzien in de gemeente toenam, sinds hij den grondproever begeleidde, vond hij er geregeld. Van hem wilde Strehling vernemen wanneer de heeren in het dal kwamen.

Sedert den dood van het vette varken, dat den vierden dag na de behandeling van den veearts stierf, ging de molenaar dikwijls naar „de zwaan.”

„Jozef, morgen namiddag komen wij in het dal,” zei de veldwachter. „Gij kunt met uwe bezwaren voor den dag komen; maar het zal weinig baten.”

„Zoo, weinig baten?” herhaalde de molenaar geraakt. „De geheele gemeente kan getuigen, dat mijne akkers in het dal weinig opbrengen.”

„Waarom niet? Maar weet, dat de grondproever de gemeente niet vraagt, hij vraagt maar naar den grond.”

„En mijn goeden vriend, Firner,” voegde Jozef er bij.

„O, wat!” zeide verachtend de veldwachter. „Firner is er maar bij, omdat het in de wet staat. Hij

durft er zich niet veel mede bemoeien. En daarbij, Jozef, moet ik u zeggen, dat gij een grooten misslag begaan hebt, om de weiden tot bouwland te maken. In het dal zijn alleen weiden, niemand heeft er bouwland, zoo als gij. Hadt gij de weiden gelaten, dan kwaamt gij ook in geen hogere klasse, evenmin als de anderen."

„Ja, zoo gaat het, als men wat verbeteren wil," hernam de molenaar vertoornd, dronk zijn glas leeg en ging naar huis.

Den volgenden nacht kon Strehling niet slapen. Onophoudelijk speelde hem het onrecht, dat hem werd aangedaan in het hoofd en dat naar zijne meening nog verergerd werd door de boosaardige inblazingen van Firner. Morgen wilde hij den slecht ingelichten grondproever eens geducht de les lezen, als deze het weer waagde, de bewuste akkers in de hoogste klasse te plaatsen. Hij stelde eene geheele reeks van tegenwerpingen en bewijzen op, om het onrecht hem aangedaan aan te toonen. In dien half slapenden toestand vormde hij zelfs redevoeringen, die hij meende te houden. Eerst tegen den morgen viel de opgewonden man voor een poosje in slaap, deze werd evenwel afgebroken door het gekraai van den haan.

De molenaarsknecht had zich ter ruste begeven. Strehling moest derhalve het werk in den molen overnemen. Maar de raderen liepen hem dien dag te langzaam, het water scheen gestold, het geheele molenwerk verlamd, alles ging den slakkengang. Zoo scheen het Jozef toe, wjl het in zijn binnenste niet rustig was. Het water en de wetten van den hefboom waren heden hetzelfde, wat zij altijd waren. De raderen gingen hun regelmatigen gang, in alles heerschte orde. In den geest van Strehling echter was het anders gesteld.

Zijn hartstochtelijk karakter overschreed de grenzen van bedaard overleg. Hoe meer het uur naderde, waarop hij den grondproever en Firner zijn recht zou bewijzen, des te opgewondener werd de molenaar.

Zijne vrouw, een stille, werkzame huisvrouw, bemerkte spoedig de ongewone manier van doen van haren echtgenoot.

„Jozef, wat scheelt u van daag toch?” vroegde zij deelnemend. „Gij zijt van daag zoo treurig, gij kijkt zoo grimmig.”

„Wat zou mij schelen, Anna? Zorg, zorg!” antwoordde hij kortaf.

„Zijn het de akkers in het dal, laat dan alles bij het oude, Jozef. Wij willen liever wat meer betalen, dan dat gij twist krijgt met den grondproever.”

„Meer betalen, dan ik rechtens schuldig ben?” viel hij heftig in de reden. „Neen, Anna, neen, volstrekt niet. Ik wil mijn recht hebben. De oude gauwdief, die ons van have en goed wil berooven; die gemeene vent, die een valschen eed gedaan heeft, zou zich die aan mij wreken? Ik heb er genoeg van!”

„Ach God, Jozef, ach God! het is toch te erg!” zei de beangste vrouw. „Jozef, lieve Jozef, blijf toch, ik heb een voorgevoel van een ongeluk.”

Hij keek haar aan en verliet nadenkend het woonvertrek. Maar zijn voornemen liet hij niet varen.

Na tafel vroegde hij aan Geertruida schoon ondergoed. Zijne Anna wilde hij er niet om vragen; want zij zou zoo lang bij hem hebben aangehouden, dat hij niet naar het dal zou gegaan zijn, hetgeen hij toch onmogelijk kon nalaten, zonder zijn recht uit de handen te geven. Hij trok zijne zondagsche klederen aan, stopte vervolgens een pijp en wel buiten-

gewoon vast. Hij drukte op de tabak, als of het een mortier was, dien hij laadde om Firner dood te schieten. Reeds had hij een geduchten stok in de hand genomen, hij zette dien echter weer weg. Hij dacht aan de woorden zijner echtgenoot: „Jozef, ik heb een voorgevoel van een ongeluk.” Hij wilde zich zelve ontwapenen, om zoo geen gevaar te loopen, dat hij in zijne opvliegendheid onverhoeds zijn aartsvijand, den ouden Firner, zou dooden.

Hij ging zonder stok. Zijne pijp dampte geweldig. Met groote schreden, terwijl een dunne rookwolk achter hem optrok, ging hij over de schoone weiden, zijn rechtmatig eigendom; zijn vader toch had die van den ouden Firner gekocht en hem die betaald. Nu trachtte de oude door twist, meened en processen het rechtvaardig verworven goed terug te krijgen. Het gezicht der weiden, waarop het gras zoo welig groeide, vermeerderde den toorn van Strehling. Op eenigen afstand zag hij den grondproever, Firner, den veldwachter en den bediende over de weiden van het dal gaan. Zij gingen op zijne akkers af. In de oogen van Strehling waren het dieven, die hem bestelen wilden. Gaarne had hij zijn verhaaste schreden in een draf veranderd, maar hij schaamde zich, dat de menschen dit zouden zien. Toch kwam hij bijna gelijktijdig met den grondproever en diens begeleiders op den eersten akker.

„Goeden dag!” zei de molenaar met een brandend gelaat.

„Goeden dag, Strehling,” antwoordde Firner buitengewoon vriendelijk, terwijl hij zijn rug kromde, als eene kat.

De grondproever zeide volstrekt niets, zag den molenaar nauwelijks aan en schreef in zijn boek voort.

„Mijnheer de landmeter, houd eens even op met schrijven,” zeide Jozef op verhoogden toon. „Ik ben gekomen om mijne bezwaren in te brengen. Gij hebt voor tien jaren mijne akkers in de hoogste klasse gebracht, en ik moest derhalve voor akkers, die slechts weinig opbrengen de hoogste grondbelasting betalen. Ik verzoek u dus, mijnheer de landmeter, deze akkers in eene lage klasse te plaatsen.”

De grondproever had eindelijk met schrijven opgehouden en den man aangekeken.

„Ik ben geen landmeter, maar geoloog,” zeide hij nu. „Kunt gij dat woord niet uitspreken, noem mij dan dokter Uhrig, zoo heet ik.”

„O, ik ben zoo dom niet, dokter Uhrig, dat ik het woord geoloog niet zou kunnen uitspreken,” hernam Strehling.

„Waarop grondt gij uwe bezwaren?” vroegde Uhrig.

„Op de omstandigheid, dat deze akkers weinig opleveren. De geheele gemeente kan het getuigen, dat ik ieder jaar hier weinig oogst, dat de vruchten niet veel waard zijn, dat hier in 't algemeen slechts de helft, hoogstens het drie vierde gedeelte van de akkers komt tegen op andere plaatsen.”

„Wat dunkt u er van?” vroegde de dokter aan Firner.

„Ik vraag u wel versooning, mijnheer Uhrig, ik kan hier niet beslissen,” antwoordde de oude, terwijl hij een diepe buiging maakte. „Strehling houdt mij voor zijn vijand, hij zou denken, dat mijne schatting onrechtvaardig was, als ik hem tegensprak.”

„Goed zoo, uwe woorden bevestigen dus indirect de ongegrondheid der bezwaren van Strehling,” hernam Uhrig. „Meer is ook volstrekt niet noodig.”

Men kan duidelijk genoeg zien, dat hier de beste grond is om tarwe te verbouwen."

„Schijn bedriegt, mijnheer de geoloog," hervatte Strehling. „Als gij kort voor den oogst kwaamt, dan zoudt gij een veel beteren maatstaf hebben, om u te overtuigen, waar veel of waar weinig groeit."

„Gekheid," snauwde de ambtenaar hem toe. „Traagheid, verwaarloozing van het boerenbedrijf, slechte behandeling kunnen oorzaken zijn, dat de beste grond weinig opbrengt. Bijgevolg is de oogst geen zeker bewijs van de gehalte van den grond."

Het hinderde den molenaar zeer, dat hem verweten werd, een slecht en traag landman te zijn. Hij zag het boosaardig lachen van Firner en dit verminderte geenszins zijn toorn. Hij beet zich op de lippen en onderdrukte met inspanning zijne gramschap.

„Wijl gij hier vreemd zijt," zeide hij eindelijk met bevende stem, „wil ik u de onbeleefdheid vergeven, om Jozef, den molenaar, voor een dommen, luien boer aan te zien. De geheele gemeente Heimhofen en allen, die mij kennen, zullen hoogst waarschijnlijk het tegendeel zeggen. Wees derhalve zoo goed, mij geen onrecht te doen. Plaats deze akkers in een lagere klasse."

Op den wenk van den geoloog maakte de veldwachter een gat in den grond.

„Genoeg, genoeg!" zeide Uhrig tot den graver. „Geen leilaag, voornamelijk mergelgrond, derhalve in de hoogste klasse."

„Ik zeg u, dokter, dat gij u vergist," beweerde de molenaar met nadruk. „Ik betwist volstrekt niet, dat er mergelgrond aanwezig is. Maar dieper moet eene oorzaak liggen, die bewerkt, dat deze akkers zeer vocht zijn, en dit vocht is nadeelig voor het zaad."

„Ik zie geen vocht.”

„Dat is het gevolg van het droge voorjaar, regent het evenwel eens ter deeg, dan zullen deze akkers niet meer droog worden.”

„Uitvluchten, domheid!” bromde de grondproever binnensmonds.

De molenaar werd bleek en rood. Zijn geduld was ten einde. Hij had beleefd verzocht, wat hij met recht kon eischen. Hij had de onbeleefde, trotsche behandeling van den geoloog geduldig verdragen, en met al zijne onderdanigheid en zelfbeheersching was hij niets verder gekomen. Hij stiet zijne pet achterover en ging op den grondproever af.

„Gij slaat geen acht op mijne ondervinding, mijnheer Uhrig; gij kent mijne akkers beter, dan ik zelf. Waaraan weet gij dan zoo nauwkeurig, dat hier de beste teelgrond is?”

„Dat weet ik uit de bestanddeelen van den grond,” antwoordde de beambte, eenigzins verwonderd over de zoo spoedig veranderde houding van den man. „De scheikundige analyse zou bewijzen, dat kalk het hoofdbestanddeel is en er slechts weinig zand in wordt aangetroffen.”

„En hieruit besluit gij, dat de grond een buitengewoon overvloedigen oogst moet opbrengen?”

„Bij goede verzorging,” voegde Uhrig er bij.

„Dat begrijp ik, dat begrijp ik — ik ben evenmin dom als lui, dat heb ik u al gezegd!” riep de molenaar uit, terwijl zijne oogen fonkelden.

„Uit dit alles maakt de wetenschap de gevolgtrekking,” verklaarde de ambtenaar met nadruk, „dat hier de hoogste klasse moet toegepast worden.”

„Wat is dat voor eene wetenschap mijnheer?”

„De geologie,” antwoordde de ondervraagde trots.

„En van het vocht, dat mijne akkers bederft, vindt uwe wetenschap geen spoor?”

„De vochtigheid zal in uwe verbeelding bestaan.”

„Toch niet, mijnheer. Ik denk veeleer, dat de wetenschap ook wel eens kan falen.”

„Falen?” herhaalde Uhrig met een verachtenden blik op den molenaar. „De wetenschap faalt nimmer. De wetenschap is de eenige, zekere macht; zij is onfeilbaar.”

Strehling barstte in schaterend gelach uit.

„Waarom lacht gij?” vroegde de ambtenaar beleedigd.

„Zoo heeft de veearts ook gesproken van zijn onfeilbare wetenschap en hij heeft zoolang zijne onfeilbare wetenschap op mijn varken toegepast, dat het beest dit heeft betaald met den dood. Mij dunkt, dat uwe onfeilbare wetenschap evenveel waard is, als de onfeilbare wetenschap van den veearts.”

„Gij zijt een onbeschaamd mensch!” riep de grondproever toornig uit.

„Wat ben ik?” schreeuwde de molenaar woedend.

„Gij zijt een vlegel,” snauwde de beambte hem grimmig toe. „Hoe durft gij domoor het wagen, slijk te werpen op het gelaat der verheven wetenschap? Hoe durft gij onbeschoft mensch.” — —

Hij zweeg plotseling. De woedende Strehling beefde over zijn geheele lichaam. Hij balde zijne vuisten, zijne gloeiende oogen waren op den grondproever gevestigd. Om de woede van den hartstochtelijken man te doen stijgen, hoestte Firner en lachte boosaardig.

„Ik een vlegel, — ik een domoor?” schreeuwde met heesche stem de woedende, met opgeheven vuisten op den wijkenden ambtenaar afgaande.

Op eens liet hij de opgeheven vuisten zakken. Hij

hoorde de smeekende stem zijner geliefde ega: „Ach, Jozef, ik heb een voorgevoel van een ongeluk!” Hij stond bedremmeld te kijken. Zoo bleef hij eenige minuten staan. Vervolgens keerde hij zich ijlings om en ging heen zonder een enkel woord te spreken.

Onverwijd snelde Strehling dwars over de akkers voort, gejaagd door woede en toorn. In de nabijheid van den molen ontmoette hij zijn knecht, die bezig was een kuil te graven.

„Wat doet gij daar?”

„Een gat graven voor het varken.”

„Zoo, maak het gat duizend voeten diep en werp er alle onfeilbaren in.”

Te huis gekomen, verhaalde hij het gebeurde bijna ademloos, den grondproever vervloekende en verwenshende.

„En deze kerels noemen zich onfeilbaar,” riep hij uit. „Deze ezels pochen op hunne wetenschap? Onfeilbaar, dat woord mag ik niet meer hooren! En wetenschap, foei!”

„Jozef, bedaar toch,” smeekte zijne echtgenoot. „Wat is aan een paar gulden gelegen? Daardoor zullen wij niet armer worden.”

„Maar ons wordt onrecht aangedaan, dat hindert mij! Onrecht wordt ons aangedaan door lieden, die den mond vol hebben van hunne wetenschap, die echter niet eens zooveel weten als Michel, die den grond niet eens kunnen waardeeren.”

Zoo tierde hij voort tot groot leedwezen zijner bekommerde Anna.

Ook Geertruida keek den vertoornden vader angstig aan. Terwijl de moeder hem trachtte te bedaren, ging zij naar de keuken aan haar werk. De luide stem van haar vader werd langzamerhand minder

hoorbaar en Geertruida's gedachten keerden weer tot het voorwerp terug, dat haar in den loop der geheele week had bezig gehouden.

„Wat voor een geheim zou hij hebben?” vraagde zij zich zelve dikwijls af. „Ik vermoed wat, zou het mogelijk zijn?”

Zij hield op met werken, stond met gloeiende wangen en keek nadenkend voor zich. Zoo had zij dikwijls gedacht en gedaan en het uur naderde, waarop de twijfel der maagd zou opgelost worden.

AAN DE TUINDEUR.

De achterdeur van den tuin kwam aan de beek uit. Men ging verscheidene trappen af en kwam bij een vonder: een zware boomstam, welks ronding was weggenomen en waaraan een eenvoudige leuning van latten verbonden was. Onder den vonder ruischte het water, dat nog fel bewogen werd tengevolge van den val bij den watermolen. Aan gene zijde der beek lagen de weiden, waarover de avond zijn valen sluier gespreid had. Even vóór negen uur kwam door den nevel van den dauw een mannelijke gestalte, Adam Black. Zijne voeten ruischten door het vochtige gras met verhaaste schreden, vervolgens ging hij al langzamer en voorzichtiger, tot dat hij aan den vonder stil stond. Hij keek in de richting van de tuindeur over de beek. Maar de duisternis maakte, dat hij de voorwerpen niet kon onderscheiden. Adam wist niet, of het donkere lichaam daar in de nabijheid der haag eene menschelijke gestalte, of een deurstijl was. Hij kon zich terstond van het wezen van dit twijfelachtig

lichaam overtuigen, hij behoefde slechts over den vonder en de trap op te gaan. Reeds had hij één voet op den vonder gezet, de tweede bleef evenwel op de weide, vervolgens trok hij ook den eersten terug. Wat hem aanvankelijk gemakkelijk had toegeschenen, deed zich nu voor als een gewichtige stap, van veel beteekenis voor zijn geheel volgend leven, gevoelig voor zijn natuurlijk zachte inborst. Had Adam geen loffelijke uitzondering gemaakt op de meeste jongelingen van die streek, dan had hij zonder bezwaar den Rubicon, of liever de beek, overschreden. Hij zou er trots op geweest zijn, door een algemeen bemind meisje opgewacht en als bevoorrechte ontvangen te worden. Maar een godsdienstige opvoeding had hem een fijn, zedelijk gevoel geschonken. Het kwam hem ongepast, ongeoorloofd, wellicht zelfs gevaarlijk voor, bij de schoone molenaarsdochter zonder getuigen, in het donker te komen. Nog weerhield hem iets, dat hij gevoelde, maar zich zelve niet kon verklaren, wellicht de opwellingen van zijn uiterst zedelijk, onbedorven gemoed, hetwelk zulke strenge grenzen trok voor den omgang met het andere geslacht.

Zoo stond hij een poosje met zich zelve in strijd. Hij nam den hoed van het hoofd en streek met de hand door het vochte hoofdhaar. Op den toren sloeg het negen uur. Bijna verschrokken keek hij rond. De laatste klokslag overtuigde hem, dat hij niet meer terug kon en zijn woord tegenover Geertruida moest houden. Langzaam ging hij over den vonder, nog langzamer ging hij de trap van den tuin op. Bij iedere trede werd hij benauwder, zijn hart bonste hevig. Nu stond hij aan de lattendeur; Geertruida was er niet. Op het eerste oogenblik verheugde hij zich

over die waarneming. Hij gevoelde iets, als werd een zware last van zijn hart genomen. Het hevige kloppen van zijn hart hield op, hij ademde vrijer. Maar nu deden zich andere gedachten voor. Het wegblijven van Geertruida bedroefde hem. Zij achtte hem gering, zij hield haar woord niet, hij was haar onverschillig. Hij schoof den grendel terug, ging twee stappen ver den tuin binnen en luisterde in de richting van den molen. Het water ruischte, de raderen klapperden, hij zag licht in de woonkamer en in andere vertrekken. Tusschen hem en het huis, duisternis en stilte. Ook in hem werd het onuitsprekelijk stil. Een nooit gevoelde treurigheid bekwam hem. De geheele week verkwikte hem haar goedaardig lachje, haar vertrouwelijk gesprek, waarmede zij hem had bedankt voor de boodschap naar den dokter. Onophoudelijk had hij aan het genot van dat oogenblik gedacht en nu was alles bedrog. Het was hem, als had hij een schat verloren, die het geluk zijns levens uitmaakte.

Ter neder gedrukt en uiterst treurig wilde hij juist terugkeeren, toen hij aan het andere einde van den tuin eene deur hoorde opengaan. Hij luisterde met ingehouden adem. Hij vergiste zich niet. Zij kwam haastig het middelpad door. De vorige ontroering beving hem weer. Zijn polsen sloegen gejaagd, zijn hart klopte geweldig, hij was bijna van zich zelve.

„Zijt gij daar, Adam?” fluisterde eene zachte stem.

„Ja, Truitje,” antwoordde hij even zacht.

Zij kwam naderbij.

„Ik kon op klokslag niet hier zijn,” ging zij verontschuldiging voort. „Ik was juist met iets bezig, waarvan ik niet durfde uitscheiden, zonder de opmerkzaamheid gaande te maken — en wat gij mij te

zeggen hebt is toch een geheim, waarvan niemand iets weten mag. Daarom wilde ik geheel in stilte tot u komen."

„Ik had bijna berouw, Truitje, dat ik u hier ontboden had."

„Berouw? Waarom?"

„Omdat het niet past zoo in stilte 's avonds met een eerbaar meisje bijeen te komen."

„Gij zijt niet verstandig, Adam," hernam zij lachend. „Meent gij dan, dat ik zou gekomen zijn, als ik uwe rechtschapenheid en uw goede gezindheid niet kende? Alle jongelingen uit Heimhofen hadden mij duizendmaal kunnen bestellen, ik zou geen eens gekomen zijn."

„Ik dank u voor uwe goede meening, Truitje. Dit maakt het mij gemakkelijker, u mijn geheim toe te vertrouwen. En nu nog gaat het zoo niet."

Hij sloeg zijne oogen neer. Zijne bewegingen verrieden, dat hij in pijnlijke verlegenheid was. Het meisje stond vol verwachting, maar zij wachtte te vergeefs, hij bleef stom.

„Wees toch niet zoo verlegen, Adam!" bemoeidigde zij hem, zonder haar eigen aandoeningen geheel meester te kunnen worden, die zich uitten door het beven harer stem. „Uw geheim is toch zeker niets kwaads en om iets goeds te zeggen, behoeft men zich niet te schamen."

„Truitje," begon hij na een lange pauze, „ik ben vier en twintig jaar oud."

„Dat is geen geheim, Adam."

„Moeder zegt, dat ik moet trouwen, zooals mijn andere broeders, opdat zij eindelijk een rustigen, ouden dag krijgje."

„Uwe moeder heeft gelijk. Zij is oud. Zij heeft zich lang genoeg geplaagd.”

„Het trouwen echter is een gewichtige zaak, en een zaak, waarbij men met zijn hart moet te rade gaan.”

„Dat meen ik ook,” antwoordde zij kortaf.

Toen hij de oogen opsloeg meende hij een schalksch lachje om haar mond te zien.

„Er zijn toch meisjes genoeg, die zoo'n braven, flinken jongen, als gij zijt, willen trouwen,” ging zij voort, toen hij te vergeefs naar woorden zocht, om zijn bekneld gemoed uit te storten. „Wie echter uit vrijen gaat, Adam, moet meer moed hebben, dan gij.”

Hij leunde tegen den deurstijl en speelde met den grendel der tuindeur.

„Dat is dan uw geheim?”

„Niet geheel en al Truitje. Ik zou wel een meisje weten, dat ik gaarne zou willen trouwen, maar ik durf het haar niet te zeggen.”

„Wilt gij misschien wachten, tot dat zij het u zegt? Maar dat is de gewoonte niet, dat de meisjes vragen. Dat gaat niet aan. Gij moet dus maar rondweg zeggen: ik bemin u. Dat wil zeggen, zoo kunt gij spreken, als gij haar werkelijk lief hebt.”

„Truitje er is niets in de wereld, wat ik zoo bemin,” betuigde hij met gevoel. „Ik denk altijd aan haar. Ik zou zelfs zonder haar niet kunnen leven.”

„Dan zeg het haar toch, onnoozel mensch!”

„Ja, zie, Truitje, de reden waarom ik het haar niet kan verklaren, is niet alleen verlegenheid. Ik vrees ook, dat zij mij veracht, en dan zou ik voor mijn geheel leven ongelukkig zijn. Zoo lang zij evenwel nog niet gezegd heeft: Adam, u kan ik niet be-

minnen, — zoo lang heb ik nog hoop en die zou ik niet gaarne vernietigen.”

„Gij zijt een goede jongen, Adam. Vrees voor geen blauwtje van het meisje. Als zij niet stekeblind is, moet zij „ja” zeggen. Waag het gerust.”

Eene lang gerekte pauze volgde nu. Zijn hart klopte hoorbaar.

„Mag ik weten, wie het meisje is?” vroegde zij met onzekere stem.

„Truitje, — het meisje. —”

Hij kon niet verder.

„Nu, wie is het dan? Zeg het toch maar!”

„Gij zijt het.”

Toen hij het laatste woord gezegd had, meende hij, dat de grond zich voor zijne voeten opende en dat het van Geertruida's beslissing afhing of de grond hem zou verslinden of niet. Nog stond hij duizelend van opgewondenheid, toen hij zijne hand voelde nemen en eene stem fluisterde: „Adam van ganscher harte zeg ik: Ja! God schenke er zijn zegen over.”

Dit was een tooverwoord voor den sprakelooze. Een inwendigen drang volgend, breidde hij zijne armen uit, drukte de verloofde aan zijne borst en kustte haar.

Op dit oogenblik riep Strehling van den molen: „Truitje, Truitje, waar zijt gij?”

„Adam, voor God, die overal tegenwoordig is, hebben wij ons aan elkander verloofd,” zeide zij ernstig. „Ik weet, dat gij uwe belofte zult houden en ik blijf u getrouw tot in den dood.”

Zij ging heen en verbleef in den donkeren tuin.

Black stond langen tijd op dezelfde plaats. Vervolgens ging hij heen, nadat hij eerst zorgvuldig de tuindeur gesloten had. Hij ging over de beek, door de weiden, zonder te weten, hoe hij te huis gekomen was.

Sedert dien avond scheen Adam geheel veranderd te zijn. Hij was niet meer de schroomvallige, bijna bloode jongeling. Het was als kreeg hij meer mannelijke trekken, geluk en vroolijkheid stonden op zijn gelaat te lezen, maar zijne bescheidenheid bleef hem bij. Hij werkte nog vlijtiger, met verhoogden moed. Dikwijls kwam hij aan den molen, waar hem de ouders van Geertruida vriendelijk ontvingen; Strehling nam zelfs raad met hem over den landbouw. Nimmer echter kwam hij meer alleen 's avonds bij haar. Hij meende, dat zulks niet paste en dat dit met den eerbied en de liefde streed, die hij voor de bruid koesterde. Ontmoette hij haar op het veld of in het dorp, dan wisselde hij met haar eenige vertrouwelijke woorden, hetgeen niet onopgemerkt bleef. Spoedig ging het praatje in Heimhofen: „Adam Black en Truitje van den molenaar zijn verloofd.”

Op een morgen zat Geertruida op een scheidpaal bij den akker. Naast haar lag een vracht jonge klaver, die zij zelve gesneden en hierheen gedragen had. Om haar hoofd had zij een witten doek gebonden, uit welken haar gelaat met de blozende wangen, vuurroode lippen en heldere oogen niet onaardig uitkwam. Rondom en boven haar zongen leeuwrikken en andere vogels. De hooger stijgende Junizon begon te branden, de zachte klaver liet langzamerhand de bladeren hangen. Geertruida wordt ongeduldig. Reeds een kwartieruurs zit zij hier te wachten, onafgebroken den veldweg opziende. Zij ziet de vossen van Adam nog niet achter de wiegelende korenhalmen te voorschijn komen. Daarop keek zij naar hare vracht, niet zonder genegenheid om de klaver naar huis te dragen. Maar de groote vracht blijft voor haar liggen. Op hare sterkte vertrouwend zou zij niet aarzelen, om den last naar den verafgelegen

molen te dragen, was er maar iemand, die haar de klaver op den schouder tilde.

Terwijl zij zoo naar Adam uitziat, nadert haar van achteren een jong mensch, wiens kleeding geheel van de landelijke afwijkt. Hij heeft hooge kaplaarzen aan, die nog vocht zijn van den morgendauw en bevuild door het gaan over de velden. Aan zijn grijzen jas zitten koperen jagersknoopen. Op het hoofd heeft hij vrij scheef een fijnen strooien hoed, welks smalle rand nauwelijks het bleeke gelaat met zijn schaduw bedekt. Hij draagt een armzalig kneveltje, maar des te weelderiger groeit zijn borstelig hoofdhaar, dat zelfs door het gebruik van geurigen olie niet handelbaar te maken is. Op zijn gelaat staat heel wat gevoel van eigenwaarde te lezen; want Paul Firner, Adams mededinger, heeft eenige jaren eene hoogere burgerschool bezocht — maar met slecht gevolg.

Toen hij Geertruida zag zitten, kleurden zijne anders kleurlooze wangen. Hij keek haar oplettend aan, zette den hoed nog scheever en naderde groetend.

„Goeden morgen, Truitje!”

„Goeden morgen, Paul!”

„Zal ik u den last opgeven?”

„Dat is niet noodig. Adam zal wel terstond komen.”

„Zoo, Adam! Is 't waar, dat gij aan elkander verloofd zijt?”

„Stellig!” antwoordde zij kortaf.

„Nu, als gij het zelf zegt, dan moet ik het wel gelooven. Ik kon het maar niet gelooven.”

„Zoo? Waarom niet?”

„Omdat ik meende, dat het verstandiger was, Paul, dan Adam te nemen. Tegen Paul gerekend is Adam toch maar een arme jongen. Hij is, wel is waar, vroom en rechtgeloovig, maar deze eigenschap-

pen hadden alleen waarde in dien ouden tijd van paapsche domheid. Tegenwoordig wordt van een verlicht mensch heel wat meer gevorderd. Wilt gij echter volstrekt een man hebben, die niets geleerd heeft, dan ploegen en zaaïen, dan catechismus en bijbelsche geschiedenis, neem dan Adam maar."

„Zwijg!" zeide zij opstaande tot hem. „Gij zult van Adam geen kwaad spreken. Hij is meer waard aan zijn pink, dan gij aan uw geheel lichaam. Gij hebt de hoogere burgerschool bezocht, dat is waar. Maar wat hebt gij er geleerd? Niets goeds, dunkt mij!"

„Hoe schoon zijt gij, Truitje, in uwen toorn!"

„Hoe hatelijk zijt gij, Paul, in uw gedrag!"

„Bevalt u mijn gedrag niet? Ik zal het veranderen, geheel naar de keuze mijner lieve bruid, Truitje."

„Uwe bruid? Wat? Gij zoudt stellig de allerlaatste zijn."

„Wees niet voorbarig, Truitje! Wellicht zijn de omstandigheden sterker, dan uw afkeer."

„Wat wilt gij daarmede zeggen?"

„Gij weet, dat uw en mijn vader met elkander een groot proces hebben. Verliest het uw vader nu voor den laatsten keer, wat volstrekt niet te betwijfelen is, wat dan? Dan zijn de weiden en de molen verloren. Tot bestrijding der proceskosten moeten de andere akkers verkocht worden, en Jozef de molenaar is geruïneerd. Wordt gij evenwel mijne vrouw, dan is alles gered. Wees daarom verstandig, meisje! Laat den onbeduidenden Adam varen en kies den reddenden Paul."

„Foei, schaam u om mij zoo iets te zeggen!" antwoordde zij ontsteld. „Het kan zijn, dat gij het proces wint, dat wij ongelukkig worden! Maar ik zou volstrekt den zoon niet kunnen kiezen van een vader,

die onrechtvaardige processen voert. Gij moet weten, dat ik liever met Adam bedel, dan dat ik met Paul in een prachtig rijtuig rijd."

Een zweep klapte in de verte. Adam kwam met zijne vossen aangejaagd.

„Daar komt hij aan de onnoozele jongen!" spotte Paul, wiens gelaat hatelijke trekken aannam, tengevolge van nijd en afgunst. „Gij hebt nog tijd om u te bedenken, Truitje! Ik kom terug."

Hij ging over den weg en verdween in de graanvelden. Nog stond zij opgewonden, toen de schuimende vossen stil hielden. Adam sprong van den wagen en tilde de vracht klaver er op.

Hoe aardig was hij, hoe gediensstig; hoe zuiver en rein zijn wezen tegenover den somberen Paul. Zij lachte hem vroolijk toe, en weldra verdween bij zijn aanblik de ontmoeting met Paul, als een nare droom uit hare herinnering. Adam had zorgvuldig eene zitplaats bereid. Op zijn arm geleund beklom zij den wagen. Hij ging naast haar zitten. De vossen trokken den wagen in een draf voort en dit verkortte het te zamen zijn der beminden."

„Gij zijt lang gebleven, Adam."

„Het eene paard was in de leizeel verward. Vervolgens kwam de veldwachter, die eenige inlichtingen verzocht. Dat alles hield op. Maar ik moet u ook zeggen, dat gij de klaver vlug gesneden hebt. Menig-een zou het zoo spoedig niet kunnen. — Heeft Paul Firner niet bij u staan praten?"

„Ja, ik wenschte, dat ik hem nimmermeer zag!"

„Wat moest hij weer hebben?"

„Hij heeft mij weer voorstellen gedaan, de onbeschaamde! Was het geen schande, dan zou ik hem geducht aflossen, die boonenstaak!"

„Het aflossen moest gij maar aan mij overlaten,” hernam hij.

„O neen, dat zou u ook niet passen!” zeide zij op een afkeurenden toon. „Gij zijt het toch niet van plan?”

„Bedaar maar, Truitje! Ik kom niet gaarne met slijk in aanraking. Zou het volstrekt noodzakelijk zijn, den onbeschoften vent met geweld af te wijzen, zeg het dan maar. Zoo lang kom ik niet op den inval om mijne handen te bezoedelen.”

PASTOOR ATZEL.

Het getier van de geheele liberale wereld over de „stoutigheid” van den Paus, om zich voor onfeilbaar te laten verklaren, vervulde stad en land.

Ook in de groote gelagkamer van „de zwaan” te Heimhofen zaten de boeren wikkend en beslissend over de groote vraag van den dag. Beheerscht door den invloed van den tijdgeest der naburige stad, vond de vermetelheid van Pius IX geen genade in de oogen der landlieden.

Het groote woord voerde de onderwijzer Dunkel, een van die treurige verschijnselen, welke de hoovaardij van den tegenwoordigen tijd uit de vuile wateren van half-geleerdheid heeft uitgebroid. Sedert vijftien jaren werkte Dunkel in de gemeente Heimhofen, voerde als secretaris de pen van den burgemeester en verheugde zich in een groot aanzien. Reeds had hij twee nauwgezette pastoors het leven te Heimhofen door twisten en onaangenaamheden zuur gemaakt, zoodat zij hunne betrekking hadden nedergelegd. Hij had arg-

listig hunne preeken afgeluisterd, uit het verband gekrukte volzinnen als gevaarlijk voor den Staat aangeklaagd, den boeren bij het bier de heerschzucht der roomsche geestelijkheid als noodlottig afgeschilderd, den ijverigen zielzorgers menige onaangenaamheid berokkend en hij was er telkens gelukkig in geslaagd, dat hij die gehate wezens gedwongen had, die plaats te verlaten.

Eindelijk kwam pastoor Atzel, die nimmer de losse levenswijze van den onderwijzer berispte, die liberaal dacht, die zeer gepast aan den heer Dunkel de volledige heerschappij in de school overliet.

„Nu hebben wij een pastoor naar onzen zin,” roemde Hans Dunkel bij de verlichte boeren. „Onze gemeente is verlicht genoeg, om godsdienstig bijgeloof en wondersprookjes te kunnen missen. Pastoor Atzel leeft en laat leven. De vroegere strafpredikatiën over de zeven hoofdzonden, de afschuwelijke schilderingen van de hel hebben opgehouden. Dat onafgebroken bespieden van den handel en wandel van beschaafde menschen heeft geen plaats meer.”

Zoo was het ook werkelijk. Pastoor Atzel kwam nimmer in onmin met zijne gemeentenaren, omdat hij hen ongehinderd hun eigen gang liet gaan. Naar het oordeel van alle zoogenaamd verlichten was hij een goede, vriendelijke herder. Wat zijn persoon betrof, vermeed Atzel zorgvuldig den engen weg, die ten hemel leidt, zoodat de kleine schare van wezenlijk godsdienstige gemeentenaren bedenkelijk het hoofd schudde over den zonderlingen zielzorger. Alle avonden dronk hij in „de zwaan” zijn glaasje bier, rookte dan de langste pijp, was nimmer van een ander gevoelen dan de boeren en ging geduldig mede met den stroom van onbegrensde verdraagzaamheid. Zelden be-

klom hij den preekstoel. Gewoonlijk sprak hij van de communiebank eenige smakelooze woorden over het Evangelie van den dag, waaraan de hoofden der slapende toehoorders hunne goedkeuring hechtten. Van het biecht hooren was hij geen liefhebber. Moest hij naar den biechtstoel, dan gebeurde zulks met tegenzin, waarom menige hulpbehoevende ziel vreesde, den pastoor om de genade van dit H. Sacrament te verzoeken.

Bij de regeering stond Atzel hoog aangeschreven, want hij was een gehoorzame dienaar en nimmer trad hij tegen den onchristelijken Staatsgeest op. Het rijk Gods binnen de vier muren der kerk was hem groot genoeg, alle overige plaatsen onder den hemel behoorden aan de wereld en hare vermaken.

Deze beklagenswaardige man had reeds twee parochiën bedorven; zijn alles behalve priesterlijk gedrag had herhaalde malen aanleiding gegeven tot onderzoek van wege de kerkelijke overheid, maar telkens was een invloedrijk persoon tusschenbeide gekomen. Nu verwoestte hij de derde gemeente. Zelden bloeide nog uit den vroegeren tijd eene bloem in den verwaarloosden wijnberg. Des te weelderiger woekerde het onkruid van zedelijke bedorvenheid. Op dat pad ging Atzel voort, tot groote geruststelling van hen, die in het gedrag van den pastoor eene verontschuldiging meenden te vinden voor hunne eigene misdaden.

Met de liberale heeren uit de stad leefde Atzel zeer vriendschappelijk, vooral met zijn studiegenoot, advocaat Frech. Beiden waren aan de hoogeschool lid van een zelfde vereeniging geweest, zij hadden samen in de rechten gestudeerd. Atzel echter had geen examen gedaan met goed gevolg. Een gering vermogen noodzaakte den afgewezen student, zich in

de barmhartig geopende armen der Kerk te werpen. Hij legde zich op de godgeleerdheid toe, voldeed goed bij het onderzoek, en kreeg door huichelarij en voorgewende godsvrucht de H. Wijdingen. Zoo kwam hij, als een dief en roover, zonder hoogere roeping, in de schaapskooi van de strijdende priesterschap, die hij smaad bereidde.

De onderwijzer Dunkel en pastoor Atzel waren beide onwaardige leden van hunnen eervollen en invloedrijken stand. Beiden verwoestten en bedierven op het hun toevertrouwd gebied.

Dadelijk na de vespers was als naar gewoonte Hans Dunkel naar „de zwaan” gegaan, waar zich langzamerhand de boeren om verschillende tafels plaatsten in de groote gelagkamer. Er waren ook eenige heeren uit de stad. Eindelijk kwam pastoor Atzel, hij keek schuw uit zijn oogen en zijn geheele wezen had iets stootends. Uit elke lijn van zijn gelaat scheen het drukkende bewustzijn te spreken, dat hij het heiligdom des Heeren bediende, als een dief en zielenmoordenaar. Zijne tegenwoordigheid verhinderde volstrekt niet het schimpen op het Opperhoofd der Kerk, evenmin als de onzinnigste verklaringen betrekkelijk de pauselijke onfeilbaarheid. Wat de Allgemeine Augsburger Zeitung in hare beruchte brieven over het concilie samengesponnen, en smakelijk toebereid had, dat hadden de kleinere couranten van allerlei soort populair bewerkt. Zij maakten de leugens nog grooter, dan de Augsburger Zeitung, zij lasterden nog onbeschaamder. Uit de vuilste bron, den „Bode,” putten de boeren van Heimhofen. Daarin lazen zij, wat de Paus in het schild voerde, hoe hij den geest onderwerpen en in geweten verplichten wilde, alles te gelooven, wat hem goed-

dacht te leeren. Hiertegen kwam het gevoel van eigenwaarde en het verstand der boeren in verzet. Zij scherpten hunne tongen op den roomschen God; hunne vuisten balden zich tegen dien vermetele.

De hoofdpartij in dit woeste concert zong Dunkel. Hij las behalve den „Bode” nog den „Koerier” een grooter dagblad, dat zonder eenige godsdienstige strekking geredigeerd werd door een weggejaagd onderwijzer, wiens haat tegen allen positieven godsdienst, vooral tegen de katholieke Kerk, somtijds tot razernij oversloeg. Toch had de „Koerier” vele lezers, wijl hij met den godsdiensthaat, de onwetendheid en den algemeenen geest zijner vrienden overeenstemde.

Wat Dunkel in den „Koerier” gelezen had, gaf hij den boeren in de herberg ten beste. Zoo kwam het, dat de oordeelvellingen der landlieden te Heimhofen over de pauselijke onfeilbaarheid, even valsch en verkeerd, even hatelijk en dwaas waren, als die van vele beschaafde lezers der Augsburger Zeitung.

Ongetwijfeld was het de taak van Atzel geweest, de slecht ingelichten van den preekstoel te onderrichten. Maar de geringe theologische kennis, zijn bedorven hart en de lust, om den Opperherder der Kerk te beschimpen, sloten hem den mond voor het verkondigen der Waarheid. Bovendien vond het de nietswaardige zeer geschikt, om zoo ongehinderd zijne woeste hartstochten te bevredigen.

„Dat had de Paus wel achterwege kunnen laten,” zeide een boer. „De oude man is stellig kinds geworden, anders had hij met zulke domme zaken niet voor den dag kunnen komen, welke toch geen verstandig mensch gelooft. Wij hadden juist genoeg aan drie personen in één God, wij hebben geen vierde noodig.”

„Uw oordeel is toch niet geheel juist,” onderrichtte Hans Dunkel. „Niet tengevolge van kindschheid heeft de Paus dit gedaan tegen alle beschaving en moderne verlichting, — neen niet uit kindschheid, maar uit hoogmoed. De Paus wil over allen en alles heerschen. Niet alleen het volk moet zijne uitspraken als goddelijke Openbaringen ontvangen, ook de koningen en keizers moeten hem dienen, zijne vazallen zijn. Krijgt de Paus het in het hoofd, morgen te verklaren: „Al het gemeentegeld is het eigendom van den roomschen Paus, wie zich verzet, om tot den laatsten cent den St. Pieterspenning te betalen, die is een dwaalleeraar, die is van de alléén zaligmakende Kerk uitgesloten,” — krijgt de onfeilbare die geloofsleer in het hoofd, dan wordt de H. Vader de rijkste man. Dan hebben de woorden eerst hunne volle beteekenis. „De Paus leeft heerlijk in de wereld, het ontbreekt hem nooit aan aflatgeld.”

„Zoo iets durft de Paus niet te ondernemen, want dan bleven er geen twee in de Kerk,” beweerde een boer.

„Hij zal het toch doen. De onfeilbare kan alles, hij heeft een goddelijke natuur, en God behoort alles, de geheele wereld,” spotte Dunkel.

„Ja, ja, gij Katholieken zijt rijke menschen, gij hebt een vierden God,” schertste een Protestant uit de stad.

De scherts hinderde de boeren. Atzel merkte het op.

„In de wereld gaat het soms wonderlijk toe,” zeide hij, een dikke rookwolk uitblazende. „Gij Protestanten hebt op uwen laatsten kerkdag den ouden God, Jesus Christus, afgezet, daarom wordt te Rome een nieuwen God aangesteld.”

De boeren lachten. De scherts was gewroken.

„Ik meen,” zeide burgemeester Lauw, „dat het dogma der onfeilbaarheid niet door zal gaan. De geleerdste bisschoppen zijn tegen dien onzin, zooals de „Bode” meldt. Wij houden ons aan de bisschoppen en laten den Paus loopen.”

„Dat is eene vergissing, burgemeester!” zeide de bespraakte schrijver van den advocaat Frech. „Ik ben hiervan goed onderricht, want ik las de heerlijke brieven over het concilie in de Allgemeine Zeitung. Ziet mijne heeren, de zaak is zoo gesteld. Meer dan driehonderd bisschoppen der missiën,” —

„Wat voor menschen zijn dat?” viel een boer hem in de rede.

„Bisschoppen van de missiën zijn zulke bisschoppen, die aan het einde der wereld, in Azië, en Afrika, bij de wilden in alle hemelstreken, het Evangelie verkondigen,” verklaarde de schrijver. „Al die bisschoppen zijn onbeschaafde, domme menschen, die geen beschaafde opvoeding genoten hebben, die hun geheel leven met wilden omgaan, die geen denkbeeld van wetenschap hebben.”

„Met verlof, mijnheer,” viel hem de boer weer in de rede, „behooren de bisschoppen uit Indië ook daartoe?”

„Stellig.”

„Nu het vorige jaar heb ik een bisschop in de stad gezien, die uit Indië kwam en geld inzamelde,” ging de boer voort. „Dom en wild zag hij er niet uit, integendeel, zeer beschaafd en geleerd. Ik heb hem in de groote kerk hooren preeken, en ik kan u zeggen, dat hij schoon en geleerd gepreekt heeft.”

„Dat moet ik zeggen,” zeide de behendige schrijver. „Ik heb hem ook hooren preeken. Het was

een verstandige paap, die de menschen sluw het geld uit den zak wist te klappen. Maar toegegeven, deze bisschop is niet dom, hij maakt dan ook een uitzondering op al de overigen. Alle anderen zijn verwilderde, onwetende menschen, die niet het minste begrip hebben van den tegenwoordigen tijd. — Dus driehonderd van die bisschoppen eten aan's Pausen tafel; want zij hebben geen geld om te leven. Zij zijn de arme kostgangers van den Paus. Deze driehonderd dansen natuurlijk naar de pijpen van den Paus. Wil er een niet dansen, dan zal de H. Vader het hem wel leeren. Vasten en honger lijden moet de arme drommel, tot dat hij tam geworden is. De spaansche en italiaansche bisschoppen zijn niet veel beter dan die der missiën — pecus servum, zoo als de Allgemeine Zeitung te recht zegt."

„Met verlof, mijnheer de schrijver, wat wil dat zeggen — pe — pe —”

„Pecus servum, wil zeggen: „onderworpen rundvee,” vertaalde de schrijver.

„Ha, ha, de Augsburgser Zeitung weet het,” riep de burgemeester Lauw uit. „Die Zeitung is geschreven met de mestvork.”

„Al naar gelang de onderwerpen zijn, burgemeester! Wie met mest moet omgaan, moet toch ook de mestvork gebruiken.”

Atzel lachte luide.

„Luister verder,” mijne heeren! ging de schrijver voort. „Van duitsche wetenschap verstaan de italiaansche en spaansche bisschoppen volstrekt niets, evenmin als van de eischen van den tegenwoordigen tijd. Merkt dus wel op, mijne heeren! Deze domme, slaafsche gezinde menschen, namelijk de bisschoppen der missiën, de italiaansche en spaansche bisschoppen, vormen de

meerderheid op het concilie, deze meerderheid wint het altijd bij de stemming en deze meerderheid gehoorzaamt aan elken wenk van den Paus. Wil de H. Vader, de Moeder Gods tot vijfde Godheid verheffen, dan zal de meerderheid onderdanig en gehoorzaam in dien geest stemmen en alle katholieken moeten ook dien onzin gelooven. Maar de duitsche bisschoppen, zijn dat niet allen geleerde mannen? zult gij tegenwerpen, mijne heeren! Ja de duitsche bisschoppen zijn geleerde mannen, doch hun getal is verbazend klein. De geleerdheid wordt telkens door de domheid overstemt. Ook vele engelsche, fransche en oostenrijksche bisschoppen zijn niet zeer volgzaam. Voor deze hebben de Paus en de Jezuïeten geheel bijzondere lokmiddeltjes. Er zijn namelijk ongeveer vijftig kardinaalshoeden vacant, — nu daarvoor kan men den Paus wel een dienst bewijzen. Gij verstaat mij toch, mijne heeren!”

De boeren luisterden met open mond. Wat zij tot nu toe beschouwd hadden als eene vergadering van heilige mannen, geleid door de ingevingen van den H. Geest, dat werd hun nu voorgesteld als eene vergadering van lage, onwetende en karakterlooze menschen.

„Dat ziet er mooi uit,” zei de burgemeester. „Wie zou hebben kunnen denken, dat het in Rome zoo elendig toegaat.”

„Dat wij zoo aan het lijntje genomen worden,” voltooide de schrijver.

„Dat zoo met de heiligste goederen der menscheid geschacherd wordt,” riep Hans Dunkel uit. „Nu, mijne heeren, wij zijn geen ezels, die roomsch stroo vreten. Leve de vrijheid van geweten!”

De glazen rinkinkten, de mannen dronken met lange teugen.

Gedurende het gesprek van den schrijver was Streh-

ling binnengekomen. Atzel wierp een veel beteekenenden blik op den molenaar. Hij wenkte hem ter zijde aan het raam.

„Gij hebt met den ouden Firner een proces, niet waar?” begon Atzel.

„Helaas, ja!” antwoordde de aangesprokene.

„Die twist is mij onbekend,” ging Atzel voort. „Ik ben uitgenoodigd om de zaak wat nauwkeuriger te onderzoeken. Wilt gij mij inlichting geven?”

Strehling meende, dat hij den pastoor als procesvoerder en twistzoeker was afgeschilderd, dat de pastoor dit niet kon gelooven en dat deze daarom inlichting verzocht.

Verbitterd over de vermeende eerafsnijding dampte de molenaar geweldig, zoodat de pijpkep gloeide als een vuuroven.

„Dat zal ik u zeggen, mijnheer pastoor, dan kunt gij oordeelen!” begon hij eindelijk. „Bij den molen liggen vijf en een vijfde bunder weiland. Voor ongeveer dertig jaren heeft mijn vader van den ouden Firner een bunder gekocht voor een spotprijs, wijl destijds geen vraag naar landerijën was en de oude Firner in nood zát. Het overige behield Firner voor zich. Een landmeter maakte een teekening van het geheel. De grensscheiding is op de teekening met letters aangewezen. Vervolgens werd er een notariëele akte van opgemaakt. In de akte had de schrijver, een jong, onkundig man, bij vergissing de letters der grensscheiding verkeerd geplaatst. In plaats van te zetten a - b - c, heeft hij d - f gezet. Ook de oppervlakte heeft de schrijver niet opgegeven, maar slechts de met letters voorziene teekening en deze was verkeerd. Mijn vader zaliger zag de vergissing niet, de akte werd ondertekend, de koopsom betaald. Te huis las

mijn vader later den koopbrief na en ontdekte den misslag. De notaris een lichtzinnig man, die gewoonlijk beschonken was, zeide, dat dit niets te beduiden had, wijl de grenzen toch niet twijfelachtig waren. Dit is evenwel zoo niet, want aangrenzende landerijen zijn er niet. Aan twee zijden de weg, aan de derde zijde de beek, aan de vierde Firner. Mijn vader zaliger was niet gerust over de zaak; want volgens de akte had hij geen bunder, maar slechts een vijfde bunder gekocht. Het was dus omgekeerd: Firner bezat een bunder en mijn vader slechts een vijfde bunder. Wijl de notaris, die bij het maken van de akte weder beschonken geweest was, dezelve niet wilde vernietigen en dit ook niet kon, stelde hij een akte van rectificatie in duplo op. In die akte waren de fouten der eerste akte hersteld. Firner en mijn vader zaliger ondertekenden het stuk, en ieder ontving een exemplaar. Dikwijls zeide mijn vader: „Jozef, neem de rectificatie in acht! Verliest gij die dan is bijna een bunder weiland verloren, als Firner slecht wil zijn.” Nog op zijn doodbed beval hij mij het stuk aan, dat in een geheime lade eener oude kast bewaard werd. — Jaren na den dood van mijn vader zaliger, viel het mij in, om de rectificatie te lezen. Ik vond haar niet. Ik zocht wat ik kon, het stuk was weg. Bij gelegenheid vraagde ik Firner, of hij het zijne nog had, het mijne was weg. Hij zou zoo vriendelijk zijn mij een afschrift te geven. Toen keek mij de oude met groote oogen aan.”

„Ik weet van de verbeterings-akte niets af,” zeide hij. „Uw vader heeft van mij een vijfde bunder weiland gekocht, zooals in de akte en op de rekening staat.”

„Het werd mij duister voor de oogen.”

„Wij hebben toch altijd een bunder gemaaid en geen vijfde bunder, zeide ik.”

„Dat is waar,” antwoordde hij. „Met uwen vader heb ik eene overeenkomst getroffen, dat hij twintig jaar lang van een bunder zou oogsten; onder voorwaarde, dat hij mij vijftienhonderd gulden betaalde voor een vijfde bunder. Zie maar in de akte. Daar staat geen bunder, of een vijfde bunder, maar er staat: de oppervlakte volgens de teekening d - f gaat in koop over aan Christoffel Strehling. Of meent gij misschien dat men een bunder weiland voor vijftienhonderd gulden kan koopen? Nog niet voor den dubbelen prijs.”

„Zoo, zoo, zeide ik zonder een woord te kunnen spreken. Ik was duizelig.”

„Zestien jaar hebt gij al gemaaid, Jozef, over vier jaren houdt de mondelinge verpachting op en de bunder is weer mijn eigendom.”

„Toen de twintig jaren der voorgewende overeenkomst om waren, verlangde Firner het weiland. Het kwam tot een proces. De notaris was al lang dood, zoo ook de landmeter en de schrijver. De rechters konden uit de zaak niet wijs worden. Het kwam voor verschillende gerechtshoven. De advocaat van Firner beweerde: De lijn d - f is niet de lijn a - b - c, en slechts de oppervlakte d - f was in koop aan ons overgegaan. Eindelijk kwam het op den eed aan. De oude Firner verklaart zich er toe bereid en doet — een valschen eed. Mijn advocaat, de heer Frech, ried mij aan te appelleeren. Ik deed het. Verscheidene zittingen werden er gehouden: ik verloor het ten tweeden male. Ik appelleerde nogmaals en verloor het voor den derden keer. Zoo duurt het proces al jaren. Eindelijk appelleerde ik naar het hoogste gerechtshof, waar het nu al lang aanhangig is. —

Dat is de geschiedenis van het proces, mijnheer pastoor."

„Zoo, zoo, dat ziet er slecht uit! Het spijt mij waarlijk voor u, Strehling!"

„Welnu, alles is nog niet verloren."

„Ja wel," hernam Atzel. „Heden na de vespers reed ik even naar de stad, om mijn vriend, advocaat Frech te bezoeken. Het hoogste gerechtshof heeft uitspraak gedaan. Gij hebt het ten laatsten male verloren."

De molenaar liet de pijp uit de hand vallen. Atzel bukte zich en raapte haar op.

„Neem uwe pijp, Strehling!"

De molenaar stond bleek als een lijk en bewegingloos. Vervolgens nam hij de pijp aan, keerde zich om en spoedde zich de deur uit.

VERLOREN.

Den volgenden morgen klopte aan de deur van advocaat Frech een bleek, ontsteld man — de molenaar Jozef.

„Ah, gij komt alsof gij geroepen waart, ik wilde u nog dezen morgen schrijven!” riep hem de advocaat te gemoet, terwijl hij naar een bundel papieren greep. „Ga zitten, Strehling!”

De molenaar viel op den naastbijstaanden stoel neder als iemand, die geradbraakt, of die van een doodelijke ziekte ten halve hersteld is.

„Ook bij het hooge gerechtshof zijt gij niet gelukkig geweest, het heeft uwen eisch niet toegestemd,” ging de advocaat op een onverschilligen toon voort. „Luister het hof heeft alle vroegere uitspraken bekrachtigd.”

Hij begon te lezen. De molenaar zat op den stoel en luisterde schijnbaar gelaten naar het voorlezen. Werkelijk verstond hij er geen enkel woord van. Des te

grondiger scheen hij de handelwijze van den advocaat te bestudeeren, hij beschouwde ten minste met de grootste oplettendheid den man op de sofa. De natuurlijke man had verwacht, dat hij, die zoolang zijn advocaat geweest was, die hem telkens had aangeraden om te appelleeren die hem altijd had voorgespiegeld, dat hij eindelijk het proces moest winnen, dat hij ten minste met ontsteltenis de uitspraak van het gerechtshof vernomen en deelneming zou betoond hebben. Niets van dat alles. Geen woord van medelijden had Frech over; de man, die in het openbaar leven met voorliefde zijne belangstelling in het welzijn des volks betoonde.

Advocaat Frech was namelijk een zeer werkzaam en berucht lid van de Kamers, een hoog geroemd hoofdman der vooruitgangspartij, een bekend vijand van de geestelijkheid, die zeer scherp kon uitvaren tegen godsdienstige domheid, een lofredenaar van de moderne verlichting. De politieke gezindheid van den advocaat was wel niet onveranderlijk, hij verwisselde wijselijk zijne richting naar de omstandigheden en hij stond altijd aan de zijde der heerschers tegen de onderdrukten. Daarin bestaat geen heldenmoed, evenmin karakter, maar de man bezat ook geen van beiden. Vóór het jaar 1866 was hij een dweepziek vijand van de Pruisen, maar toen werd hij plotseling een aanbidder en lofredenaar van von Bismarck en de pruisische richting. Zoo was Frech de type zijner partij, die, zoo als bekend is, zich naar de omstandigheden schikt, met elken vloed meedrijft en zich slechts gelijk blijft in den haat tegen het goddelijke.

Frech's manier van strijden in de Kamer was geheel zonderling. Een Zwaab van geboorte, in zijne prille jeugd uit het land gegaan, verloochenden de

trouweloosheid en de boosaardige handelwijze van den advocaat de oprechtheid en eerlijkheid van dien volkstan. Begaafd met eene natuurlijke bespraaktheid, misbruikte hij dit talent in den dienst van den leugen, den laster en den laagsten haat. Eene lievelings bezigheid van den advocaat bestond daarin, dat hij al het vuil uit het kamp der ultramontanen, zoo als het de liberale pers ophoopte, of zoo als het hem deels de bedorvenheid aanbood, zorgvuldig verzamelde en dat hij het dan bij volksvergaderingen of zelfs bij verhandelingen in de Kamer, tegen de gehate ultramontanen gebruikte. Ofschoon hij een vreemdeling was op het gebied der theologie, tastte de afgevaardigde Frech de teederste snaren van het kerkelijk leven aan. Hij raasde en tierde tegen den invloed der geestelijkheid, hij was het gemeenste blad meester in het verdacht maken van al, wat heilig is, hij wierp de geheele Kerk in de rommelkamer van verouderde instellingen, zonder zich de weldaden en barmhartigheid te herinneren, welke de arme knaap Frech weleer van de Kerk genoten had.

Desniettegenstaande was deze eenzijdig gevormde, van godsdiensthaat doortrokken man een hoofdvoerder zijner partij. Wat advocaat Frech aanbeval, was goed, wat hij veroordeelde, was in den ban. Hierbij had hij, noch zijne partij een voorgevoel van het verpletterend, schandvlekkend oordeel, dat de waarheid over den helschen geest en het woeste terrorismus van den tegenwoordigen tijd op de bladeren der geschiedenis grift. Al wat de machtigen dagelijks uitbraakten tegen de goddelijke stichting van dien Onuitsprekelijken, welke alleen de weg, de waarheid en het leven is; hoeveel boeien zij ook bijeen brachten tot onderwerping van de bruid des Heeren; wat zij

uitdachten en bij de wet regelden tot vertrapping van de vrijheid van geweten, tot ontchristelijking der menschelijke maatschappij, dit alles had plaats in den geest der moderne beschaving en naar hare opvatting. Frech en zijne partijgenooten verheugden zich over de heerschappij van het oogenblik. In het genot hunner bloeiende despotie brasten zij, spottend neerziende op de klachten der mishandelde slachtoffers; geheel naar de wijze der dwingelanden van vroeger tijden.

Toch beweerde advocaat Frech in zijne redevoeringen in de Kamer, dat hij een vriend van de denkende geestelijkheid was. Dit was weer een bewijs van onverstand. Atzel en zijns gelijken noemde Frech de denkers der geestelijkheid, terwijl zij werkelijk de bedorvenen, het schuim van dien verheven stand uitmaakten — een nauwelijks zichtbare woeste groep in het schitterend leger van waardige priesters.

Frech had de voorlezing geëindigd.

„De uitslag was niet naar wensch, wij hebben toch alles gedaan, wat in ons vermogen was,” zeide hij, onverschillig het papier ter zijde leggend.

De molenaar zat zwijgend, in een soort van verdooving, bleek en ternedergedrukt.

„Verlangt gij van mij eene specifieke rekening?” begon de advocaat weder. „Mijn klerk heeft gisteren de talrijke posten opgeteld,” hij trok een dik boek uit een vak der schrijftafel. „Alle posten van het geheele proces beloopt voor mijn aandeel zeven honderd vijftig gulden vijf en twintig cents.”

Eene krampachtige huivering voer Strehling door de leden, zijn gelaat kreeg kleur.

„Het komt mij zonderling voor, mijnheer Frech, dat gij op dit verschrikkelijk oogenblik van mij vor-

dert, wat ik u schuldig ben. Dat hindert mij en schijnt te bevestigen, wat onze vorige pastoor van de mannen van den vooruitgang eens gezegd heeft."

„Mag ik weten, wat de geestelijke gezegd heeft?"

„Waarom niet? Strehling, zeide hij tot mij, de tegenwoordige vooruitgang brengt het volk geen zegen, om de eenvoudige reden, dat deze partij het godsdienstig ongeloof en de ontkenning der godsdienstige zedelijkheid voor beschaving houdt. Wie niet aan God gelooft en zijne geboden veracht, is tot elke goddeloosheid in staat. Wanneer nu de goddeloozen regeeren en wetten maken, dan kan er onmogelijk iets goeds voor het volk uit voortvloeien. — Toen heb ik den pastoor tegengesproken. Ik wees hem op de beweringen der liberale dagbladen, dat de vooruitgangspartij het welzijn des volks beoogt. — Dat is eene dwaling, Strehling, of juist: een grove leugen! zeide de pastoor. De ongeloovigen en godsdienstloozen willen enkel het volk misbruiken voor hunne geheime, nietswaardige plannen. Zij laten zich door de groote massa voor de Kamers kiezen en daar maken de ongeloovigen wetten tegen het geloof, de goddeloozen bestrijden God en zijne heilige Openbaring. Op die wijze wordt ten laatste alles verkeerd en omvergeworpen. In de plaats van het geloof treedt het ongeloof, in de plaats der zedelijkheid de onzedelijkheid; want voor de geheime daden der menschen is Gods wil niet meer het richtsnoer, maar de begeerlijkheid der booze hartstochten. Daarom moeten ook de geestelijken uit de scholen geweerd worden, opdat de jeugdige mensch opgroeie zonder kennis van God en zijne heilige Openbaring. Van Christenen moeten heidenen gemaakt worden. Dit alles kan evenwel niet op het tijdelijk of eeuwig heil der menschen

uitloopen. En als de heeren beweren dat hun het welzijn des volks na aan het harte ligt, dan is dit eenvoudig eene onwaarheid. — Aan deze woorden van mijn toenmaligen pastoor word ik nu duidelijk herinnerd, mijnheer de advocaat, wyl gij voor mijn ongeluk geen woord van troost over hebt, maar wel uw geld vordert.”

„Ik sta verbaasd, Strehling!” riep Frech uit. „Nimmer zou ik hebben kunnen gelooven, dat gij u door het ophitsen van een schijnheiligen pastoor zoudt laten om den tuin leiden. Dat ik mijn geld vorder, is zoo het gebruik, geen gebrek aan medelijden of onverschilligheid te uwen opzichte.”

De molenaar haalde de schouders op en zweeg.

„Naar mijn beste weten heb ik uwe zaak behandeld,” verzekerde Frech, „maar mijne beschouwing van de zaak werd door de rechters niet aangenomen, hetgeen ik zeer betreur.”

De molenaar bleef zwijgen en keek voor zich.

„Zoo is het, Strehling! Verlangt gij nog iets?”

De veroordeelde hief het hoofd op.

„Of ik nog iets verlang? O ja, ik wensch, dat de hemel instorte om de misdaden der wereld te begraven.”

„Dwaze gezegden!” zeide Frech. „Wees toch steeds kalm en gelaten. Het past elken man, de grillen van het noodlot flink onder de oogen te zien.”

„Dat zijn praatjes, die niets baten,” zei de molenaar.

„Het hoogste gerechtshof heeft gesproken en wij moeten het ons laten welgevalen.”

„Kan ik niet meer appelleeren?”

„Neen, wij hebben alles doorloopen.”

Het gelaat van Strehling begon te gloeien.

„Ik zal dan mijn goed moeten afgeven; wellicht

eenige duizend gulden onkosten moeten betalen; geruïneerd worden en dit alles wijl de rechters gelijk geven aan iemand, die een valschen eed gedaan heeft?"

De advocaat haalde de schouders op.

„Ik protesteer tegen de uitspraak van het hoogste gerechtshof!" riep Strehling uit, al meer en meer opgewonden. „Het hoogste gerechtshof heeft een valsch vonnis geveld, het heeft gedwaald."

„Materieel kan het gedwaald hebben, formeel heeft het niet gedwaald, het kan niet dwalen, wijl het onfeilbaar is," onderrichtte de advocaat.

„Onfeilbaar? Alweer — onfeilbaar? Ha, ha!" grijnsde de molenaar. „Onfeilbaar, zooals de grondproever en de veearts. De onfeilbare veearts hielp mij van een vet varken af. De onfeilbare grondproever plaatste mij tegen alle recht in de hoogste klasse der grondlelasting. Het onfeilbare gerechtshof maakt van recht onrecht. Den dood aan al de onfeilbaren?"

„Strehling, ik versta u niet."

„En ik versta niet hoe de uitspraak van menschen voor een Evangelie mag gehouden worden, die een meineedige recht geven, die eenen schurk het eigendom van een eerlijk man toewijzen."

„Hoor toch eens bedaard naar mij," zei de advocaat. „In den Staat moet een hoogste gerechtshof bestaan, dat bij oneenigheden een eindbesluit neemt, van welks uitspraak niet meer kan geappelleerd worden; kortom welks uitspraken de beide partijen als verbindend en rechtvaardig moeten erkennen. In zoverre is de uitspraak van het hoogste gerechtshof allezins een Evangelie, aan hetwelk zich allen moeten onderwerpen; het is onfeilbaar."

Strehling balde zijne vuisten en sloeg in het wild rond.

„Er is nog meer! Aangenomen, dat zulk een hoogste gerechtshof eens niet bestond: hoe moesten de twisten dan beslecht worden? Zouden de partijen in het oneindige kunnen appelleeren, dan was alle rechtspraak overbodig, aan de processen kwam geen einde. Is u dit niet duidelijk? Begrijpt gij nu, dat in den Staat een rechterlijke onfeilbaarheid moet bestaan?”

De molenaar zag den man vertoornd aan, die de zijde van Firner scheen te kiezen.

„Het is toch wonderlijk, mijnheer de advocaat. Hebt gij onlangs in den tuin van „de zwaan” niet eene redevoering gehouden tegen de onfeilbaarheid? Hebt gij in tegenwoordigheid van een groot aantal menschen den Paus niet recht bespottelijk voorgesteld, omdat hij onfeilbaar wil zijn? En nu erkent gij zelf de onfeilbaarheid.”

„De onfeilbaarheid in den Staat, o, ja! Maar niet de pauselijke onfeilbaarheid. Dat is heel wat anders,” zeide de advocaat.

„Neen, dat is niets anders!” riep Strehling heftig uit. „Als er in den Staat eene onfeilbaarheid is, waarom zou er dan in de Kerk ook geen opperste gerechtshof zijn, dat onfeilbaar is? Ik zeg u, er bestaat geen onfeilbaarheid! Den dood aan allen, die zich onfeilbaar noemen! Vaarwel, mijnheer de advocaat.”

Hij spoedde zich de deur uit.

Laat in den avond kwam Strehling te huis in beschonken toestand. Hij vloekte en schold zonder ophouden. Vrouw en kind keken verschrikt en weenend den tierenden echtgenoot en vader aan.

„Jozef, wees toch in Gods naam bedaard!” smeekte de vrouw. „Zoolang wij getrouwd zijn, zijt gij

niet dronken geweest, gij hebt u altijd fatsoenlijk gedragen: En nu, mijn God, mijn God!" en zij barstte in luid geweën uit.

„Ja, gij hebt gelijk, Anna, ik heb mij altijd fatsoenlijk gedragen. Ik heb mij ingespannen van den vroegen morgen tot den laten avond en wat heeft het gebaat? Wij zijn ongelukkig — ongelukkig door een slechten kerel!" en weer kwam een vloed van scheldwoorden over zijne lippen.

Den volgenden morgen stond de molenaar niet op den gewonen tijd op. Hij bleef langer slapen. Hij liep vervolgens ontevreden, somber en misnoegd rond. Hij voelde zich zelve veranderd. Alle lust en ijver in het werk waren vervlogen. Nauwelijks keek hij de knechts na. De zaken in huis en op het veld liet hij haren gang gaan. Hij zelf werkte niet meer. 's Avonds ging hij naar de herberg, waar hij zijne woede tegen Firner en tegen alle onfeilbaren bot vierde. De inwoners van Heimhofen stonden voor de herberg te luisteren. Zij hoorden, dat Firner een gemeene vent was, die een valschen eed gedaan had.

Adam kwam voor den eersten keer treurig aan den molen.

„Wat is het toch met uw vader, Truitje? De man is geheel ontsteld, hij is woedend. Alle menschen staan er over verwonderd?"

Geertruida weende bitter.

„Wij hebben het proces verloren," zeide zij snikend. „Wij zijn ongelukkig."

„Wees daarover niet bekommerd, Truitje," troostte hij. „Of wij wat land meer of minder hebben, dat maakt niets uit."

„Maar mijn vader; mijn arme vader!"

„Dat gaat wel over, Truitje! Over eenige dagen

is hij weder de oude, brave man, voor wien de geheele wereld achting moet hebben."

De veronderstelling van Black werd niet vervuld. Strehling zonk al dieper en dieper. Reeds in den vroegen morgen ging hij in den kelder naar het biervat. Dat herhaalde hij, tot dat hij geheel beschonken was.

„Ik moet die muizennesten uit het hoofd drinken, anders kan ik het niet uithouden," antwoordde hij telkens op het smeeken en de beden zijner zorgvuldige echtgenoot.

De advocaat had de rekening gezonden en onmiddellijk de betaling gevorderd.

„Zie, Anna, de menschen meenen al, dat de moleenaar, Jozef, bankroet is, de advocaat wil terstond voldaan zijn," riep Strehling uit, gekrenkt door de vordering van den schuldeischer. „Zoover is het nu nog niet met mij gekomen, ik kan al mijn schulden betalen. Binnen twee dagen moet de advocaat zijn geld hebben, de duivel zal den ouden gauwdief, Firner, halen. Vierhonderd gulden hebben wij aan klinkende munt in de lade; dat geld was bestemd voor een stuk lands. Van daag nog verkoop ik de beide ossen en de versche koe, opdat de zeven honderd gulden bijeenkomen."

De vrouw griefde het zeer, dat zij die beide veel belovende ossen en hunne beste melkkoe moesten verkopen. Zij zeide evenwel niets, zij verkropte hare smart. Toen echter twee joden de drie stuks over de plaats dreven en de koe bij het huis bleef staan en den kop naar de openstaande huisdeur keerde, vloeiden heldere tranen uit de oogen der brave huisvrouw. Niet minder aangedaan was Geertruida. Zij zat in hare kamer en weende bitter, minder over den verkoop der beesten, welke zij met zooveel oplettendheid had gevoederd en

gedrenkt, dan over de vernietiging van den vrede en het geluk in het huisgezin, over de toenemende genegenheid van haar vader tot traagheid en dronkenschap.

Ten tijde van den hooibouw bedronk Strehling zich bij uitzondering volstrekt niet. Hij had er altijd behagen in gevonden, als vrouwen en mannen, jongens en meisjes, zindelijk gekleed naar het werk gingen, wanneer het klinken der sikkels over de velden weergalmde en het kruidige gras voor de maaiers neerviel. Trots stond hij dan bij de weiden, wees de voorbijgangers op den rijken zegen en noemde eene menigte kruiden, die op de weiden groeiden. Nu stond hij bij den laatsten oogst zijner weiden ter neder geslagen en kommervol. Somtjids rolden hem de tranen over de wangen. Dan weder balde hij de vuisten en onderdrukte bittere verwenschingen. Niet eens de smalle strook weiland, het noodlottig gedeelte der teekening d - f, bleef hem over; want hij moest land verkoopen tot bestrijding van de hoog geloopen proceskosten. Vóór alles wilde hij dat gedeelte van zijn goed afstaan, hetwelk aan het eigendom van den gehaten Firner grensde, wiens nabuur hij niet wilde zijn.

Juist werkte de molenaar en Geertruida op de weiden. Met hooivorken keerden zij het geurige hooi. De wangen, die vroeger zoo bloosden zijn ingevallen; zijne oogen liggen diep in het hoofd; zijne gelaatskleur is bleek. Dikwijls rust hij bij den arbeid; steunende op de hooivork, staat hij afgetrokken en kijkt voor zich.

Langzaam komt de oude Firner over het veld. Zijn gewone, valsche lach is verdwenen, in de plaats daarvan is eene sluwe berekening op zijn gelaat te lezen. Reeds is de oude, sluipend als een vos, de weiden genaderd. Geertruida bemerkt hem en ziet angstig naar haren vader. Zij keert zich om vóór dat zij de rij ge-

keerd heeft, en vervolgt haar werk in de richting van haren vader, dien zij op hetzelfde oogenblik bereikt, waarop Firner, vriendelijk groetend bij den molenaar kwam.

Strehling keek op. Hij had den naderen vijand niet opgemerkt. Hij was uiterst verrast.

„Het hooi is mooi; gij krijgt het goed binnen; het weer staat goed,” zeide Firner.

De molenaar antwoordde geen enkel woord. Zijne handen beefden, hij voelde eene rilling over zijn geheele lichaam.

„Wijt mij niets, Strehling!” begon de oude weder. „God weet het, dat mij den loop der zaken ook leed doet. Maar ik moet mijn recht toch laten gelden, ik heb ook kinderen.”

De molenaar werkte ijverig voort. Hij spande alle krachten in om den ziedenden toorn te onderdrukken.

„Ga weg, of er gebeurt een ongeluk!” zeide hij driftig.

„Wees niet toornig, Strehling! Ik wilde maar eens een welmeenend woord met u komen spreken. Gij kunt de weiden behouden; ik wil ze niet eens; ik wil u zelfs land er bij geven.”

De molenaar keek op.

„Heb ik goed gehoord, Firner?”

„Ja, het is zoo, als ik zeg! Gij kunt het weiland behouden, als gij mijn voorstel wilt aannemen.”

„Uw voorstel? Dat zal een vreemd voorstel zijn.”

„Een vriendschappelijk voorstel, Strehling! God weet, dat ik met u niet in vijandschap wil leven.”

„Spreek op dan!”

„Geef uwe dochter aan mijn Paul en alles is afgedaan.”

De molenaar begon te lachen.

„Wat? Wat zegt gij daar? Ik mijn kind aan een deugniet geven, die even zooveel waard is, als zijn vader. Wilt gij nog met mij spotten! Of meent gij dat de ongelukkige Strehling u zijn vleesch en bloed wil verpanden? Gij hebt mij van mijn have en goed beroofd, en nu wilt gij ook mijn kind ongelukkig maken?”

„Ik heb u niet van have en goed beroofd, de rechters hebben een rechtvaardig vonnis geveld.”

„Wat, durft gij mij dit in het gezicht te zeggen, mij, gij gemeene vent?” schreeuwde de opvliegende molenaar.

„Waar is dat stuk, gauwdief? Hebt gij geen valschen eed gedaan? Oude duivel?” en met opgeheven hooivork liep hij op hem toe.

Maar Geertruida had opgepast. Onder een luiden gil omvatte zij den vader.

„Weg, Truitje, weg, laat mij dien vent doodslaan! Weg, zeg ik u!”

Maar zij hield hem steviger vast.

„Ach vader, lieve vader, vergrijp u niet!” smeekte zij. „Ach lieve vader, denk toch aan moeder en aan uw kind! Stort ons niet in ellende!”

Firner was rustig blijven staan. Hij zag met nijdige oogen op den woedenden man, zonder van zijne plaats te wijken.

„Ik sta op mijn eigen grond,” zeide hij. „Raak mij eens aan, dan komt gij in het tuchthuis!”

„Zoo, hebt gij het daarop gemunt, oude duivel?” snauwde de molenaar hem toe.

„Ik heb het op niets gemunt, Strehling. Maar ik moet u ronduit zeggen, dat gij geen man zijt, die u zelven kunt bedwingen, maar dat gij een wild, razend beest zijt. Foei, 't is schande, foei! schaam u toch voor uw kind!”

Geertruida voelde, hoe haar vader plotseling geen poging meer deed om los te komen.

„Zoo, ben ik geen man, — een wild, razend dier!” herhaalde hij beschaamd. „En dat moet ik mij door Firner laten zeggen!”

„Kind laat uw vader los, het is een drift geweest; die verwenschte drift,” zeide hij op een bedaarder toon.

Zij liet hem los. Hij nam de gevallen hooivork op en werkte voort. Firner zweeg en keek naar hem.

„Zoo als gezegd is, Strehling,” begon hij weder, „ik wilde u slechts de mogelijkheid toonen, om deze weiden te kunnen behouden. Neemt gij mijn voorstel niet aan, dan is het ook goed. Wij houden ons eenvoudig aan de uitspraak van het hoogste gerechtshof, dat nimmer faalt.”

„Het hoogste, onfeilbare gerechtshof is hier boven, Firner. Daar zullen wij eens elkander ontmoeten.”

Hij nam de hooivork op den schouder en ging naar den molen.

In de gang ontmoette hij Adam.

„’t Is goed, dat gij juist hier zijt; ik heb u wat te zeggen. Koms eens binnen!”

De jongeling volgde hem eenigzins bedremmeld naar de zijkamer; want het gelaat van Strehling was alles behalve opgeruimd.

„Ik heb daar de oude Firner bij mij gehad, hij heeft mij Truitje voor zijn Paul gevraagd, en niet voor niemendal, ha, ha! Neen, niet voor niemendal. Hij heeft mij de weiden willen laten, dezelfde weiden, die mij rechtens toebehooren, die hem evenwel door het hoogste, onfeilbare gerechtshof zijn toegewezen.”

De molenaar hield eenige oogenblikken op, om den opkomenden toorn te laten bedaren. Black zat ademloos in gespannen verwachting.

„Natuurlijk,” ging Strehling verder, „krijgt Paul mijn Truitje niet, al was hij ook millionair. Zou ik mijn kind om zoo te spreken, verkoopen? Aan een ellendigen jongen geven, die zes jaar lang op school niets anders geleerd heeft dan kinderachtigheden! Al moest ik mijn brood ook gaan bedelen, en al was Paul een prins, toch zou ik hem mijn kind niet geven.”

Weder hield hij op, de rimpels van zijn gelaat verdwenen. Black ademde vrijer.

„Dit wilde ik u eigenlijk niet zeggen, Adam, maar iets anders. In Rome zijn op het oogenblik de bisschoppen vergaderd, om den Paus onfeilbaar te verklaren. Ik heb gisteren in den „Bode” gelezen, dat zij met den onfeilbaren omtrent klaar zijn. Hebben echter de bisschoppen den Paus eens voor onfeilbaar verklaard, dan is die uitspraak voor alle Katholieken even zoo verbindend, als de uitspraak van het hoogste gerechtshof, dat immers ook onfeilbaar is. Alle Katholieken moeten aan den onfeilbaren Paus gelooven, of zij zijn van de Kerk uitgesloten. Is het niet zoo, Adam?”

„Ja, Strehling! Wat de algemeene Kerkvergadering als geloofsleer verklaart, moeten wij aannemen, dat weet ik nog uit den catachismus.”

„Bijgevolg zult gij vastelijk gelooven, dat de Paus onfeilbaar is?”

„Ja, Strehling! Ik blijf bij mijn godsdienst.”

„Nu blijf dan daar bij, Adam! Maar dat zeg ik u, mijn Truitje kan nimmer uwe vrouw worden.”

De jongeling werd doodsbleek en keek den man met groote oogen aan.

„Gij verkleurt, Adam; het doet mij leed!” ging Strehling bedaard voort. „Gij bemint mijn kind als uw oogappel, dat weet ik. Gij zijt ook een flinke,

brave en vlijtige jongen. Gij verstaat den landbouw goed. Niemand in het dorp zou ik mijn Truitje gegeven hebben, dan aan u. Geloofst gij echter aan den onfeilbaren, dan kan er niets van komen."

„Strehling, om Godswil, wat heeft dan toch de pauselijke onfeilbaarheid met het huwelijk te maken?"

„Dat zal ik u zeggen, Adam. Mij hebben alle onfeilbaren ongeluk aangebracht. Wat de domme Michel zou genezen hebben, dat heeft de onfeilbare vecarts bedorven — een varken, zooals ik er nog geen in den stal gehad heb. De onfeilbare grondproever heeft mijne slechte akkers in de hoogste klasse geplaatst. Het onfeilbare gerechtshof heeft mij van mijne weiden en van mijn geld afgeholpen. Ik haat alle onfeilbaren. Zij stichten niets dan ongeluk. De onfeilbare Paus zou ook ongeluk over uw huwelijk brengen; daarom kunt gij alleen dan mijn Truitje krijgen, als gij niet aan den onfeilbaren Paus gelooft."

„Strehling, gij kunt alles van mij vragen, mijn vermogen, mijn leven, alles, maar doet mijn godsdienst geen geweld aan."

„Geweld? Volstrekt niet, Adam! Gij behoudt uw geloof aan den onfeilbaren Paus en ik houd mijn kind."

Adam was als van den bliksem getroffen door deze woorden.

„Heb toch medelijden, Strehling. Vernietig mijn levensgeluk niet. Zonder Truitje is mij de geheele wereld een walg."

„Goed, laat uw geloof aan den onfeilbaren Paus varen en gij krijgt mijne dochter," hernam de molenaar.

„Van mijn godsdienst afvallig worden? Neen,

Strehling, dat kunt gij van een braaf christen niet verlangen."

„Ik verlang het ook niet. Maar niemand krijgt mijn kind, die aan den Onfeilbaren gelooft. Daarop geef ik u mijn woord en ik houd het. Want het is onzin om van een mensch een God te maken."

„Van den Paus een God maken, Strehling? Dat kan immers niet, dat zou afgoderij zijn."

„En toch is het zoo? De Paus is onfeilbaar, derhalve is hij God. Gij kent het spreekwoord toch: „Dwalen is menschelijk." Dat wil zeggen: alle menschen kunnen dwalen, juist omdat zij mensch zijn. Evenmin als iemand kan maken, dat hij geen mensch is, even weinig kan hij maken, dat hij nimmer dwaalt. Wordt nu de Paus onfeilbaar verklaard, dan beteekent dit toch wezenlijk niets anders, dan den Paus tot God te maken. Dat is dwaas, godslasterlijk."

„Als het is, zoo als gij zegt, ja!"

„Hoe zou het anders zijn! De Paus is onfeilbaar hij kan niet dwalen, bijgevolg!"

„Ik weet niet juist, wat de pauselijke onfeilbaarheid eigenlijk beteekent, maar dat weet ik, dat de algemeene Kerkvergadering geen onzin kan leeren, en ook geen godslastering, omdat zij door den H. Geest geleid en bestuurd wordt," zeide de jonge man met nadruk.

„Wat de onfeilbaarheid beteekent, dat zal ik u zeggen," hernam Strehling. „Wijl de Paus tot God gemaakt wordt, daarom kan hij ook alles, even als God; hij is ook heer over alles, even als God. Zoo kan hij nieuwe geloofswaarheden uitdenken, naar zijn goeddunken. Als hij morgen leert: tweemaal twee is vijf, dan moet gij het gelooven. Als hij zegt: het is eene geloofswaarheid, dat alle katholieken hem, den

Paus, have en goed moeten geven, dan hebt gij niets anders te doen, dan uwe landerijen te verkoopen en het geld naar Rome te zenden of gij komt in den ban."

„Dat kan niet zijn, Strehling, dat kan onmogelijk zijn."

„Toch is het zoo; de hemelergendste dwingelandij is het. Lieve hemel! Het walgt mij! De onfeilbare Paus is nog onbeschaamder, dan de onfeilbare grondproever, nog dommer, dan de onfeilbare vecarts, nog onrechtvaardiger dan het onfeilbare gerechtshof. Geloof dien onzin maar, Adam! Maar Truitje krijgt gij nooit of nimmer!"

Hij verliet opgewonden de kamer.

Black bleef nog eenigen tijd zitten. Hij meende in een afgrond te liggen, waarin het daglicht niet doordringt. Alles om hem heen was vreeselijk, afschuwelijk, verschrikkelijk. Duizelend stond hij eindelijk op en ging naar buiten. Hij zag Geertruida op de weide en ging met wankelende schreden naar haar toe.

„Heilige Moeder Gods, Adam, wat scheelt u? Gij zijt zoo wit als de muur!" riep het ontstelde meisje uit.

Toen hij haar het besluit haars vaders mededeelde veranderde ook hare blozende gelaatskleur in eene sneeuw witte.

„Heeft mijn vader dat gezegd?" vroegde zij ontsteld.
„Hoe is dat mogelijk. Is hij dan beschonken?"

„Volstrekt niet!" antwoordde de jongeling treurig.

Haar blik rustte eene wijl op den bedroefden minnaar. Vervolgens bloosden hare wangen weder en in hare gelaatstrekken las men duidelijk een zekere trots.

„Wees niet bekommerd, Adam. Ik neem niemand anders dan u," zeide zij vastberaden.

„En ik blijf mijn geheel leven lang vrijgezel, als ik u niet krijg," bekende hij.

„Vader is misnoegd wegens het verloren proces, mettertijd zal hij wel van gedachte veranderen.”

„Dat wil ik graag gelooven, Truitje. Maar uw vader heeft zijn hoofd, waarnaar hij leeft. Hij geeft niet toe. Hij heeft er zijn woord op gegeven, dat hij u aan niemand geeft, die aan den onfeilbaren Paus gelooft; hij zal zijn woord houden.”

Zij stonden zwijgend en keken voor zich. Het meisje kwamen de tranen in de oogen. Zij onderdrukte hare smart, om haren geliefde moed in te spreken. Toen Adam echter was heengegaan; viel zij op een stoel neder en gaf aan hare smart lucht.

In den molen gingen de zaken met den dag achteruit. Strehling verloor al meer zijne zedelijkheid. Hij verwaarloosde zijn werk en liet dit aan de knechts over. Hij zat tot laat in den avond in de herberg. De eerste helft van den dag versliep hij en de tweede begon hij weer in de herberg.

Zijne vrouw leed onbeschrijfelijk veel. Zij beminde haren Jozef, wiens zedelijke achteruitgang haar meer smart veroorzaakte, dan het verloren proces en het aanzienlijk nadeel in huis en op den akker, gevolgen van den lediggang en de lichtzinnigheid van haren man. Zij was tegen hem zacht en vriendelijk als altijd. Zij bezwoer hem dikwijls onder tranen, weer de brave, zorgvuldige man van vroeger te worden.

Deze handelwijze van zijne geliefde gade en haar kommer om hem grepen den molenaar geweldig aan. Hij maakte een wezen ongelukkig, dat hem sinds jaren vurig beminde, en hem met onveranderlijke trouw bleef toegedaan. Hij balde zijne vuisten over zijne eigene onwaardigheid. Hij had oogenblikken van groot berouw. Maar de gedachten aan zijn ongeluk, de hemeltermgende onrechtvaardigheid hem aangedaan,

brachten hem weder tot wanhoop, die hij door den drank meende te verdrijven.

De godsdienstige echtgenoot zocht haren troost bij God en diens lieve Heiligen. Zij bad veel. Zij lag uren lang voor het altaar in de Kerk geknield, op hetwelk het beeld van de Moeder der Smarten stond. Aan haar klaagde zij haar bitteren nood; haren bijstand smeekte de vrouw onophoudelijk af. Zij beloofde, dat zij eene waskaars van tien pond, zoude offeren, als de H. Maagd haar hulp bracht.

De noodlottige verbeteringsakte had zij herhaalde malen gezocht. Zij had de geheele kast uitgepakt, waarin de bewuste akte was bewaard. Zij had alle naden en spleten van het oude meubelstuk doorzocht en niets gevonden. Maar zij wanhoopte niet, zooals haar man; dit liet haar godsdienstzin niet toe. Haar geloovig hart verwachtte eerder een wonder van den Almachtigen, dan het zwijgen van den Rechtvaardigen bij de onrechtvaardige daad van Firner. In dit vast geloof aan de goddelijke Voorzienigheid, alsook aan eene leiding en besturing van de menschen door den Allerhoogste, werd zij versterkt door de oorlogsverklaring van Napoleon aan Pruisen.

„Onze lieve Heer zendt ons den oorlog toe, omdat de menschen te goddeloos geworden zijn,” zeide zij. „De oorlog is eene geeselroede, wij zullen haar allen moeten voelen.”

De dienstplichtige jongelingen uit het dorp werden opgeroepen en onder deze Paul Firner. Het doortrekken van troepen begon. In onafzienbare colonnen macheerden de soldaten over den grooten weg. De boeren rustten dikwijls bij hun werk, zij stonden op de velden en keken de vertrekkenden kommer-
vol na.

„Nu is het gelukkig, dat gij een vinger mist,” zeide Geertruida. „Gij zoudt ook ten strijde hebben moeten trekken, even als de anderen.”

„O, ik zou het gaarne gedaan hebben!” antwoordde Adam treurig. „Kreeg ik een kogel, dan was ik voor het vaderland gestorven, en aan mijne ellende was een einde.”

„Laat den moed niet zinken, Adam! Wij wachten, tot vader van gedachten verandert. Zie, die arme soldaten eens. Zij kunnen bijna niet voort van de hitte; hunne kleederen zijn vol stof. Ach, God, daar liggen er weer eenigen langs den weg! Gisteren heb ik een grooten ketel vol koffie gezet, ik ben met de meid naar den straatweg gegaan en heb de koffie onder de arme soldaten uitgedeeld. Kon ik het elken dag doen, maar,” bekende zij aarzelend, „het begint er bij ons schraaltjes uit te zien. Het proces verteert alles.”

„Het komt mij wonderlijk voor,” zeide Adam, „dat al die menschen elkander ombrengen, van welke velen elkander nimmer eenig leed gedaan hebben. Vaders moeten hunne vrouw en kinderen verlaten, zonen hunne ouders. Hoe menig kind moet nu honger lijden, omdat de kostwinner, de vader, weg is. Vele menschen verkeerden in ellende en kommer, en weldra zal het bloed bij stroomen worden vergoten. En waarvandaan dit vreeselijk ongeluk? Omdat Napoleon het in het hoofd gekregen heeft den oorlog te verklaren. Het is toch een vreeselijke zaak, dat één mensch zoo'n nameloos ongeluk kan aanrichten. Heeft Napoleon iets met von Bismarck uitstaan, laten zij het dan samen uitmaken — die twee moesten dan maar samen vechten. Waartoe dient het om zoo vele familiën in het ongeluk te storten? Waartoe moeten groote legers tegen elkander gevoerd worden, opdat zij elkander doodschie-

ten. — Alles om dien Napoleon? Kijk, Truitje ik zou niet kunnen gelooven, dat zoo iets in de wereld mogelijk ware, als ik het niet met mijn eigen oogen zag.”

„Het moet zoo zijn, Adam! Het is altijd zoo geweest. Als God de booze menschen wil tuchtigen, zegt moeder, dan slaat hij met pest, oorlog of hongersnood. De oorlog moet een begin hebben. Had Napoleon hem niet begonnen, dan zou het een ander gedaan hebben. Ook de gewetenlooze Firner is gestraft. Zijn oogappel, Paul, heeft moeten optrekken, en de oude gaat nu, zoo terneergeslagen en bedrukt, dat ik medelijden met hem heb.”

De soldaten waren voorbijgetrokken. Beiden werkten voort op het tabaksveld van den molenaar, waarvan Adam de zorg op zich genomen had.

DE VONDST.

De „duitsche wetenschap” is in de oogen van velen eene macht geworden, aan welke zich alle zichtbare en onzichtbare krachten der wereld moeten onderwerpen. Sinds den tijd dat Adam nieuwsgierig in den appel gebeten heeft, verlokt door zijn verborgen vijand en diens arglistigen raad: „Gij zult als Goden zijn en het goed en kwaad kennen;” sinds Adam was belogen, was er op aarde geen troon, die zooveel recht had op de heerschappij der volken, als de troon der duitsche wetenschap. Volgens de overtuiging van alle volwassen Duitschers zijn alle natiën van den aardbol, te beginnen bij de Franschen en Engelschen, tot aan de Wilden der polen, eigenlijk eerst aan de allereerste beginselen der wetenschap. In alle rijken heerscht nevel, slechts in Deutschland schittert de zon van de hoogste ontwikkeling in alle takken van wetenschap. Toch is die duitsche wetenschap volstrekt niet het algemeen eigendom van het geheele duitsche volk, maar slechts van hen, die op den troon zitten: — dat zijn

de professoren op hunne leerstoelen van diepzinnig onderzoek.

Wat die neuswijsheid aangaat dit is een erfstuk van onzen stamvader Adam. Alle afstammelingen van dien eersten vader zijn weetgierig, zij hebben eeuwen lang onderzocht, en zich op alle takken van wetenschap toegelegd. Onder de milliarden geleerde bollen, sinds Adams tijd, is er echter geen eukele geweest, die den steen der wijzen — de duitsche wetenschap — gevonden heeft. Deze schat, naar welke lang verdwenen volkeren vergeefs gezocht hebben, was voor de duitsche professoren weggelegd. De H. apostel Paulus heeft zich zeer vergist, toen hij meende, dat de Verlosser der wereld den hoeksteen was, waarop het heil van het menschdom gegrondvest was. Alle apostelen hebben gedwaald, met op de almacht van den Verlosser der wereld te vertrouwen. Zij waren op den dwaalweg, toen zij van Zijne werken en Zijne leer redding hoopten voor de bedorven geslachten van het heidendom; — want de duitsche wetenschap heeft dit geloof der apostelen maar even beroken en dit van haar verheven standpunt als waanzinnigheid leeren kennen.

Het is wel wat koud op die hoogten, welke de leerstoelen der duitsche wetenschap dragen, want geen kinderlijk warm geloof, geen geheim voorgevoel des harten gedijt in dien atmosfeer, waar slechts de snijdende scherpte van het verstand de hardste noten kraakt. Daarom is ook de wijze Salomon een domoor geweest voor de duitsche wetenschap, want Salomon geloofde eenvoudig, wat hij niet begreep. Daarbij is genoemde wetenschap een zoo verleidende trotsche schoonheid, dat vroeger de geleerde mannen in oude tijden nog dwazen geworden zijn, van liefde ontbrand voor de duitsche wetenschap.

Zoo als bekend is, wilden de Babyloniërs een toren bouwen, die tot aan de wolken reikte, zeker een vermetele onderneming. Toch is die babylonische toren slechts een dwerg tegen het reusachtige gebouw der duitsche wetenschap, die daarvoor uitgevonden en uitgedacht is om den volkeren dat aan te brengen, wat Mozes noch de profeten, zelfs Christus hun niet eens konden aanbieden: — een hemel op aarde, vol geluk en heerlijkheid. Wat de groote ziener Joannes aanschouwd en uitgedrukt heeft in de woorden: „Er zal geen nacht meer zijn en zij behoeven het licht eener lamp, noch dat der zonne meer,” — dit betrof blijkbaar de eeuw der duitsche wetenschap.

Daarvandaan is het begrijpelijk, dat de mare van een wetenschappelijke vondst zelfs de kanonnen op de ver verwijderde slagvelden in Frankrijk overstemde. In den tuin van „de Zwaan” te Heimhofen waren namelijk voorwerpen uit de aarde gegraven, welke het geheele personeel der professoren uit de stad in beweging brachten. Dokter Wunderlich, professor in de geschiedenis en de oudheidkunde, had in de dagbladen daarover geschreven, zonder evenwel den vorm en den inhoud der vondst nader aan te duiden. Hij stelde zich tevreden met aanduidingen, die bijzonder geschikt waren om de weet- en nieuwsgierigheid van het beschaafde publiek gaande te maken. Daarentegen hield dokter Wunderlich een lang gerekte lofrede op de duitsche wetenschap, welker nauwkeurige onderzoekingen het gelukt was, de geheimste zaken te doorgronden en de dikste duisternis in het helderste licht te veranderen. Ten slotte berichtte hij, dat hij, dokter Wunderlich, met de hulp van andere mannen der wetenschap, den volgenden zondag aan de beschaafde klassen op eene bepaalde plaats, namelijk in den tuin

van de herberg „de Zwaan” te Heimhofen, de beteekenis en het wezen van de merkwaardige vondst zoude verklaren.

Vele nieuwsgierigen hadden den zondag niet afge wacht. Zij waren naar Heimhofen gewandeld, waar zij echter de tuindeur zorgvuldig gesloten vonden.

„Mijne heeren, ik betreur het zeer, dat ik u den tuin niet kan openen,” verklaarde vriendelijk de verstandige herbergier. „Professor Wunderlich heeft den sleutel. Vereert mij echter den volgenden zondag met een bezoek.”

De sluwe herbergier was ook lid van het verbond der wetenschap, waartoe hem een fijne berekening noodzaakte, namelijk het vooruitzicht op een winstge venden dag.

Toch moest er in het dorp iets over de vondst uitgelekt zijn. Jozef de molenaar had de geleerde redevoering en oproeping van professor Wunderlich gelezen en de vuisten gebald over de wetenschap. Hij had op de onfeilbaren gevloekt en was door Michel overvallen, toen hij een bittere alleenspraak hield op alle professoren, doctoren en gerechtshoven.

„Wat scheelt u, Jozef? Gij zijt zoo ontevreden?”

Jozef de molenaar had tot zijne verontschuldiging de hoogdravende oproeping voorgelezen; Michel had aanvankelijk zijn kaal hoofd geschud, maar eindelijk begon de tachtigjarige te schateren van het lachen. Op het lachen volgde eene verklaring van Michel, die ook de lachspieren van den molenaar in beweging brachten. Vervolgens begon tusschen hen beiden een lang onderhoud, dat Strehling eindigde met de woorden:

„Houd u maar doodstil! De onfeilbaren zullen dezen keer ondervinden dat zij ezels zijn.”

Eindelijk brak de zoo vurig gewenschte zondagna-

middag aan. Op den grooten weg wandelden vele netgekleede menschen in de richting van Heimhofen, in de hoop om in den tuin van „de Zwaan” onder wetenschappelijk genot thee te drinken. Nog was de deur, die den toegang tot de geheime bewaarplaats verleende, gesloten; want doctor Wunderlich, de held van den dag en bewaarder van de sleutels van den tuin, liet zich wachten. Hier en daar trok een dame het neusje op over dien ongalanten mijnheer. Zelfs bitse aanmerkingen kwamen over de blozende lippen van voorname dames en alle chignons staken nog hooger en leelijker op uit toorn, op den onwellewenden professor. Het ging niet om den herbergier naar het geheim te vragen, want zou dit geene ongepaste weetgierigheid verraden hebben? Een groep studenten maakte op dit algemeen misnoegen een lofelijke uitzondering. Deze aanstaande hooggeleerde mannen hadden zich in eene zijkamer aan een tafel geplaatst; zij hadden bij de volle bierglazen de wetenschap spoedig vergeten, en nu hieven zij een woest gezang aan, dat heinde en ver weergalmde. Het voorbeeld der studenten vond navolging. De gelagkamer werd bezet en daar wachtten allen, onder het gebruik van thee en allerlei hartversterkende middelen, den man met de sleutels.

Eindelijk kondigde een lang gerecht „ha — ha” — de verschijning van den professor aan. Plechtig kwam hij binnen, vol van het trotsch gevoel, dat hij van daag een held der wetenschap was voor de weetgierige klasse van beschaafde menschen. Zelfs de lucht verkeerde in spanning. Takken noch blaadjes bewogen zich, alsof zij opmerkzame toehoorders waren. Dat geen wolkje aan den hemel te zien was en de zon in vollen luister schitterde, strekte naar het ge-

voelen van den dokter, enkel tot verheerlijking der wetenschap. In de linkerhand had hij een dikken verroesten sleutel, en met de rechterhand veegde hij aanhoudend met een zakdoek over het verhitte gelaat. Het uiterlijk voorkomen beantwoordde eenigzins aan de waardigheid van zijn leerstoel. Rijzig van gestalte, werd zijn gelaat versierd door twee heldere oogen en een zorgvuldig behandelde ringbaard, terwijl de uitdrukking van zijn gelaat de onfeilbare majesteit van de wetenschap kenmerkte.

Aan zijn rechterzijde gingen dokter Unstat, professor in de wijsbegeerte en advocaat Frech, die als hoofdleiders van den vooruitgang onmogelijk bij zulk een buitengewone gelegenheid mochten ontbreken. Ter linkerzijde van Wunderlich gingen „de grondproever,” dokter Uhrig, tevens professor in de scheikunde en eindelijk de veearts dokter Knochel.

Terwijl professor Wunderlich midden op het voorplein stond en alles eens nauwkeurig opnam, kwamen de wachtende gasten uit de gelagkamer en spoedden zich naar de tuindeur.

„Haast u toch om de deur te openen, professor!” zeide advocaat Frech. „Gij hebt van daag een publiek, dat achting verdient.”

„Voor den troon der wetenschap,” antwoordde dokter Wunderlich, „zijn de eischen van welvoegelijkheid van geringe waarde.”

Toch nam hij vriendelijk den hoed af voor de vergaderde menigte, ging door den nauwen doorgang, die voor hem gemaakt werd, stak onder algemeene spanning den sleutel in het slot en opende de deur. Al dringende kwamen de heeren en dames in een grooten tuin, versierd door hooge boomen en schaduwrijke heesters. Aller oogen keken rond naar de merkwaar-

dige geheimzinnige vondst. Voor de oogen van de meest opgewondenen begon het te leven in de heesters. Allerlei onduidelijke gestalten en zaken kwamen er uit op, om terstond weder als kinderen der verbeelding te verdwijnen. Des te zekerder ging de professor in de geschiedenis, Wunderlich, naar een vrije plaats van graszoden door lage struiken omgeven. Daar stond een tafel, waarop dingen lagen, waarvan het gezicht menig vrouwelijk gelaat deed verbleeken. Een „Ach” en „o hoe afgrijselijk” hoorde men uitroepen en menige hand zocht naar het reukfleschje.

Op de tafel grijsde een menschelijk doodshoofd met zwarte oogholten en een sterk gebit. Rondom dit hoofd lagen menschenbeenderen van zeldzame grootte, ribben en schenkels, allen van een geelachtig roode kleur. Helm en pantser van den roest verteerd, omringden de overblijfselen van den vroegeren eigenaar. Een kleine gebroken flesch van verweerd glas, voltooide de merkwaardige dingen op de tafel. Vóór de tafel stond een verbazende doodkist van steen, waarin dit alles gelegen had. De doodkist bevatte geen opschrift, geen enkele letter, waaraan zich de scherpzinnigheid der wetenschap kon oefenen. Maar de rand der eene lange zijde was sterk afgewreven, eene omstandigheid, welke den oudheidkundigen gelegenheid gaf om een diepen blik te slaan in de zeden en gebruiken van lang verleden tijden.

Ofschoon de vondst belangrijk en treffend en het doodshoofd een sprekend *Memento mori* was, toch vond menigeen zich bedrogen. Zij hadden heel wat anders verwacht. Wat? Zij wisten het zelf niet. In elk geval iets prikkelends en genoegelijks, waartoe toch stellig geen doodshoofden en ontvleeschte menschenbeenderen behoorden.

In een grooten kring stonden de weetgierigen om

de tafel, vol verlangen op de wetenschappelijke verklaring van den oudheidkundige wachtende. Ongetwijfeld hielden die oogenschijnlijk nietige overblijfselen geheimen voor de oogen van onkundigen verborgen. Allen hoopten, dat de geleerde professor in de geschiedenis dien schedel zou noodzaken om uit verloopene eeuwen verrassende berichten te geven, dat zelfs zijn onderzoekende geest uit de steenen doodkist lichtvonken zou slaan tot verrijking van de wetenschap.

Geheel buiten den kring stonden Strehling en Michel. Op het gelaat van den molenaar stond bevredigde wraak te lezen, als hij zijn blik op den grondproever en den veearts sloeg.

„Hoog geëerde vergadering!” begon de professor „De vondst, die gij hier voor u ziet, is in dezen tuin gedaan, en wel ter diepte van tien voet. De uitrusting wel wat door den roest verteerd, maar toch nog voor de wetenschap kenbaar; deze groote doodkist, dit bekende doodenglas, alsook het reusachtig gebeente, dit alles toont onfeilbaar aan, dat het graf is gevonden van een der oude germaansche helden.”

Michel lachte heimelijk en stiet zijn buurman aan.

„Wees maar bedaard!” fluisterde de molenaar. „Het zal nog mooier worden.”

„De geschiedkundige bronnen vermelden,” ging de geleerde dokter voort, „dat hier de Romeinen een legerplaats gehad hebben. In de romeinsche legioenen dienden, zooals bekend is, vele Germanen. Deze daad is wel onvereenigbaar met de echte vaderlandsliefde, maar in den geest van dien tijd te verontschuldigen. Wat nog onbewust sluimerde in de borst van de bewoners der duitsche wouden, moest de gang der beschaving langzamerhand ontwikkelen, tot dat eindelijk de groote Arminius in het Teutoburger-woud

de bevrijding des vaderlands van het romeinsche juk konde verwezenlijken. Had Arminius geen dienst genomen in de legioenen der beschaafde Romeinen, had hij de volmaaktste krijgskunde van dien tijd en de fijne zeden der Romeinen niet aangeleerd, nimmer zouden ruwe krachten de overwinning behaald hebben op de schoolsche taktiek. Zoo is ook nu weder de school, de wetenschap, eigenlijk de moeder der vrijheid voor ons vaderland. Reeds een leek is het duidelijk, dat dit reusachtig gebeente, van geen Romein geweest is, die, zoo als iedereen weet, klein van gestalte waren, maar dat het geweest is van een reuzenzoon uit de duitsche wouden. Even zeker is het, dat de hier begravene een held, of minstens een dappere heervoerder geweest is. Dit volgt, onaan gezien de plechtigheid van de begrafenis in een steenen kist; uit de omstandigheid, dat zijne wapenbroeders de plechtigheid besloten hebben met het scherpen hunner wapenen aan de kist van den held. Hier kunt gij aan den rand van de doodkist zien, dat zij glad is afgeslepen; een verschijnsel, dat zich laat verklaren uit een vermeenden diepzinnigen voorrang van den overledene. Deze daadzaak is tevens nieuw. Bij mijn weten is nog geene doodkist gevonden, waaraan deze krijgshaftige kenteekenen te zien waren."

Michel lachte weder.

„Wat schommelt zoo'n geleerd man toch al bijeen," grinnikte hij den molenaar toe.

„Stil Michel, stil maar! Hij is er nog lang niet."

„Zonder de bescheidenheid te kwetsen," ging de professor voort, „durf ik wel te bekennen: dat ik er trots op ben, de eerste te zijn, die het zwaard scherpen aan de doodkist van den held, een gebruik in vroeger eeuwen ontdekte. Dit glas, alhoewel gebro-

ken, is evenwel nog met zekerheid te herkennen als een dier drinkvaten, die in bijna alle doodkisten van dien tijd gevonden worden. Zij waren met olie gevuld. De beteekenis van de olie is, wel is waar, wetenschappelijk nog geenszins vastgesteld, zij kan evenwel, — ik spreek hier bij manier van hypothese — met het christelijk eeuwig licht in verband staan, zooals het aan gene zijde des grafs verlichtend gedacht wordt en reeds in dit leven een zinnebeeld gevonden heeft vóór het altaar in de katholieke kerken.”

De professor hield een oogenblik op, veegde zich het zweet van het aangezicht, en vervolgde met zelfgevoel:

„Bij gelegenheid van deze vondst, zou ik, om de schimmen van dezen en alle groote helden van een lang verlopen, nevelachtigen tijd te eeren, gaarne eenige wierookkorrels van de alles verzoenende en alles beoordeelende wetenschap op deze doodkist nederleggen. Inderdaad toch is de geschiedenis der menscheid niets anders dan de geschiedenis der waarheid. De twisten der rassen, de oorlogen der dynastiën, de veldslagen der veroveraar — ijdele vergankelijkheid — een hand vol stof! Niets bleef van dat alles over, dan die daden, welke den geest veredeld, dan die pogingen, welke de waarheid bevorderd hebben. Te midden van bloed en vuur, over bergen van lijken, onder de puinhoopen van steden, zocht de wilde gier der menscheid, die nog niet tot denken in staat was, niets anders dan de gedachte, niets anders dan de waarheid. Als wij zullen geleerd hebben,” beweerde de professor, „van dit standpunt uit de geschiedenis te beschouwen, dan zullen wij geschiedschrijvers hebben. Wie over een volk een oordeel wil vellen, die moet zich vóór alles afvragen: hoe heeft het de waarheid ontvangen, wat

heeft het bijgedragen tot de vermeerdering der waarheid? Het antwoord op deze vraag is de balans van dit volk. De geschiedenissen der hoven en vorsten vormen slechts de draperiën der geschiedenis en komen op het gebied van den roman. Of de vorsten hunne veldslagen gewonnen of verloren hebben, daaraan is weinig gelegen; — slechts de overwinningen der waarheid tellen in de republiek der menschheid.”

Veler oogen waren verwonderd op den redenaar gevestigd, de dokters stonden ernstig te kijken, de studenten riepen: „Bravo — da capo!”

De goedkeurende uitroepen maakten den professor in de geschiedenis stouter. Duidelijker ontvouwde hij de geheimen zijner wetenschap.

„Gewoonlijk houdt men het Christendom voor den godsdienst der waarheid. Christus zelf toch zou gezegd hebben: Ik ben de Waarheid. Maar deze veronderstelling is voor den troon der wetenschap eenvoudig eene vergissing. Even dwaas is het, om een wereldregeering, gelijk de christelijke, die het gevolg eener onmetelijke ontwikkeling is, en welker factoren honderden van volkeren en duizenden van jaren zijn, in de joodsche provincie Galilea te willen beperkt houden.”

Er ontstond beweging onder de vergaderden. Enkele oprechte Christenen, beleedigd door de boosaardige zinspelingen op het Christendom, verlieten morrend den tuin.

De professor ging met nadruk voort.

„Beschouwen wij deze overblijfselen van den germaanschen held, verplaatsen wij ons in de denkbeelden van zijn tijd, dan moeten wij glimlachen over menige kinderachtigheid van het zotste bijgeloof. Toch kunnen millioenen van den tegenwoordigen tijd zich niet verheffen boven het lage standpunt van een

lang overwonnen tijdperk der beschaving; want zij staan nog even laag, misschien nog lager, dan die dwazen, welke steenen of hout aanbaden. Zou de onbeschaafde Germaan niet menig wonderding hoofdschuddend beschouwen, dat heden nog menig denkend wezen als een misgeboorte ergert? Menig geheim van het Christendom zou zelfs de ruwheid der oorspronkelijke woudbewoners kwetsen, vooral de nieuw gemaakte God, de onfeilbare Paus."

„Bravo, bravissimo!" riepen eenige heeren.

„Onfeilbaar is alleen de duitsche wetenschap!" verzekerde Wunderlich.

„Goed, goed zoo!" schreeuwden de studenten goedkeurend.

„Voor het overige," ging de professor voort, „heeft het Christendom zijne macht minder aan zijne dogma's en aan zijne leerstellingen te danken dan aan het bondgenootschap der barbaren, welke aan het romeinsche rijk een einde maakten en de Kerk tot hun erfgenaam aanstelden. Terwijl deze woeste krijgslieden tot de nieuwe leer overgingen, deelden zij aan haar de bespiegelende kracht van het germaansche ras mede, en legden zoo de kiem voor de wereldheerschappij der duitsche wetenschap. Maar met hun energiek geloof plantten de barbaren ook hunne bloeddorstige dweepzucht in het Christendom, die nu, uit eene bedorvene maar beschaafde in een onbedorvene maar woeste maatschappij overgebracht, noodzakelijk hare wijsgeerige zachtaardigheid in priesterlijke wreedheid veranderde. De kern en het karakter van het Christendom werden hierdoor wezenlijk omgekeerd; want elke godsdienst is evenveel waard, als het individu, dat hem belijdt."

De professor eindigde met eene gedachte, die wel niet in het boek der Wijsheid geschreven staat, maar

toch tot den geest der duitsche wetenschap behoort. Nog was het gewoel der bijvalsbetuigingen niet geheel weggestorven, toen een onbeschaafde, ruwe stem de opmerkzaamheid gaande maakte.

„Maakt voor een oud man een beetje plaats, een klein beetje maar, — zoo, zoo —” en Michel kwam buigend op de plaats, waar dokter Wunderlich even te voren zoo schitterend zijne wetenschappelijke rol geëindigd had.

De geheele beschaafde kring zag met eenige verwondering op den ouden man, met kaal hoofd en tandeloozen mond neer. De dokters sloegen hunne hoofden achterover en de scherpe oogen der duitsche wetenschap keken voornaam op den door ouderdom voorover gebogen man. Dokter Knochel keek Michel met nijdige oogen aan.

„Mijnheer de professor,” begon de oude, terwijl allen zich doodstil hielden, — „gij hebt daarvan alles gemaakt,” hij wees op de doodkist, de beenderen en de wapenrusting. „Als gij het goed vindt, zal ik aan de heeren en dames verklaren, hoe het eigenlijk met dat rommeltje gesteld is.”

Toenemende spanning bij de omstanders. Merkbare verlegenheid van de dokters.

„Wie zijt gij? Wat wilt gij eigenlijk oude man?” vroegde de professor in de geschiedenis.

„Ik heet Michel Duitscher, gewoonlijk noemen mij de menschen Michel de veedokter, dokter Knochel kent mij zeer goed,” antwoordde de oude pinkoogend. „Ik wil nu de onfeilbare wetenschap niet verknoeien, zooals dokter Knochel mij onlangs verweten heeft, — ik wilde de heeren en dames eenvoudig zeggen, wat ik van die dingen weet.”

„Hoe kunt gij van zaken iets weten, die geheel

buiten den kring van uw beroep liggen?" riep dokter Wunderlich uit.

„Dat kan ik zeer goed, mijnheer de professor! Want ik ben er bij geweest, toen de keizerlijken den kurassier daar begraven hebben.”

Algemeene verbazing. Op veler gelaat zag men een veelbeteekenend lachje.

„De man is stellig krankzinnig!” zeide dokter Wunderlich tot hen, die in zijne nabijheid stonden.

„Toch niet, mijnheer de professor!” antwoordde Jozef, de molenaar, dienstvaardig. „De man is goed bij zijn verstand en wel zoo goed, dat hij het zieke vee beter geneest, dan menig wetenschappelijk opgeleid veearts. Dokter Knochel weet dit bij ondervinding en ik kan het bij ondervinding bevestigen.”

Knochel kreeg een kleur en draaide verlegen zijn knevel.

„Zoo, zoo,” zeide Wunderlich, dien het te benauwd begon te worden en vergeefs naar eene opening zocht om op geschikte wijze uit den kring te komen. Maar hij zag geene opening. Op aller wezen stond het verlangen uitgedrukt om opheldering van de zaak te krijgen.

„Als gij bij de begrafenis geweest zijt,” zeide dokter Uhrig, „dan moet gij wel achttien honderd jaar oud zijn.”

„Zoo oud ben ik juist niet, mijnheer de landmeter, ik ben vier en tachtig jaar!” antwoordde Michel. „Het is twee en zeventig jaar geleden, dat de keizerlijke kurassiers hun kameraad daar begraven hebben. Destijds was ik een jongen van twaalf jaar; ik herinner mij alles nog zoo goed, alsof het gisteren eerst gebeurd is.”

De zaak werd ernstig. De oudheidkundige profes-

sor in de geschiedenis wist geen raad. Hij werd afwisselend rood en bleek. Eenige heeren lachten hoorbaar; de dames kuchten in hare zakdoeken en van achteren riep eene studentenstem: „O wee, de wetenschap roept om wraak!”

„Hij schijnt ons een poets te willen spelen,” zeide advocaat Frech. „Laat ons den oude ondervragen, — Michel, gij kent mij toch?”

„Stellig. Gij zijt advocaat Frech. Ik heb u dikwijls aan het gerechtshof en ook dikwijls in de herberg gezien.”

„Goed!” zei de advocaat een streng voorkomen aannemend. „Antwoord mij de zuivere waarheid op mijne vragen, juist alsof gij voor de rechtbank stondt. Wie heeft u aangespoord om hier te verschijnen en ophelderingen te geven?”

„Aangespoord? Daartoe behoef ik niet aangespoord te worden. Ik heb gehoord, wat de professor gezegd heeft. Omdat dit onwaarheid is, daarom wilde ik de heeren zeggen, wat er eigenlijk van de zaak is.”

„Waar hebben de kurassiers hun kameraad begraven?”

„Daar achter in den tuin, onder een dikken pereboom, die reeds lang geveld is. De wortels zijn er echter nog, ik heb wel eens in het gat gekeken.”

„Hoe kwamen de soldaten er toe om hun wapenbroeder in den tuin en niet op het kerkhof te begraven?”

„Hoe zij daartoe gekomen zijn, weet ik niet. Er was toen lang oorlog gevoerd — een verwoede oorlog. Wij hadden bijna altijd inkwartiering in het dorp, nu eens keizerlijken, dan weer Franschen. De kurasier, wiens gebeente daar ligt, was bij den grootvader van den tegenwoordigen kastelein uit „de Zwaan”

ingekwartierd. Hij is een verbazend groote kerel geweest, dat herinner ik mij nog zeer goed. Hij had een rooden knevel en een vuurrood gelaat, tengevolge van het veel jenever drinken."

„Waarom legden de soldaten den doode in deze steenen kist?"

„Dat is geen kist, mijnheer de advocaat! Het is een drinkbak, uit welke het vee van den kastelein gedronken heeft. De bak stond bij de bron; het vee werd naar de bron gedreven; als jongen heb ik menigmaal zelf het vee helpen losmaken."

De toehoorders begonnen te lachen.

De professor in de geschiedenis stond bedremmeld te kijken.

„Dan moet gij ook weten," ging de advocaat voort, „waarom de bak hier afgesleten is."

„Dat komt van de kettingen, mijnheer de advocaat! Dikwijls had het vee kettingen aan den hals; die kettingen slingerden langs den bak, als het vee dronk en zoo is de bak na verloop van tijd geworden, zooals hij er nu uitziet."

„Dit was dus het „zwaard scherpen aan de doodkist van den germaanschen held," zeide half luid een stem uit den kring der toehoorders.

„Er is ook een flesch bij, waarvandaan komt die dan?" vraagde de advocaat.

„In de flesch was jenever."

Schaterend gelach.

„Jenever?" herhaalde Frech, het voorhoofd fronsend. „Wat had jenever hier te maken?"

„Dat zal ik u zeggen, mijnheer de advocaat? De kurassier was een aartsliefhebber van jenever geweest. Toen hebben zijne kameraden hem een fleschje vol medegegeven. Een van hen heeft ook een preek gehouden,

maar geen christelijke; want ik herinner mij nog zeer goed, hoe de ruiters daarover lachten."

„Hebt gij nog een of andere aanmerking te maken?"

„Overigens weet ik op het oogenblik niets meer, mijnheer de advocaat," antwoordde Michel.

De toehoorders gingen uiteen. Op verscheidene plaatsen in den tuin ging een luid gelach op, vooral onder de studenten. Deftige heeren en teergevoelige dames hadden innig medelijden met den man der wetenschap.

Als een veroordeelde was dokter Wunderlich aan tafel blijven staan. Allen hadden hem verlaten behalve advocaat Frech.

„Gij hebt niet de minste reden om te treuren, beste vriend," troostte de advocaat. „*Errare humanum est*, dwalen is menschelijk. Ook de wetenschap is niet altijd onfeilbaar. Denk bijvoorbeeld maar eens aan de ontdekte paalwoningen, welke voor eenige jaren de halve wereld in rep en roer brachten. De grondigste onderzoekers hadden uit de paalwoningen wetenschappelijk bewezen, dat de overblijfselen ontdekt geworden waren van een overoud volk, hetwelk eenige duizende jaren vóór de christelijke jaartelling bloeide. Bijgevolg, zoo gingen de geleerden verder, was Adam, de bijbelsche stamvader van het menschelijk geslacht, eene fabel. Wat gebeurde evenwel ten slotte? Men vond, dat de wetenschap zich zeer misrekend had, dat zelfs tegenwoordig nog zulke paalwoningen op de kleine Alpenmeeren gevonden worden."

„Het is werkelijk zoo," bevestigde dokter Wunderlich. „Destijds strekte mij die vergissing tot ergernis en nu strekt zij mij tot troost."

„Denk verder maar eens aan de geheimzinnige potten, met de raadselachtige letters, welke het vorige jaar te Parijs opgegraven werden," zeide de advocaat.

„Een wetenschappelijke grootheid te Parijs kocht zulk een pot voor vijftig duizend francs. Alle geleerde bollen maakten er eene studie van, om het schrift uit de grijze oudheid te ontcijferen. Er waren reeds eenige dozijnen scherpzinnige lezingen gevonden. De echte lezing leverde evenwel een parijsch koopman, die zijn mostaardpotten herkende. Dus, beste vriend, als beroemde mannen der wetenschap dwalen, waarom zoudt gij de roos ook niet eens missen?”

„Toch is het van daag de ongelukkigste dag mijns levens,” bekende de geleerde dokter.

„Och, kom! Laat ons gaan. Daar zitten uwe collega's reeds om het schuimende gerstennat. Laten wij de stof onderzoeken.”

Hij nam den professor onder den arm en geleidde den uit het veld geslagen man naar de tafel.

STREITBERG.

In de schaduw van een boom zaten de dokters om de volle bierkruiken. Toen de advocaat en de professor in de geschiedenis bij de tafel kwamen, waren de wijsgeer en de scheikundige reeds in een wetenschappelijk gesprek gewikkeld, dat langzamerhand in een geleerden strijd ontaardde.

Eenige schreden van de professoren verwijderd zaten Strehling en Michel.

„Dat was koddig! Voor geen honderd gulden wenschte ik, dat het niet voorgevallen ware,” verzekerde Jozef de molenaar. „Drink, neef Michel. Wijl gij de onfeilbaren tot ossen en ezels gemaakt hebt, houd ik u van daag vrij voor uw gelag.”

„Het is toch merkwaardig, wat de lange over die zaken gezegd heeft,” zeide Michel opgeruimd. „Zoo'n geleerde heer zou van een zandkorrel een berg en van een kikvorsch een os kunnen maken.”

„Toch blijft hij een geleerde heer,” zeide Strehling. „Ik zou er nog meer plezier in gehad hebben, als

de grondproever, of de veearts tot ezels gemaakt waren geworden."

„Wees maar niet bezorgd, Jozef, de anderen ergeren zich genoeg, omdat hun kameraad zoo tegen de lamp geloopt is."

„Hoor, hoor, nu worden zij onderling oneens," zeide Strehling naar het gesprek aan de tafel luisterend.

„De grond van alle dingen is de stof," riep dokter Uhrig, professor in de scheikunde, uit. „De geheele natuur is een reusachtig laboratorium, waarin de stoffen zich ontwikkelen en gedaanten aannemen. De scheikundige krachten der stoffen zijn de scheppers der wereld, de God aller dingen. De stof alleen is onsterfelijk, onvernietigbaar. Geen stofje in het geheel kan verloren gaan, geen enkel kan er aan toegevoegd worden. Niet eens het kleinste atoom kunnen wij er af of bij denken, of wij zouden moeten aannemen, dat de wereld hierdoor in verwarring geraakte. De wetten der zwaartekracht zouden gestoord worden, het noodzakelijke, standvastige evenwicht der stoffen zou verdwijnen en tengevolge daarvan zouden de sterren van den hemel vallen en het geheelal zou een chaos worden."

„En dit alles zou gebeuren, als er één stofje verloren ging?" vroegde hoogst verrast de advocaat.

„Noodzakelijk!" beweerde stoutweg de geleerde dokter. „Wat is een stofje? Stof! Wat is stof? Materie. En de materie is het waarachtig zijnde, bijgevolg kan zij nimmer niets worden. De materie alleen is eeuwig, derhalve kan er geen enkele atoom vergaan. De materie is alles, buiten haar is niets."

„Jozef, hoor eens, mij dunkt, dat de grondproever op eens stapel gek geworden is."

„Dat verstaat gij niet, neef Michel! Dat is weten-

schap, gij zijt toch maar een knoeier, een domoor, de veearts heeft het gezegd," antwoordde de moleenaar spottend.

„Dezelfde koolstof en stikstof," ging de scheikundige ijverig voort, „aan welke de planten het koolzuur en den ammoniak ontnemen, zijn achtereenvolgens gras, klaver, tarwe, spelt, dier en mensch."

„Hm, dat heb ik ook nog niet geweten, dat ik eenmaal klaver of ammoniak geweest ben," zeide neef Michel droogjes.

„Maar aan den grondproever kan men nu nog hooren, dat hij voor vijftig jaren een krop salade geweest is," hernam Strehling.

„Uw systeem is onhoudbaar, in weerwil van alle vorderingen der scheikunde," riep de wijsgeer, dokter Unstat, uit. „Uw systeem staat de proef niet door van het logisch denken. Gij hebt gezegd, dat de natuur een laboratorium is, waarin de stoffen zich ontwikkelen en gedaanten aannemen."

„Ja, dat heb ik gezegd!" antwoordde hem de scheikundige levendig.

„Goed, dokter!" ging de wijsgeer voort, zeker van zijne overwinning. „In uw laboratorium zijt gij de handelende persoon. Gij vermengt de stoffen, alles staat onder de leiding van den handelende scheikundige. Maar gelief mij nu eens te zeggen: wie is dan in het reusachtig laboratorium der natuur de leidende scheikundige?"

„De wet der zwaartekracht!" antwoordde Uhrig.

„Wet? Ik sta verbaasd! Wie is de wetgever?"

De scheikundige stond verlegen.

„De atomen," antwoordde hij.

„Wat zijn deze wetgevende atomen?" vroegde de wijsgeer.

„Atomen zijn zeer kleine, ondeelbare stofjes," ant-

woordde de professor in de scheikunde. „In eeuwige beweging omlopend, zijn de atomen de scheppers van het heelal en van zijne wetten, bijgevolg ook van de wet der zwaartekracht.”

„Eindeloze tegenspraak,” beweerde de wijsgeer. „Atomen zijn stof, de stof echter is een doode, onbewegelijke massa, en toch zou deze stof in eeuwige beweging zijn? De stof heeft geen bewustzijn en toch zou daaruit het zelfbewustzijn voortkomen? Uit het blinde en doode zou geest en leven voorspruiten? Ik beroep mij op het gezond verstand van deze heeren, of zoo iets mogelijk is!”

„Mijn rechtsgeleerd verstand vindt deze tegenspraak omtrent de werkzaamheid der atomen wel wat wonderlijk,” zei de advocaat lachend.

„Dan neem ik de offensieve partij aan,” riep de scheikundige ontevreden uit. „Als de stof de schepper van alle dingen niet is, wie dan?”

„De eenige grond tot verklaring van alle dingen is het absolute,” antwoordde de wijsgeer bedaard. „Het absolute, is oneindig, daaruit is alles voortgekomen, wat in de rijken der zichtbare natuur en van den geest leeft en zich beweegt.”

„Wat, dokter zijt gij een ultramontaan?” riep de scheikundige verwonderd uit. „Ei, ei, dat had ik nimmer durven vermoeden!”

„Hoe komt gij tot die verbazende veronderstelling?” vraagde Unstat.

„Door uwe eigene woorden. Gij beweert, dat de absolute geest de schepper aller dingen is — dat is God. Is er echter een persoonlijke God, dan is er ook slechts een enkele ware godsdienst en wel die, waarvan de onfeilbare Paus het hoogste orgaan beweert te zijn.”

„En zoudt gij het monsterachtige kunnen bewijzen

als gij den persoonlijken God des Christendoms aanneemt?"

„Zeer gemakkelijk, mijnheer! Is er een hoogste, almachtig, persoonlijk wezen, hetwelk denkt en wil, dan moet dit hoogste wezen zich openbaren, het moet zijnen geest en zijnen wil, aan de denkende wezens, aan de menschen, bekend maken. Dit moet God zoo-veel te eerder doen, wijl Hij het verlangen naar kennis in het menschelijk hart legde. Hij mag alzoo niet toegeven, dat de waarheidzoekende menschen in het wilde rondtasten en de leugen voor waarheid aannemen. Zou God onverschillig kunnen zijn omtrent het hoogste belang der menschheid, dan zou hij reeds geen God meer, geen volmaakt wezen zijn, wijl hij de waarheid verzwijgt. Hieruit volgt, dat God de waarheid moet openbaren. Dit heeft Hij werkelijk gedaan. Hij heeft gesproken tot Adam, Noach, Abraham, Mozes en de profeten en ten laatste door Zijn goddelijken Zoon. Deze goddelijke Zoon heeft van Zijn kant weder een onfeilbaar leeraarsambt ingesteld, opdat voor alle tijden de waarheid zuiver bewaard blijven en door de leugen niet verketterd zou worden. De Paus beweert, dat hij die onfeilbare leeraar is, hij bewijst dit uit de H. Schrift en de Overlevering."

„Bijgevolg kan de katholieke godsdienst de eenig ware zijn — hij moet het zijn."

„Uwe logische gevolgtrekkingen zijn allen juist in zooverre zij uitgaan van het bestaan van een persoonlijken God," antwoordde dokter Unstat. „Maar, mijnheer, ik ontken dien persoonlijken God. Het absolute van mijn systeem is geenszins persoonlijk, geenszins wezenlijk verschillend van de stoffen, deze zijn veeleer allen in hetzelfde vervat. Derhalve kan ik zeggen: „De natuur is God en al het natuurlijke is goddelijk."

„Naar mijn gevoelen denken de heeren zoo wat hetzelfde,” zeide advocaat Frech. „Dokter Uhrig zegt: De stof is God; dokter Unstat zegt: God is de stof. Van mijnen kant neem ik dezen God aan, want naar zijne wetten kan men gemakkelijk leven.”

„En vele boeren zeggen: Alles is natuur!” voltooide neef Michel. „Wat maken die geleerde heeren toch een drukte om niets.”

„Dat brengt de wetenschap zoo mede!” verklaarde Strehling.

Dokter Wunderlich was langzamerhand weer tot bezinning gekomen. Juist op het punt, om zich in het gesprek te mengen, viel zijn oog op een jongen man, wiens aanblik hem den mond sloot en hem deed bleek worden. De vreemdeling stond tegen een boomstam geleund, rookte een geurige havanna en volgde met levendige belangstelling het gesprek. Hij was rijzig van gestalte, schoon van gelaat, had heldere oogen, die een groot verstand verrieden. Hij droeg een ringbaard en een knevel zoo sierlijk, dat hij geheel in overeenstemming was met zijn voornaam voorkomen.

„Alle Goden staat mij bij!” mompelde de ontstelde Wunderlich. „Streitberg, de vreeselijke Streitberg. Hoort hij den slechten afloop mijner zaak, dan zal zijn spot grenzenloos zijn.”

Toen de gevreesde man zag, dat hij opgemerkt was, naderde hij groetend. Advocaat Frech stond op en nam een stoel.

„Ha, baron, schenk mij de eer om naast u te zitten.”

De jonge man ging zitten. Zijne komst bracht op allen een eigenaardigen indruk te weeg. Al de dokters schenen den deftigen man te haten, te vreezen

en te achten. Blijkbaar kende de baron deze stemming tegen hem, want hij keek de profesoren met een satyrischen blik aan.

„Ik ben sedert een geruimen tijd toeschouwer van den strijd tusschen Pantheïsmus en Materialismus geweest,” zeide Streitberg lachend. „De heeren moeten elkander leeren verdragen, sedert zij verwant zijn.”

„Maar toch niet verwant met uwe partijgangers, mijnheer von Streitberg!” hernam de scheikundige.

„Dat is waar!” zeide de baron. „De geloofsbelijdenis van onze partij is: *Credo in unum Deum, factorem coeli et terrae*, met dezen éénen persoonlijken God, Schepper van hemel en aarde willen de eeuwige stof en de absolute natuur geen gemeenschap hebben. Ongetwijfeld past de Almachtige volstrekt niet in het reusachtig laboratorium.”

„Ook niet in den keten van het gezond verstand,” zeide de wijsgeer op trotschen toon.

„Want alle aanbidders van God hebben noch rede noch verstand,” voltooide Streitberg lachende. „Ik hoorde onlangs de geloofsbelijdenis van den godsdienst der stof. Mag ik die de heeren mededeelen?”

„Gij zult ons zeer verplichten,” antwoordde Unstat.

„Die geloofsbelijdenis schijnt wel wat kort, maar zij is toch niet onaardig,” zeide Streitberg met een schalksch lachje. „De heeren kunnen zelf oordeelen, luister:

„Het heelal is een laboratorium, in hetwelk de stoffen elkander wikken en wegen, totdat uit dien geheelen warklomp, de mensch, de God, voortkomt.

De advocaat lachte hardop. De wetenschappelijke heeren keken vertoornd voor zich.

„Mijn God, dien heer heeft de onfeilbaren duchtig beet genomen,” zeide Strehling vergenoegd. „Zie eens, welke gezichten zij trekken.”

„Uwe satyre trekt van daag weer op alle orde los, baron,” zeide Uhrig.

„Ik vraag u wel verschooning, dokter! Wij leven tegenwoordig in een tijd, die alle rijke bronnen doet opdrogen. Één ding is mij duidelijk geworden door uw geleerden woordentwist: de noodzakelijkheid van een onfeilbaren Paus. Ware er geen gezag, dat de onbepaalde beschouwingen weerstand bood, dan zou de geheele menschheid in het niet verzinken. Alles zou terugkeeren naar den chaos van eeuwig omloopende atomen; want geen twee mannen van de wetenschap zijn het eens omtrent de gewichtigste punten. Met pijl en boog, met knodsen en strijdbijl, met lans en zwaard, zelfs met gevaarlijke wapenen met revolvers en mitrailleusen, bestrijdt zich de hooge wetenschap. Gij weet het, mijne heeren, hoe dikwijls reeds sterren en zonnen van den hemel der geleerdheid werden afgeschoten, zoodat die vroegere lichten in het donker der vergetelheid spoorloos verdwenen.

En wie zijn de schutters geweest, die op die sterren en zonnen geschoten hebben? Wereldberoemde mannen der wetenschap, welke later het snoode lot ondergingen om even als dwaallichten te verdwijnen. Het eenige redmiddel tegen dezen roekeloos moordenden, alles vernielenden strijd der geesten is — de waarheid.”

De baron had in een wespennest gestooten.

„U past dit standpunt waarlijk niet, baron!” riep de scheikundige uit. „Een schrijver, die reeds in tien talen wordt gelezen, zooals gij, moest toch eindelijk inzien, dat hij zijne talenten niet aan de dooden moet verkwisten. Uw schitterend talent zal het lijk van godsdienstige overtuiging niet eens tot het leven opwekken, op zijn hoogste kunt gij het galvaniseeren.”

„Dat gij eene uitzondering maakt op de bevoor-

rechte zonen van den Parnassus, kunt gij in het geheel niet tegenspreken," zeide de wijsgeer. „Nimmer heeft een dichterlijke grootheid tot verheerlijking van het bijgeloof het gevleugelde paard bestegen, gij alleen uitgezonderd. Nimmer gordde een lieveling der Muzen de gouden wapenrusting aan, om eene verloren zaak te verdedigen, — behalve gij."

„Homerus bezong den werkelijken Olijmpus," voegde dokter Wunderlich er bij, „in de geloovige kindertijden der Grieken. Gij evenwel blijft een kind in de eeuw van volmaakte wetenschap. Sinds Homerus tijd hebt gij geen stap voorwaarts gedaan, want gij zingt lofzangen op het kinderlijkst geloof. Op de tinne der Kerk staat gij in volle wapenrusting tegen de wetenschap, tegen den verheven genius van onzen tijd."

Er volgde eene pauze. De verhitte dokters schepden adem. De advocaat had met verbazing het geweldige schrootvuur van den leerstoel waargenomen en Streitberg had zich laten beschieten zonder getroffen te worden; want zijne oogen werden nog levendiger, zijne gelaatstrekken nog schalkscher.

„Jozef," zeide Michel tot zijn buurman, „hebt gij een woord verstaan van hetgeen de gestudeerde heeren, zoo heftig door elkander geschreeuwd hebben?"

„De woorden heb ik wel verstaan, maar ik heb er niets van begrepen. Luister — zij beginnen weer."

„En het ergste van alles is uwe goedkeuring aan den grootsten misslag, die ooit begaan is, de onfeilbaarheid van den Paus," riep dokter Unstat ontsteld uit. „Op de verbrokkelde rots van Petrus verheft zich in vermetele krankzinnigheid, een nieuwe God — eene nieuwe bron van de waarheid — onfeilbaar, die evenmin dwalen kan als de Schepper der wereld zelf en gij hecht aan dat monster uwe goedkeuring. Op

den wankelenden, uiteenvallenden stoel van Petrus te Rome, plaatst zich een despoot, ja een despoot over alle denkende wezens, zelfs over de gedachten, over alle koningen en bisschoppen, over alle schepselen der wereld en gij vindt dat verstandig!”

„Het Pausdom heeft altijd den scepter der dwingelandij gevoerd, het heeft altijd de geesten onderdrukt — de grootste dwingeland evenwel is Pius IX,“ riep de professor in de geschiedenis vertoornd uit. „Wat hij met den waanzinnigen syllabus begonnen heeft, dat heeft hij voltooid door zijne dogmatische scheppingskracht. Baron, ik sta verbaasd en betreur het, dat gij ook voor den afgod, den Paus, knielt.”

„Spoedig zal de onfeilbare Paus de geheele wereld met nieuwe geloofswaarheden overstroomden, die nog laffer zijn, dan zijne vergoding,“ riep de wijsgeer woedend. „De katholieken moeten gelooven, dat de H. Vader de volle, onbepaalde macht bezit over de geheele wereld; dat hij vorsten kan afzetten; den eed van getrouwheid kan ontbinden; landen en volkeren wegschenken; staatswetten voor nietig verklaren en van hare naleving kan ontslaan; over dood en leven, have en goed der ketters en van hen, die in den ban zijn, naar willekeur kan beschikken; dat hij zelfs de katholieke vorsten kan gebiedden, vorsten en volkeren, die in den ban zijn, den oorlog aan te doen en te onderwerpen. En gij, mijnheer de baron, in plaats van de krankzinnigheid van een ouden gek, wiens hoovaardigheid nog grooter is, dan zijne onwetendheid, te bestrijden, gij zult uwe talenten besteden tot verdediging van die monsterachtige meening.”

„Voorwaar, mijne heeren,“ begon Streitberg, „het verschrikkelijkste, wat men maar kan uitdenken, alle mogelijke ondeugden, de mensch in zijne verwaandheid

dit alles te zamen genomen, is de zuiverste onschuld tegen uwen Paus! Op mijn woord, mijne heeren, ik veracht uwen Paus, ik verafschuw en vervloek hem. Al was mij allen toorn der wereld en alle woede der hel gegeven, uwen Paus verdiende die beiden. Maar uw Paus mijne heeren, is niet de edele, vrome, veel gelasterde lijder, Pius IX. Uw Paus is een monster van de verbeelding, een hatelijk schepsel van Janus, een misgeboorte van de brieven over het concilie uit de Augsburger Allgemeine Zeitung, een hatelijke uitvinding van hen, die zulk eene uitvinding noodig hadden, om hunnen godsdiensthaat huichelachtig te kunnen verbergen onder den dekmantel van godsdienstijver. De nieuwste soort van moderne farizeën! — Pius IX daarentegen is een zedig grijsaard, die zich geen vreemde rechten aanmatigt. Hij is een getrouwe herder, die stipt waakt tegen de leugen, de eenig sterke man, die niet wankelt bij de algemeene schudding van den aardbol.”

„Gij bestrijdt derhalve de pauselijke onfeilbaarheid?” vroegde Unstat.

„Dat niet alleen, ik verfoei zelfs zulk eene afschuwelijke onfeilbaarheid,” antwoordde de baron. „Sedert Phrao zijn Baäl met voeten van leem ter aanbidding heeft uitgesteld, was er geen hatelijker afgod, dan uw onfeilbare Paus, mijne heeren.”

„Gij ontkent de opperheerschappij des Pausen over alle vorsten in zuiver wereldlijke zaken?” riep Wunderlich uit.

„Zonder twijfel, want elke Paus toch is de Stedehouder van Jezus Christus, die gezegd heeft: „Mijn rijk is niet van deze wereld,” antwoordde Streitberg.

„Maar de pauselijke onfeilbaarheid is toch tot een dogma verheven?” zeide de advocaat.

„Maar niet volgens de opvatting der heeren professoren,” hernam de edelman.

„Wel stellig!” beweerde advocaat Frech. „Ook ik deel geheel en al in de opvatting van deze heeren.”

„En ik veroordeel die, omdat zij valsch en niet katholiek is.”

„Welnu, baron,” zeide met een spotachtigen lach de advocaat, „ik begrijp en billijk uwe manier van strijdvoeren. Hoe zou ook een man van europeesche vermaardheid nog een oogenblik aarzelen om onzin te verwerpen? al werd dien onzin ook door een Paus en zeven honderd bisschoppen tot dogma verheven.”

Streitberg werd plotseling ernstig.

„Mijnheer Frech,” zeide hij waardig, „ik dank u voor de rol van huichelaar, die gij mij toedeelt.”

„Ik vraag u wel verschooning, mijnheer von Streitberg, zoo was het niet gemeend!” verontschuldigde zich advocaat Frech. „Neem toch een onschuldige opmerking niet terstond ernstig op.”

„Uwe opheldering bevredigt mij,” zeide hoofdknikkend de baron. „Mij is het heilige ernst, ik verloochen geen oogenblik mijne katholieke overtuiging, mijnheer de advocaat, ik zal u onverwijd mijnne meening bekend maken.”

Hij nam een zakboekje uit den binnenzak van zijn jas, schreef eenige woorden, scheurde een blad uit het boekje en overhandigde dit papier aan den advocaat. Deze las: „Goed voor duizend gulden. Jozef baron von Streitberg.”

„Nu, mijnheer de advocaat,” ging de baron voort, „let wel op mijne woorden! Ik zeg: Het is de leer der katholieke Kerk, dat de Paus nooit ophoud een zwak en zondig mensch te zijn, — dat de Paus in den gewonen omgang valsche oordeelvellingen, onwaarheden,

dwaalleeren, zelfs in de geloofs- en zedeleer kan uitspreken, — dat hij bijgevolg geen spoor van die onfeilbaarheid bezit, welke de heeren professoren bedoelen. Ik zeg verder: het is de leer der katholieke Kerk: dat de Paus zelfs dwalen kan in de geloofs- en zedeleer, wanneer hij als geleerde een boek of een verhandeling schrijft; dat bijgevolg de Katholieken nooit kunnen verplicht worden, dergelijke bijzondere meeningen van den Paus als geloofsleer aan te nemen. Ik zeg verder: Het is de leer der katholieke Kerk, dat de Paus nooit, onder geene omstandigheden, nieuwe dogma's kan uitdenken, dat de Paus bijgevolg geen dogmatische scheppingskracht bezit, dat hij tevens als zwak en zondig mensch, er oneindig ver af is om een goddelijke natuur te bezitten."

„Gij zijt in den ban," riep de wijsgeer.

„Gij zijt geëxcommuniceerd!" beweerde de professor in de geschiedenis.

„Gij zijt een ketter!" riep de scheikundige lachend uit.

„Ik ben een rechtgeloofig katholiek!" antwoordde de baron bedaard.

„Dan moet ik u eens vragen," zeide de advocaat, „waarin bestaat volgens uwe meening de pauselijke onfeilbaarheid?"

„De Paus is slechts dan onfeilbaar, als hij *ex cathedra* spreekt tot de geheele katholieke wereld, en dan nog weder beperkt, namelijk enkel en alleen over de geloofs- en zedeleer. Die verdere beperking bindt hem hierin, omdat hij aan de goddelijke wet onderworpen is, aan welke hij geen letter kan veranderen."

„Dus zou de Paus nooit een nieuwe geloofsleer kunnen uitdenken?" vraagde de advocaat.

„Nooit!” antwoordde Streitberg.

„En zou uwe opvatting van het dogma der onfeilbaarheid de ware zijn?”

„Ongetwijfeld, mijnheer de advocaat.”

„Neen, neen, zoo hebben het de Paus en de bisschoppen niet gemeen!” betwistte Frech.

„Hier liggen duizend gulden als inzet voor mijne bewering,” hernam de baron bedaard. „Wilt gij de weddenschap aangaan?”

De rechtsgeleerde aarzelde.

„Ha, ha, mijnheer, gij schijnt het toch nog niet zoo zeker te hebben met uw Paus — God!” zeide Streitberg vroolijk. „Hoe jammer, dat dit nieuw ontdekte monster uit dezen vindingrijken tijd slechts in de verbeelding bestaat!”

„Spot nu niet — ik neem de weddenschap aan,” zei de advocaat. „En wie zal rechter zijn over den wezenlijk bedoelden zin van het nieuwe dogma.”

„De bisschoppen zelven in hunne herderlijke brieven,” antwoordde de baron.

„Drommels, Streitberg durft!” zeide Strehling. „Duizend gulden heeft hij ingezet — geen kleinigheid! Had ik het maar verstaan, hoe hij het eigenlijk meent met de onfeilbaarheid! Maar dat latijn, die geleerde woorden; het rommelt dooreen, men volgt het niet, men kan het niet begrijpen. En dan, hij zou de weddenschap ook kunnen verliezen. Ik zelf zou er wel wat voor willen geven, als de Paus niet onfeilbaar was.”

„Op die voorwaarde kunt gij uw Truitje wel aan Adam geven, Jozef,” zeide Michel vertrouwelijk. „Adam is een braaf mensch.”

„Dat hindert mij juist, dat hindert mij. Ik zie, hoe mijn kind hem lief heeft, ik weet, dat hij tien-

maal zijn leven voor mijn Truitje zou willen geven. Maar ik heb er mijn woord op gegeven, dat hij haar niet krijgt, zoo lang hij aan den onfeilbare gelooft. En dat verwenschte woord moet ik houden — natuurlijk!”

Op het voorhoofd van den bezorgden vader kwamen diepe rimpels van ontevredenheid. Hij dronk met lange teugen, en zette het glas hard op tafel.

„Kon ik maar eens met Streitberg praten. Ik zie hem thans voor den eersten keer. Kent gij dien heer, neef Michel?”

„Stellig. Hij woont in dat mooie huis bij de stad, in dat huis, waarachter een klein boschje is, waar het altijd zoo stil is, waar men nooit iemand ziet. Als ik in het bosch hout haalde, heb ik den jongen baron menigmaal ontmoet. Hij gaat altijd alleen, hij schijnt veel te denken.”

„En als gij de weddenschap verliest, baron, wat dan?” vroegde Unstat.

„Dan word ik atheïst, pantheïst, materialist, atomist of, wat gij wilt,” antwoordde de aangesprokene. „Ieder consequent denker moet voor de stof aanbidend nedervallen, als Jezus Christus geen God en zijne Stichting, de Kerk, geen goddelijke instelling is.”

„Ik ben het geheel met u eens!” bevestigde dokter Uhrig. „Ik wensch van harte, dat uw veelbewonderd talent weldra de verloren, onhoudbare banier des geloofs zal verlaten en in de eerste rijen der wetenschap zal helpen strijden.”

„Daar zouden uwe verdiensten ook eerst recht gewaardeerd worden,” zei de advocaat.

„Wezenlijke hoogschatting vindt gij slechts op het gebied der wetenschap; want het geloof voert den scepter en de kroon niet meer.”

Op het gelaat van den dichter speelde een schalksch lachje.

„Ik versta u,” zeide hij op een deftigen toon. „In ieder knoopsgat een lintje; aan ieder lintje een penning; een ordeteeken om den hals; de borst vol ridderorden, op het overhemd een vorstelijke speld; aan den vinger een ring in brillanten, en alzoo versierd en uitgedost door de straten wandelend; een voorwerp van afgunst voor allen, die naar ridderorden haken eene ergernis voor de goddelijke Muzen. Maar in ernst, mijne heeren; geen burger van den hemelschen Parnassus neemt onderscheidingen aan van die vorsten, koningen en keizers, die slechts van de gunst der menschen afhangen. Slechts rijmelaars vindt men aan de treden van den troon, hunne gaven te koop biedend en zich beschikbaar stellend aan de luimen en grillen van de vorstelijke begunstigers. De echte Muzenzonen stijgen nimmer af van de zonnige hoogten in de schaduw der kronen om de afschuwelijkheid van het kwaad met een fraaien mantel te bedekken. Zij bedienen hun heilig ambt, predikers als zij zijn van het ware, goede en schoone. Is de taak afgewerkt, dan knielen zij daar boven neder voor den Heer der wereld en ontvangen uit Zijne hand den lauwer der eeuwige vergelding.”

„Dat is een schoone opvatting van de dichterlijke roeping!” zeide de wijsgeer. „Maar juist in het leger der geloovigen heeft men van dit verheven ambt nauwelijks eenig begrip. De goede herders hebben enkel den preekstoel en den biechtstoel noodig en daarmee veroveren zij de wereld.”

„Ik betwist geenszins die afdwaling van enkele kortzichtige halzen,” hernam Streitberg. „En deze afdwaling wreekt zich, gelijk elke miskennis van geestelijke krachten, door afnemenden invloed op de vorming der

dingen. Maar, mijne heeren, deze afdwaling is geen kind van den kerkelijken geest, veeleer is zij een beperkte, blinde misgeboorte, die alle levensvatbaarheid mist, welker moeder de domheid en welker vader een bureaucratisch gevormde stumper is."

„Meent gij dat?” voegde hem de wijsgeer toe. „Neen, deze misgeboorte is gekweekt in den schoot der Kerk, gevoed en grootgebracht met de melk van een kleingeestige zelfgenoegzaamheid. Hoe jammer, dat gij het niet persoonlijk kunt ondervinden! Waart gij daarentegen priester dan zoudt gij weldra de verlichte wijsheid der Kerk leeren kennen. Men zou niet het minste acht slaan op uw rijk talent. Men zou u naar een of andere afgelegen pastorij zenden. Daar kondet gij uwen Pegasus in het gareel spannen en haverakkers beploegen. De kerklucht duldt geen frissche, levensvatbare lucht van den scheppenden, werkzamen geest — daarvandaan komt het ook, dat elk groot verstand sterft of bederft in den ongezonden dampkring der Kerk."

„Dat zeg ik ook,” bevestigde de advocaat. „Voor zoover ik de mannen ken, die den toon aangeven in de kerkelijke kringen, lijden zij zeer aan gebrek van doorzicht en verstandige waardeering van groote talenten. In het huis van den bisschop is een volledige machine opgesteld, die uitmuntende fabrikaten aflevert, het is wel fabriekwerk, maar het voldoet aan de behoeften. De machine staat en gaat, en ijverige machinisten voeden haar met inkt en papier; aan scheppende geesten is verder geen behoefte."

„De juistheid van uw oordeel over plaatselijk onverstand wil ik niet tegenspreken,” hernam de baron. „Geeft evenwel beperktheid van geest hier of daar den hoofdtoon, dan is dit in tegenspraak met den geest der Kerk. Niemand bevordert het geestelijk leven en streven meer

dan juist zij. In de middeleeuwen, dien veel verfoeiden tijd van duisternis, toonde de Kerk een onbepaalde liefde en waardeering voor hen, die talent bezaten om boeken te vervaardigen. Zelfs waren alleen de monniken, die boeken afschreven vrij van het koorgebed. De Kerk is altijd een verzorgende moeder geweest van de kunsten. Wat daarentegen bij uitzondering tegenwoordig op de gewijde plaatsen gevonden wordt, is een slepende ziekte van den tijd, een levendoodende trek van bureaucratische stiklucht, die uit het moderne Staatswezen in menig godshuis overwaaid. Wanneer sluwheid, arglistigheid en geweld zich in den Staat voortdurend kenmerkten, dan worden deze in de Kerk beperkt en schadeloos, — de duivel is blind in het volle licht, lafhartig en bang voor den strijd. Bij de bedreigingen van de staatkundige machthebbenden vlucht hij achter de papieren wallen, vergenoegt zich met geschreven protesten, maar den ernstigen strijd vermijdt hij. Natuurlijk! In de dikke bureaulucht sterft het vuur van heilige geestdrift om in den strijd te gaan voor Gods zaak. Dat is de ziekte en het bederf en wee hen, die de twisten uitlokken. Men zal het papier zien sidderen en beven. — En gij waagt het, mijne heeren, deze arme kleinen in papieren rokjes, in aanraking te brengen met die zuil, waarop de waarheid, het geluk der volken en de vrede der zielen, rust? Laat die zuil haren trots en hare grootheid behouden, in weerwil van die kleinen, welke aan haren voet spartelen. De aanstaande storm verdrijft alle papierwormen, al het geestelijk vreemde en afgestorvene schudt hij van den boom des levens af, — de zuil der Waarheid staat eeuwig pal. — Mijne heeren, ik spreek oprecht: ook de zedige priesterkleeding hindert niet aan het gevoel van eigenwaarde van een groot talent. Ook aan het talent van den ultramontaan

is het bewustzijn niet verboden, dat geen mensch al droeg hij ook sceppter en kroon, of zelfs de pauselijke tiar, het hooger zou kunnen plaats, dan Gods genade dit gedaan heeft."

„Ei, ei, dat is openbaar verzet tegen de voorgeschreven onderworpenheid!" riep de professor in de geschiedenis uit. „Is de H. Vader te Rome niet de bron van alle genaden?"

„Neen! De Paus is slechts een dienaar Gods, slechts een uitdeeler der genaden, maar niet hare bron, die God alleen is."

„Ik vraag u wel verschooning, baron," zeide de wijsgeer. „Uw standpunt is niet dat der katholieke werkelijkheid, maar het ideaal des dichters."

„Gij bedriegt u, mijnheer. Juist gij moogt niet in de dwaling van millioenen vallen. Terwijl ontelbare menschen de zwakheden en zonden des menschdoms verwisselen met de heerlijkheid van den goddelijken geest in de Kerk, denkt gij minachtend over de Kerk zelve. Ik zeg u, niet de eerste Judas, niet de zesde Alexander en al hunne geestverwanten, zijn in staat, den zuiveren glans van des Heeren Bruid te bezoedelen. Wijl evenwel millioenen de Judassen voor het uiterlijke in vereeniging met de Kerk zien, daarom versmaden zij de zon, welker glans ook de afschuwelijkheid van het moeras verlicht. Is zulk een gedrag logisch, professor der logica?"

„Wat gij daar zegt van de „Bruid des Heeren" is even goed een sprookje als het vertelseltje van de rots van Petrus, welks macht de hel niet kan overweldigen," beweerde Frech. „Het is onzen tijd voorbehouden, om dat sprookje grondig te weerleggen. Het laatste uur van het Pausdom heeft geslagen. Binnen kort zal Victor Emanuël zich in

het Vaticaan vestigen. De vermolmdde stoel van Petrus valt dan geheel uiteen. De pauselijke stad Rome wordt de hoofdstad van Italië en de Paus een italiëansch bisschop. Zoo moeten alle bisschoppelijke zetels der wereld een nationaal karakter aannemen. De eenheid van de roomsche Kerk is weg en uit hare puinhoopen ontwikkelen zich afzonderlijke kerkgenootschappen, geheel naar den smaak en de behoeften van enkele landen en volkeren."

„Zoo ver moet het oogenschijnlijk ook komen," zeide de baron. „De hulpelooze grijsaard op den Stoel van Rome is toch ten prooi aan de machtigste, gewelddadigste orde der wereld — de vrijmetselaarsorde. Alle machtigen hebben den Paus verlaten of bestrijden hem op leven en dood. De Stedehouder van Christus is een steen des aanstoots, een ergernis voor den geheelen modernen tijdstroom, die hem moet verslinden en wegspoelen. Dientengevolge is, naar alle menschelijke berekening, de Paus onherroepelijk verloren. Maar hoe zal het gaan, mijne heeren, als alle machthebbenden te zamen niet in staat zijn, om den machtelozen grijsaard te verdringen? Als alle stormen te vergeefs woeden tegen den vermeenden vermolmden Stoel van den H. Petrus? Als de pogingen tot verdelging van den tegenwoordigen tijd even nutteloos zijn als die driehonderdjarige der romeinsche keizers? Dan dunkt mij, zullen allen, die nog gezond verstand bezitten, duidelijk den vinger Gods erkennen, tegen wiens leiding de stormloop der vijanden machteloos in het niet verzinkt. En hij, die niet erkent, dat Gods vinger alleen den Paus beschermt tegen de geheele wereld, slechts God, wyl hij alleen hem als Plaatsbekleeder op aarde heeft aangesteld — dien veroordeelt zijn kwade wil. Want wij leven in een tijd,

in welken zich de macht des Allerhoogsten duidelijk toont."

„Uwe bewijsvoeringen brengen tot nadenken," bekende de wijsgeer. „Weerstaat ook dezen keer de oude Stoel van Rome den vijandelijken aanval, dan zou men wezenlijk in bekoring raken, om te gelooven, dat de rots van Petrus door de machten der hel niet kan overweldigd worden. Voorloopig zullen wij afwachten. En uwen „vinger Gods" beschouwen wij prozaisch als de natuurlijke ontwikkeling van de dingen, die kunnen gebeuren."

„Het geloof alleen ziet den vinger Gods, maar niet de wetenschap."

„En gelooven kan slechts de eenvoudige."

Streitberg keek den spottend lachenden Unstat met groote oogen ernstig aan. Daarop vervolgde hij:

„Gij stemt hierin met den Heiland overeen, die gezegd heeft: „Ik dank u, Vader! Heer van hemel en aarde, dat Gij deze dingen voor de wijzen en verstandigen verborgen hebt en die den kinderen hebt geopenbaard."

Nog sprak de baron, toen een klein kind door het pad van den tuin kwam geloopt. Het kind, tusschen de vijf en zes jaren, klapte in de handjes en kwam op den dichter toegeloopt. Toen zag het de ernstige, vreemde heeren en het bleef eenige schreden van de tafel staan. De dokters waren verbaasd over het schoone knaapje. Bijna doorschijnend blank, als met glans omgeven, stond hij voor hen. Zijne heldere kinderoogen waren liefelijke boden uit eene schoone wereld en zijn gelaat stemde volstrekt niet overeen met den twijfel van het wetenschappelijk onzeker onderzoek.

Streitberg wenkte den blooden knaap bij hem te komen. Hij legde zijne hand zachtjes op den krullen-

bol, beurde den kleinen op en kuste hem. Het knaapje lachte nauwelijks. Hij keek weer naar de zwijgende heeren, wier tegenwoordigheid hem niet scheen te bevalen.

„Oom Jozef,” fluisterde hij den baron in het oor, „moeder en vader is daar.”

„En ik moet met u medegaan, niet waar?” vroegde oom vriendelijk. „Mijne heeren,” zeide hij zich tot de dokters keerende, „wij willen aan dezen kleine eens vragen, wat hij van Gods vinger denkt.”

„Wat men hem geleerd heeft,” voegde Unstat hem toe.

„Wij vragen niet de wetenschap, maar het kind,” verklaarde Streitberg weder.

Hij boog zich tot den kleine en sprak zacht eenige woorden met hem. Het kind nam een deftige houding aan. Nog zaten de luisterende dokters in gespannen verwachting, toen de kleine zijne handjes vouwde, zijn krullebol ophief, de heldere oogjes naar den hemel opsloeg en met een duidelijke stem aandachtig zeide:

„Lieve Vader in den hemel, wien niemand in goedheid evenaart, zie op uw kind neder. Uw oog is dag en nacht op mij gericht en uw lieve engel is steeds mijn leidsman. Niets hebben wij, of wij hebben het uit uwe hand ontvangen en wat gij doet strekt ons tot ons eeuwig heil.”

Niet in de eenvoudige woorden, maar wel in de geheele verschijning van het biddende kind lag eene bijna bovenaardsche grootheid. Met treffende uitdrukking, die van zijn geloof getuigde, als een engel in onschuld en schoonheid stond hij daar voor den Heer. Gods welbehagen daalde op het kind neer, en het knaapje had vol vertrouwen zijn oogjes tot den Alomtegenwoordigen gericht. Nadat het kind gebeden had

maakte dit het teeken des Kruizes en bleef bij zijn oom staan.

De dokters hadden verrast het zeldzame kind gezien. Zij hadden gewaarwordingen gevoeld, die op het gebied hunner werkzaamheid niet te huis behoorden.

„Mijne heeren, wat gij zoo even op het wezen van dezen kleine hebt kunnen lezen,” zeide de dichter, „dat is het schrift van dien zelfden vinger, dien gij bestrijdt. Wellicht zou men de onschuld van het kind een verlichamelijkt idee uit de andere wereld kunnen noemen; want geene schoonheid op aarde is schitterender, treffender, waardiger, dan de zuivere kinderziel. Veroorloof mij ten slotte de opmerking, dat de onschuld een doorslaand bewijs is van het bestaan van goed en kwaad, alsook van de onjuistheid eener wetenschap, die het goed en kwaad ontkent.”

Hij nam den hoed af, groette vriendelijk en ging met den kleine heen.

De dokters keken hem zwijgend na.

„Het karakter van een volmaakt dichter,” zeide de wijsgeer. „Hij weet dooden te bezielen, het alledaagsche te verheffen, het aardsche hemelsch te maken, zelfs weet hij aan het domme geloof nog een schemer van licht te ontlokken.”

„Zijne vrijzinnigheid is verbazend!” riep de scheidkundige uit. „Men zou zulk een karakter van een ultramontaan niet verwachten.”

„Ik houd het er voor, dat hij geenszins een ultramontaan of streng geloovig katholiek is,” beweerde de professor in de geschiedenis. „De H. Vader is voor hem slechts een titel; want hij, die dezen titel voert, is volgens zijne overtuiging een zondig mensch. Hij waagt het om over het pantoffel-kussen medelij-

dend de schouders op te halen en op de voetwassing van den ootmoedigen Heiland te zinspelen. Hij haalt die booswichten duchtig door, die herhaalde malen den stoel van den H. Petrus schande hebben aangedaan. Al deze kenteekenen duiden een zelfstandig denken aan, dat, zooals bekend is, door het geloof niet geduld wordt. Ik hoop, dit schitterend talent nog eenmaal in den dienst der wetenschap aan te treffen."

„Dat zal bezwaarlijk gaan," hernam de advocaat. „Voor misbruiken in de katholieke Kerk heeft hij een scherp oog. Hij hekelt in zijne schriften onpartijdig de verbastering, waar hij die aantreft. Hem hindert evengoed de voorgijschap van den Staat over de Kerk, als het lage drijven van een of andere geestelijke overheid. Zonder onderscheid bestrijdt hij de ondeugd, al was zij ook in de omgeving van den heiligen Vader. Maar, mijne heeren voor de leer van Jezus Christus, voor zijn geloof aan den Zoon Gods, laat hij zich roosteren en braden. Zuiver en rein van zeden meent hij het oprecht met den godsdienst. Had den alle geloovigen zijn karakter, waren allen even oprecht en welmeenend, dan zou men zich met het ultramontanisme kunnen verzoenen."

„Nee, nooit!" sprak de scheikundige heftig tegen. „Dit verderfelijk ras moet bestreden worden, totdat het uitgeroeid is. Der wetenschap behoort alleen en geheel de toekomst. Het geloof, een kind van barbaarsche tijden, heeft alle recht van bestaan verloren."

„Ik ben het volkomen met u eens!" viel dokter Wunderlich in de reden. „De wetenschap is voldoende tot aardsche gelukzaligheid. De vermeende zaligheid aan gene zijde des grafs sterft met zijn vader, het godsdienstig geloof. De aarde voorziet in alles voor ieder denkend wezen en om den hemel op aarde te

verschaffen door beschaving, vrijheid, opvoeding en genot, dat is de taak der wetenschap."

De advocaat trommelde op de tafel. De meening der professoren scheen hem niet zeer te bevallen.

„Veroorloof een man van het recht een praktische bedenking te opperen, tegen de volledige uitroeiing van het godsdienstig geloof," zeide hij eindelijk. „Voor mannen van het vak, voor geleerden, moge de wetenschap voldoende zijn, even zoo voor beschaafde menschen, maar niet voor de groote massa van het onbeschaafde volk. Dagelijks dringen ruwheid en hartstochten den rechter, naar artikelen van de strafwet te handelen. De laagste ondeugd is thans nog even machtig, als voor duizend jaar. De menschelijke natuur blijft hardnekkig vasthouden aan hare kwade neigingen. Het toezicht der politie en de strengheid der wetten zijn niet toereikend tot beteugeling der woeste hartstochten. Daarom is de zedelijke dwang van den godsdienst volstrekt noodzakelijk, om de ruwheid der massa's binnen de perken te houden. Er moet noodzakelijk een godsdienst bestaan voor de algemeene welvaart. Het volk moet zijn bovenaardschen God hebben, wiens hel voor den misdadiger geopend blijft. Maar een godsdienst van den Paus moet er niet zijn, ook geen godsdienst van Luther, maar een Staatsgodsdienst, ingericht naar redelijke grondstellingen, die de moderne ontwikkeling passen. Als het verledene zijn Mozes, zijn Jezus Christus, zijn Mahommed heeft gehad, waarom zou het tegenwoordige, dat zoo rijk aan uitvindingen is, zijn Stichter niet kunnen hebben van een Staatsgodsdienst, die voor dezen tijd past? Moge deze Staatsgodsdienst ontstaan uit de politieke omwentelingen van den tegenwoordigen tijd."

„Van het standpunt der nuttigheid beschouwd hebt gij geen ongelijk,” zei de wijsgeer, wiens verdere woorden onderbroken werden door het gerinkel van scherven.

De hoofden van alle dokters keerden zich naar de tafel, waar Strehling en Michel zaten.

De molenaar had met gespannen aandacht de woorden van Streitberg gevolgd. Hij had met open mond toegelisterd, zijne blikken hadden den baron verslonden om het verstaan der redevoering gemakkelijker te maken. Toch was het meeste voor hem onverstaaubar gebleven. Maar van het geheel had hij toch zulk een indruk gekregen, die sterk genoeg was om den half slapenden wakker te schudden. Wat hem tengevolge eener onvoltooide opvoeding aan verstand ontbrak, werd vergoed door het beeld van den voor waarheid en godsdienst gloeienden baron. De molenaar had zijne oogen niet kunnen afwenden van de bezielende gelaatstreken van den jongen man, die zoo'n verheven zielenadel uitdrukten. En toen het biddende kind, schoon als een engel, voor Strehlings oogen stond, liepen de tranen over zijne gerimpelde wangen. Vervolgens had hij na het vertrek van Streitberg zwijgend gezeten. Wat de dokters zeiden, had hij niet eens opgemerkt. Hij leed aan een hevigen strijd in zijn binnenste. Michel had er van afgezien, om hem aan te spreken; want hij kreeg geen antwoord. Strehling scheen noch te zien, noch te hooren. Plotseling sprong hij op, vatte krampachtig het volle glas in de hand, wierp het over de tafel, zoodat de scherven naar alle zijden vlogen.

„Wat scheelt u, Jozef?” riep de oude verschrikt. Strehling staarde op de natte tafel, vloekte binnensmonds, balde de vuisten en verliet haastig den tuin.

De hem bekende drinkebroers riepen hem toe, doch hij sloeg er geen acht op. Altijd voor zich ziende, liep hij in volle vaart naar den molen, waar hij de kamerdeur wijd openrukte, en waar zijn opgezwollen gelaat en woest uitzicht zijne vrouw een uitroep afperste.

„Ik heb gezworen vrouw, ja gezworen heb ik, om een jaar lang geen druppel bier te drinken. Ik houd mijn woord.”

„God dank, lieve Jozef! Hoe zijt gij tot dit christelijk voornemen gekomen?”

„Hoe?” — en de molenaar stond eensklaps verbaasd over zich zelve. Hij zou verklaring geven van eene zaak, die hem zelve niet duidelijk was. „Hoe ik daartoe gekomen ben? Dat kan ik u eigenlijk niet zeggen. Men moet zoo iets gezien en gehoord hebben.”

„Wat hebt gij dan gezien en gehoord, lieve Jozef?”

„Ik heb een heer gezien en gehoord, zooals ik niet zou hebben kunnen gelooven, dat er menschen bestaan. Een kind zag ik, zoo schoon, als een hemelsch wezen, zoo onschuldig, zoo — ik weet in het geheel niet hoe! En dat kind heeft gebeden, zoo treffend, dat het mij door merg en been ging. Toen heb ik op eenmaal mijn slechten levenswandel ingezien. Ik dacht na, hoe ook ik eens kind was, en wie ik nu ben. Wel drommels, Jozef, heb ik tot mij zelve gezegd, gij zijt een regt lage vent. Wie zijt gij geweest, — wat zijt gij nu? Wat is van u geworden? — Ja, zeide ik tot mij zelve, dat heeft het bier gedaan, — dat vervloekte bier! Daarop heb ik het bier voor een geheel jaar vaarwel gezegd. En, Anna, ik houdt mijn woord!”

De godvreezende vrouw, die dagelijks voor den Heer knielde om de beterschap van haren echtgenoot af te smeeken, zag dankend ten hemel.

„Dat heeft de genade Gods bewerkt, Jozef.”

„O wat — genade Gods!” sprak hij heftig tegen.
„Ik ben zoo slecht, dat onze lieve Heer mij nooit meer wil aanzien.”

„Spreek toch zoo niet. lieve! Ook de moordenaar aan het kruis is door onzen lieven Heer barmhartig aangenomen; gij zijt toch geen moordenaar.”

„Niet? Meent gij dan niet, dat ik den ouden gauwdief, Firner, in drift doodgeslagen zou hebben, als mij Truitje niet tegengehouden had? Maak mij dus niet beter dan ik ben, dat kan ik niet verdragen.”

De deur ging open. Geertruida kwam binnen, ternedergeslagen en treurig; want de vader bleef hardnekkig aan zijne weigering vasthouden, om hare hand aan Adam te geven.

De molenaar sloeg zijne dochter een geruimen tijd gade. De geheime, verteerende smart van het minnende meisje ontging hem niet. Hij wist, dat hij de oorzaak van dien kommer was. Sinds lang had hij berouw over zijn onberaden woord. Toch trok hij het niet in, omdat Jozef de molenaar dit nimmer deed. Wellicht was deze trek de beste en schoonste in het geheele karakter van den man, had hij hem niet slecht aangewend.

Geertruida legde eenige geldstukken op de tafel.

„Vader, Adam stuurt het geld terug. Het werk op het tabaksveld heeft hij niet voor geld, maar uit vriendschap gedaan.”

„Zoo — uit vriendschap! Ik wil zijne vriendschap niet — zeg hem dat maar!” schreeuwde de molenaar toornig. „Wat ik gezegd heb, blijft zoo. Hij krijgt u niet.”

Geertruida begon te schreien.

„Kom, Jozef, wees toch niet zoo toornig!” smeekte de vrouw.

„Toornig? Ben ik toornig? Volstrekt niet! Mijn woord houd ik! Gij vrouwen zult van mij geen schurk maken, die zijn woord gebroken heeft — Truitje, neem het geld en zend het hem weer.”

Zij gehoorzaamde, streek de geldstukken van de tafel in de hand en verliet de kamer. Zij ging door de keuken met samengeperste lippen, in de oogen een zeldzamen glans. Zij had wel hardop willen schreien van smart over de onbillijke hardheid van den vader, jegens den braafsten en knapsten jongeling uit de geheele streek, die door haar bemind werd uit de volheid van haar jeugdig hart. Haar eigen leed, dat haar onophoudelijk voor den geest stond sedert het oogenblik, dat zij uit Adams mond het verschrikkelijke besluit haars vaders had vernomen en klagend op de weide was neergevallen, vergat zij thans. Zij had gezien met welke vlijt Adam het tabaksveld had verzorgd, hoe hem daarbij uren lang het zweet langs het aangezicht had geloopt. Zij had de loftuitingen der voorbijgaande boeren over de zorgvuldige behandeling van den akker gehoord. Zij keurde met voordacht de edele goedaardigheid van den jongeling goed, dien de vader nu als een daglooner wilde behandelen; wiens vriendschappelijke gezindheid hij verachtelijk van de hand wees! Uiterst vertoornd was zij op haren vader. Had zij de tanden niet vast op elkander gesloten, stellig waren er woorden voorgevallen, die een kind tegen ouders niet mag uitspreken.

Had Strehling op dit oogenblik zijne dochter gezien, dan zou hij hebben moeten bekennen, dat zijn eigen hartstochtelijkheid en oplopendheid gedeeltelijk op zijn kind waren overgegaan.

Geertruida opende eene deur, welke naar de beek leidde. Zij trok de deur achter zich op slot en ging

de trap af. Op de laatste trede bleef zij zitten. Aan hare voeten stroomde de beek pijlsnel voorbij, het water ruischte, de borden van de raderen sloegen in den stroom. Dit bruischen deed haar goed; want het was in harmonie met haar binnenste. Zij viel achterover op de trap en weende bitter. Zoo luid werd haar snikken, zoo nijpend hare smart, dat enkele klaagtoononen het ruischen der beek overstemden.

Eindelijk kwam zij weder tot zich zelve. Zij droogde hare oogen en wangen af en keerde naar de keuken terug, waar zij op de bank aan den haard een oude, jichtige vrouw vond zitten. De arme voorzag in haar bestaan door aalmoezen, welke zij geregeld aan den molen ontving. Men kon haar altijd hooren komen, door het zuchten en steunen en het stooten met een langen stok, waarop zij ging. Ook nu begroette zij de binnenkomende dochter des huizes met sterke uitboezemingen van hare pijn.

„Waar waart gij kind? Ach — mijne voeten, — mijne beenen, — mijn rug, — mijne borst! Ach, ik kan bijna niet meer voort — ik ben zoo ellendig. Het droge vleesch, dat gij mij gegeven hebt, kan ik niet meer bijten! — Koffie doet mij het meeste goed, maar — ach God, — de winkeliers geven mij die niet voor niets, — en geld heb ik niet. Maakte de lieve God er met mij maar een einde aan.”

Geertruida ging naar de keukenkast, opende de blikken koffietrommel, deed wat koffie in een kommetje en gaf die de oude.

„Ach, wat zijt gij een goedhartig kind! God loone het u, Truitje! Waar is uwe goede moeder, — zij is toch gezond?”

„Ja, Ursula!”

„Ach God, — koffie heb ik, — had ik nu ook maar melk!”

„Ik zal u dezen avond een pot vol brengen.”

„Een pot vol? Ach, wat zijt gij goed! Ik weet, gij komt zoo gaarne naar mij toe, ook daarom, wijl Adam juist tegenover mij woont. Ach, — wat een braaf mensch is die Adam toch! Hij is in het geheel niet zooals de andere jongelui — niet norsch, niet overmoedig, niet verkwistend, niet grof en spotachtig tegen oude menschen. Maar vlijtig en rechtschapen is Adam. Een korf vol uitgezochte aardappelen heeft hij mij gisteren gebracht; hij zette die bij mij neer en zeide: „Daar Ursula, wel bekomen zij u. Als gij er geen meer hebt, zeg het dan maar, dan zal ik er u weer brengen.” — Dat heeft hij gezegd. — Ach, — wat een braaf, oppassend mensch! — Maar Truitje — zie ik goed, — mij dunkt gij hebt geschreid? Ach — lief kind, wat scheelt u?”

De aangesprokene antwoordde niets. Zij had zeker bij het rammelen der borden, die zij waschte, de vraag niet gehoord.

„Hoe dom ben ik toch!” ging de oude voort. „Geen wonder, dat gij schreit, Truitje! Ook Adam loopt dikwijls zoo treurig, zoo bedrukt, dat men medelijden met hem moet hebben. Wees maar gerust, kind, uw vader zal wel veranderen. De rede, waarom gij den braven, knappen jongen niet nemen moogt, is zoo bezwaarlijk niet. Uw vader is stijfhoofdig. Toen hij nog een kind was, had hij dat al. Het is wat te zeggen, als de menschen zoo koppig zijn. Tot uw grootvader heb ik al gezegd: Stoffel, gij kunt met uwen Jozef niets aanvangen, als gij hem die koppigheid niet afeert. Juist zoo is het gegaan. Drommels is dat een vader voor zijn kind.”

„Ursula, dat verdraag ik niet,” viel Geertruida de pruttelende in de rede. „Gij moet van mijn vader niets zeggen. Hij heeft zijne gebreken, even als ieder mensch, maar hij heeft ook zijne goede hoedanigheden. Iedereen in het dorp moet van hem zeggen, dat hij vóór het ongeluk met het proces, de recht-schapenste en werkzaamste man geweest is. Het is waar, na het ongeluk is het anders geworden. Bid voor vader, Ursula, maar versmaad hem niet.”

„Bidden? Ach God, iederen dag bid ik voor hem. Ik wilde van uw vader ook niets zeggen, — lief kind. Het was niet kwaad gemeend. — Nu moet ik weer gaan, want ik doe er lang over, eer ik te huis ben. — Moet ik Adam zeggen, dat gij dezen avond komt, Truitje?”

„Neen, zeg hem maar niets. Anders heeft het den schijn, alsof wij in het geheim bijeen komen en daarvan houdt Adam evenmin als ik. Onze betrekking moet zoo rein en zuiver blijven, dat de geheele wereld het vrij mag weten.”

„Ach, — wat zijt gij een braaf meisje, Truitje! Dat is goed, ga zoo voort,” zei de oude, terwijl zij den stok en de voeten onder zuchten en steunen in beweging bracht.

JUDAS ISKARIOT.

De zinspeling van advocaat Frech op een „Staatsgodsdienst” was geen toevallige gedachte geweest. Sedert geruimen tijd werkten de mannen van het schootsvel aan dit wangedrocht. Voorloopig bestond hun werk in het omverhalen van het oude, om plaats te maken voor het nieuwe. Sinds jaren waagde het de pers om, met toelating der overheid, het Christendom te belasteren, zijne geloofswaarheden en zedeleer verdacht te maken, de geestelijkheid op de laagste wijze te beschimpen en te bespotten. Dit duivelsch plan had ten doel, den christelijken godsdienst langzamerhand afbreuk te doen en voor den aanstaanden Staatsgodsdienst den weg te banen. Het werk slaagde. Het getal der godsdienstig ongeloovigen nam toe, de geloofsijver bekoelde bij millioenen, de invloed der Kerk werd dagelijks al meer en meer door nieuwe wetten verdrongen uit de scholen en andere kringen, waar hij met vrucht kon aangewend worden. De Staat beleed openlijk het moderne heidendom. De tijd naderde, waarop een godsdienst zou gesticht wor-

den, welks grondslagen niet berustten op de goddelijke Openbaring, maar op de almacht van den Staat. De ongerijmde stelling van Hegel: „De Staat is de werkelijkheid van het zedelijk idee, van den zedelijken geest, die zich zelve denkt en volvoerd,” — had vleesch en beenderen aangenomen. En de onfeilbaarheid van den Paus tot dogma verheven scheen dien sinds lang voorgenomen Staatsgodsdienst in de hand te werken.

Advocaat Frech, die tevens grootmeester en een werkzaam vrijmetselaar was bij den grooten wereldbouw, nauwkeurig bekend met de plannen zijner orde, groette de professoren en ging naar de pastorij.

Pastoor Atzel zat kaart te spelen. De onderwijzer Dunkel en twee boeren waren de speelmakkers van den pastoor. Een klein vaatje lag naast den heer des huizes op een stoel, uit hetwelk hij het gerstenat tapte. De hoofden waren opgeblazen en de hartstochtelijkheid van het spel was zoo groot, dat Atzel aan de plicht van gastheer moest herinnerd worden door het kloppen met het glas op de tafel. De binnentredende advocaat werd niet opgemerkt, tot dat hij aan de tafel kwam en zijne hand vertrouwelijk op den schouder van Atzel legde. Toen sprongen allen op.

„Zijt gegroet, beste vriend!” riep Atzel verheugd uit.

„Een troostend gezicht: Kerk en Staat zoo eendrachtig vereenigd!” prees de advocaat. „Burgemeester, wethouder, pastoor en onderwijzer zoo genoegelijk bij elkander, hoe verblijdend!”

De burgemeester en de wethouder lachten over deze streelende taal. De onderwijzer Dunkel maakte een buiging voor den aanzienlijken man der vooruitgangspartij.

„Mag ik u een glaasje tappen, advocaat,” vroeg de pastoor.

„Natuurlijk, waarde vriend!” antwoordde Frech, terwijl hij ging zitten. „Uit uwe gewijde handen smaakt alles voortreffelijk.”

De gasten lachten.

„Uwe glazen hebben ook zulken behagelijken vorm,” ging de luimige advocaat voort. „Gij zijt inderdaad de goede herder, die zijne schapen en hunne behoeften kent.”

De gasten lachten weder. Ook pastoor Atzel lachte.

„Nooit leerde ik een priester kennen,” verzekerde Frech, „bij wien de H. Wijdingen zulke nuttige uitwerkselen hadden, als bij u. Alle priesters zijn min of meer nauwgezet, laten het hoofd hangen of hebben een afkeer van de vreugde des levens. Willen zich de gemeentenaren bij dans en partijtjes eens vermaken, dan worden zij daarover den volgenden Zondag geducht doorgehaald. Dan wordt er eene geduchte preek gehouden over den tekst: „Zijt matig en waakzaam! Geen dronkaard, geen ontuchtige, geen brasser kan het rijk Gods binnengaan.” Daarover gevoelen de arme gemeentenaren zulken angst, dat de zoete nagedachten van het vermaak daardoor niet weinig verbitterd worden. Gij, daarentegen, beste pastoor, gij zijt vroolijk met de vroolijken! De treurigen en hangkoppen kunt gij niet lijden. Gij zegt er nooit iets van, als de menschen vroolijk zijn. Gij laat ieder zijn weg gaan, zonder den vreedzame te overvallen, als een razende en boosaardige vrouw. Gij ziet nooit den splinter in het oog van uwen naaste, maar ook niet den balk in uw eigen oog, omdat gij er geen in hebt. Gij oordeelt niemand, opdat gij niet geoordeeld wordet. Uwe beminnenswaardige bescheidenheid wordt nimmer aanmatigend, nimmer heerschzuchtig. — Waaraan hebben het de menschen van Heimhofen verdient, om zoo'n goeden herder te hebben?”

Wederom lachten de gasten.

„Onze pastoor is zooals hij behoort te zijn,” zeide Lauw, de burgemeester.

„Ik zeg altijd; onze pastoor leeft en laat anderen leven,” verzekerde Hans Dunkel, de onderwijzer.

De advocaat wist, dat zijn roemen op pastoor Atzel in de geheele gemeente bekend was eer twaalf uren om waren, en dat zijne loftuiting tevens een trouweloze vernedering van het verheven, heilig priesterschap was. Beide oogmerken lagen in de berekening van den advocaat. Hij wilde den toestand van Atzel bevestigen, den onwaardigen het gunstig oordeel der boeren verzekeren; want de diep gezonken gemeente Heimhofen hechtte veel gewicht aan het oordeel van advocaat Frech. Verdachtmaking en verachting van het priesterschap waren intusschen overtollig: hiervoor zorgde Atzel zelf in ruime mate.

„Overigens ben ik van meening,” eindigde de verstandige advocaat, „dat een kwade geest spoedig Heimhofen van zijn goeden herder zal berooven.”

„Hoe zoo?” vroegde de burgemeester.

„Dat zal toch niet gebeuren?” riep de wethouder.

„Daartegen moeten wij protesteeren!” riep Dunkel vastberaden uit. „Het bevalt den pastoor bij ons, — wij bevallen hem en hij bevalt ons. Mogen wij mijnheer de advocaat om een nadere opheldering van zijn, naar het schijnt ernstig gemeend gezegde verzoeken?”

„Stellig,” antwoordde Frech. „Tot dusverre was de positie van den pastoor verzekerd door de bescherming van den Staat. Wilt nu echter de Paus op eens onfeilbaar is geworden, nu is geen mensch, al droeg hij ook scepter en kroon, veel minder een vrijzinnig pastoor, in zijn huis meer zeker.

De pastoors worden aan de willekeur der bisschoppen prijs gegeven. Krijgt morgen de bisschop het in het hoofd, om te zeggen: „Pastoor Atzel pak onmiddellijk uwe koffers en verlaat Heimhofen” — dan moet het gebeuren.”

„Ho, ho — dan hebben wij ook een woordje mee te praten!” riep de burgemeester.

„Wij laten onzen pastoor niet gaan, al bevelen het ook tien bisschoppen,” beweerde de wethouder.

„De onfeilbaarheid valt in Heimhofen op een onvruchtbaren grond,” zeide de onderwijzer. „Wij gelooven aan de Godheid van den Paus niet. Bescherm ons de Staat niet tegen de dwingelandij van Rome, dan zullen wij ons zelve beschermen.”

„Kunt gij zoo uit naam van de geheele gemeente spreken, onderwijzer?” vroegde de advocaat.

„Ja, — van de geheele gemeente — eenige ultramontanen uitgezonderd, maar die beteekenen niets.”

„Dat is prijzenswaardig,” zeide de advocaat. „Blijf bij die vaste overtuiging, mijne heeren! Bewaar uwe gewetensvrijheid tegen de grillen en de dwingelandij van Rome.”

„Een pastoor, dien zijne gemeente bemint en dien zij wil houden, vreest noch bisschoppelijke, noch pauselijke bedreigingen,” zeide Atzel.

„Juist! De burgers van Heimhofen zijn verlicht genoeg, om van hun pastoor geen preek over de onfeilbaarheid te verlangen,” hernam de advocaat fluisterend.

„O, mijnheer de advocaat!” riep Dunkel uit, terwijl zijn oogen fonkelden, „van onzen pastoor is zulk een vergrijp tegen het gezond verstand in de verste verte niet te verwachten.”

„Weet gij niet,” hernam de rechtsgeleerde, „dat

de H. Vader te Rome op een liefelijke wijze allen met den ban bedreigt, die aan zijne onfeilbaarheid niet willen gelooven?"

„O wat, — de ban is een verouderd ding!” riep Hans Dunkel hartstochtelijk uit. „De beschaving en humaniteit zetten die gekheid vroolijk op zij, welke in de eeuw van verlichting slechts belachelijk kan schijnen.”

„Ik wensch de heeren geluk met zulk een verstandigen onderwijzer,” zeide de advocaat zich tot de overigen keerend. „Als de school aan zulke handen is toevertrouwd, dan is voor het opkomende geslacht der gemeente goed gezorgd.”

„Wij zijn uiterst tevreden,” zeide de burgemeester. Advocaat Frech nam het horlogie uit den zak, om te zien hoe laat het was.

„Het wordt avond — en ik heb een woordje met u te spreken, beste Atzel.”

De gasten stonden op; zij bogen voor den advocaat en werden door den pastoor tot aan de deur begeleid.

„Mijne heeren, dezen avond bij tijds in „de Zwaan,” herinnerde Atzel aan de scheidenden. —

„Gij kunt den slag afweren, die Rome tegen elke onafhankelijkheid voert,” begon de advocaat. „Uwe boeren zijn vrijzinnige lieden. Zij zullen u trouw ter zijde staan in den strijd, die u wacht.”

„In den strijd, die mij wacht?” herhaalde Atzel verwonderd. „Ik ontken eenvoudig de nieuwe geloofsleer.”

„Dat gaat niet, beste vriend! Gij zult u moeten verklaren. Gij zult te beslissen hebben of gij genegen zijt het juk van volslagen onderwerping van uwen geest te dragen, of niet.”

„Gij schertst toch?”

„Neen, neen, het is ernst. De bisschop heeft een herderlijk schrijven over het dogma der onfeilbaarheid uitgevaardigd. Deze brief moet den geloovigen van alle kansels verkondigd worden. Derhalve wordt er ook verondersteld, dat gij een werktuig tot verkondiging van dien nieuwen onzin zijt.”

„En laat de regeering het toe?” riep Atzel vertoornd uit. „Zou de Staat de betrekking van politie-beambte voor de jezuiten-partij te Rome waarnemen? Neen, Frech, dat geloof ik niet.”

„Inmengingen in godsdienstige vraagstukken zijn voor den Staat altijd onaangenaam, dikwijls gevaarlijk geweest,” hernam de andere. „Het ontbreekt de regeering niet aan goeden wil, om de onafhankelijkheid der pastoors te verzekeren. Maar het is de vraag, of een pastoor de bescherming der regeering durft inroepen.”

„Als niemand het durft, dan durf ik het!” schreeuwde Atzel woedend. „Zijn allen dan jezuitenknechten, aanbidders van de pauselijke zelfvergoding geworden, — ik word het niet! Neen, nooit! Liever hang ik de kap op den tuin!”

De advocaat reikte hem zwijgend de hand.

„Gij zijt nog altijd de opvliegende, twistzieke en vrijzinnige jongen van voor vijf en twintig jaren,” zeide de advocaat lachend. „De kerkklucht en den wieroekdamp hebben uw helder verstand nog niet beneveld. Ik ben ook van meening, dat wellicht de meeste pastoors evenzoo denken, als gij; maar het ontbreekt hen aan uwen moed. Het is hier te doen, om den strijd met Rome te beginnen. Zoudt gij genegen zijn om de eer van voorvechter in de oogen van de geheele beschaafde wereld te verdienen?”

„Als mij de regeering beschermt, — ja,” antwoordde Atzel.

„Zij zal u beschermen!”

„Ik eisch mijne onverminderde jaarwedde, — waarborg voor het behoud mijner pastorij; — dan zijn mij de bankbliksems van Rome en de bisschoppelijke excommunicatie onverschillige zaken,” verzekerde Atzel.

Na een langdurig onderhoud, verliet Frech zijn studiemakker.

Een dikke, akelige duisternis lag om de pastorij. Aan geen raam was licht te zien.

Atzel liep rusteloos door de donkere kamer. Hij had zich verbonden aan datgene, wat hij nu moest gaan bestrijden.

Ofschoon in dit heiligdom binnengeslopen, als een dief, zonder roeping, zonder geloof, zonder kennis, door een woest studentenleven sinds lang met Gods heilige wetten in tegenspraak, in afgrijselijke bedorvenheid voortlevend, onpriesterlijk in zijn denken, onchristelijk in zijne handelingen, als een blinde rondtastend in het licht van de leer van Christus, het altaar onteerend door onreine handen — stond hij toch radeloos bij nader onderzoek van den begonnen stap. Een levendig zelfbewustzijn kwelde zijne ziel. Een verward mengelmoes van akelige beelden kwam hem voor den geest. Weldra kwam het roode hoofd van Judas Iskariot, zooals hij hem, den goddelijken Verlosser in den hof der Olijven kussend, op de schilderij van een oud meester gezien had, tastbaar voor zijn geest. Getroffen stond Atzel voor Judas, den verrader, wiens valsch gelaat hem vertrouwelijk aangrijpsde. De overeenkomst tusschen den verraderlijken apostel en den verraderlijken priester scheen hem groot toe. Judas had zijn Heer en Meester verkocht aan onverzoenlijke, boos-

aardige vijanden, — hij, pastoor Atzel, sloot een verbond met even boosaardige en onverzoenlijke vijanden van den Verlosser, met de dragers van het moderne farizeïsme, met vrijmetselaars en den Staat, die de Kerk zoo vijandig was. Hij deed het wel niet voor dertig zilverlingen, maar voor den prijs van een sober onderhoud. Hij leverde zijn Verlosser niet gebonden over aan zijne vijanden, zoo als Judas gedaan had, maar hij stelde de hoofden van het moderne heidendom in staat, om de bruid des Heeren, de Kerk, te bestrijden, te verdeelen en te benadeelen.

Judas stortte zich slechts voor zijn persoon in den afgrond des verderfs, in wanhoop maakte hij door een strop een einde aan zijn ellendig leven, — hij echter, pastoor Atzel, sleepte allen met hem mede, die aan zijne hoede waren toevertrouwd. Hij bracht scheuring, ongeloof en vloek over een geheele gemeente.

Door dergelijke overwegingen gefolterd, liep de elendeling door de kamer. Eene poging om die banden los te maken, die hem sedert jaren aan het kwaad gebonden hielden, deed hij niet. Integendeel, zijn woede nam toe tegen de sinds lang gehate, zedelijke grenzen der goddelijke wetten. Hij beduidde zich zelve, dat hij een slachoffer van de kerkelijke dwingelandij was, en zijn verbitterde hartstochtelijkheid tegen het gezag der Kerk dreef hem tot wraak. Die strenge voorschriften, door de Kerk uit moederlijke voorzorg voor de geestelijkheid gegeven, waren hem onrechtvaardige beletselen voor het genot van natuurlijke zaken. Het uur sloeg, waarop hij die voorschriften zou vertreden.

En bij al die laagheid en verstandelijke bekrompenheid bezat Atzel een hoogen graad van waanwijzen hoogmoed. Hij meende een kleine Luther te zijn, die

voor zijn tijd geroepen was om der Kerk evenveel leed en scheuring te veroorzaken, als het de meeneedige Augustijnermonnik voor drie honderd jaar gedaan had. Advocaat Frech had toch bij het heengaan gezegd:

„Vriend, gij kunt in onze dagen kerkhervormer worden, een knods tegen de grenzenlooze heerschzucht van Rome en de pogingen tot onderdrukking van de geestelijke zelfstandigheid. Ook gij zult een doorluchtig vorst tot beschermer vinden, even als Martin Luther dien gevonden heeft.”

Deze zinspeling op het *brachium saeculare* was niet ijdel geweest. Atzel kende den doodelijken haat, die in de regeringskringen tegen de Kerk Gods gekoesterd werd.

„Ik waag het, — ik ga voorop. Duizende van mijn stand zullen volgen,” riep Atzel uit, voelde in het donker naar zijne pijp en ging naar „de Zwaan.”

EEN MINISTER.

Advocaat Frech ging met den spoortrein naar de residentie. Hij was bevriend met den minister, die vrijmetselaar was, even als hij. De geest en het streven van hunne gemeenschappelijke orde duidden beiden denzelfden weg aan. Daarom stak er voor den advocaat geen gevaar in de vermetelheid, om den hoogsten ambtenaar van den Staat in uitgebreide plannen, die den godsdienst vijandig waren, mede te slepen.

Terstond na zijne aankomst reed de advocaat naar het prachtig paleis van den minister, waar hij den kamerdienaar, die hem zou aandienen, op den voet volgde.

„Advocaat Frech,” zeide de bediende in het kabinet van den minister.

Zijne excellentie hief het met zorgen overladen hoofd op; hij was met een pak papieren bezig. Hij streek met de hand over de weinige roodachtige hoofdharen, vervolgens over de plooiën van zijn gelaat, om de lastige beslommeringen, den staatslieden eigen, te

verdrijven. Daarop reikte hij met een vroolijk gelaat zijn ordebroeder de rechterhand.

„Zoo onverwachts, lieve Frits?” zeide hij naar een stoel in de nabijheid wijzend. „Gij vindt mij bij alles behalve prettigen arbeid. De pauselijke machtspreuken hebben de geheele hierarchie in oproer gebracht. Onze bisschoppen maken het lastig. Zij eischen vrijheid, rechtvaardigheid, levenslucht, kortom — de vrije hand om hun herdersstaf te voeren.”

„Daarbij ruimte en lucht voor hunne roomsche banbliksems,” voegde Frech er bij. „Nu, ruimte en lucht gehoorzamen aan de bevelen van uwe excellentie. Iedere pauselijke banbliksem moet verstikken, zoodra hij de grenzen van uw gebied bereikt.”

„Maar niet allen in den Staat gehoorzamen aan mijne bevelen,” vervolgde met een soort van misnoegen de minister. „Er zijn vele honderdduizenden rechtgeloovigen. Deze vorderen gewetensvrijheid, en eerbiediging van hunnen godsdienst, bescherming van hunne godsdienstige voorschriften en gebruiken. De geloovigen willen leven naast de ongeloovigen. Zij beweren hetzelfde recht van bestaan te hebben, als de joden en heidenen.”

„Ofschoon de joden en heidenen niet vijandig tegenover het moderne Staatswezen staan; gelijk de roomsch katholieken,” zeide de grootmeester. „Wij leven tegenwoordig in dezelfde omstandigheden, als ten tijde der eerste Christen-vervolgingen. Waarom liet de romeinsche Staat de Christenen bij millioenen ombrengen? Waarom trachtte hij deze sekte uit te roeien met oudheidensche wreedheid? Wyl hij den doodelijken haat tusschen het Christendom en het Staatswezen juist inzag. De romeinsche staatslieden streden voor hun eigen bestaan, terwijl zij het Christendom trachtten uit te

roeien. En omdat het hun niet gelukt is het Christendom uit te roeien, daarom roeide het Christendom den overouden Staat uit. Datzelfde zal zich thans herhalen. Gelukt het niet, elken invloed der Christenen te vernietigen, dan zal stellig het Christendom den modernen Staat even zoo omverwerpen, als het dit den romeinischen Staat gedaan heeft. Om dit gevaar te weren, hebben wij geen beulen en brandstapels noodig — een verstandige opvoeding is voldoende. Daarom is het de taak van onze ministers, de kinderen naar de behoeften van den tegenwoordigen tijd te laten opvoeden, om de zwarten uit de scholen te weren, en ook met een weinig behoedzaamheid de volwassen geloovigen onder den duim te houden.”

„Onder den duim te houden? Neen! Wie met geweldadige middelen het Christendom bestrijdt, zal het slechts versterken — dit hebben ons de geweldige maatregelen der oude keizers voldoende getoond,” riep de minister uit. „De gekruisigde Christus verrees ongedeerd, met groote heerlijkheid uit het graf. Had hem Pilatus niet laten kruisigen en dooden, dan zou er geen verrezen Christus geweest zijn. De vervolging des Christendoms is zijn zegepraal. — En onderrichten, opvoeden? Wat baat het, om tot de geloovigen te zeggen: „Het hoogste gezag is de Staat. Hij heeft het recht tot onderzoek en bedilling van alle kerkgenootschappen. Aan zijne beoordeeling zijn alle voorschriften van den Paus en de bisschoppen, die aan de onderdanen van den Staat gericht zijn, onderworpen. Hij geeft den toon aan in godsdienstzaken, in zedeleer en in het geestelijk beheer. De Staat is gerechtigd, om de zuiver kerkelijke verordeningen van den Paus te onderzoeken en goed te keuren of te verwerpen, hunne openbaarmaking en naleving toe te laten of te beletten.”

Deze en dergelijke uitdrukkingen, die geheel met de bevoegdheid van het hedendaagsche Staatswezen overeenstemmen, verstaan de geloovigen evenmin, als een beschaafd mensch hun godsdienstigen onzin. De geloovigen schreeuwen van „dwingelandij over hun geweten, onderdrukking hunner rechten, gewelddadige berooving van hunne godsdienstige vrijheid.” Voor den geest van den vooruitgang van dezen tijd zijn die menschen onvatbaar. Zij begrijpen niet, dat wij tegenwoordig leven en genieten willen zonder die nauwe grenzen, welke God voor de joden heeft uitgevonden, en die de God der Christenen bekrachtigd heeft.”

Zoo sprak zijne excellentie verachtelijk over zaken, waarvan hij niets verstond. De moderne leiding van de staatsmachine op het gebruikelijke spoor had de minister wel grondig bestudeerd, ook kende hij alle raderen van de werkzame hefboomen dezer machine. Door volhardende vlijt, door nachtwaken en een onafgebroken zwoegen, door onderdrukking van elke zelfstandige neiging tegenover het stijve absolutisme, was hij tot die vurig gewenschte betrekking opgeklommen. Wat buiten de grenzen van een middelmatige kennis lag, was voor den minister een onbekende wereld. Het leven van vroegere volken kende hij evenmin, als de oorzaak hunner welvaart of van hun verval. Over de Kerk sprak hij verachtelijk of dom, omdat hij van de grootscheit van haren geest en van den zegen harer werkzaamheid niet het minste denkbeeld had. Zijn God was de Staat en de minister de grootste profeet van dien God. Hij kende niet eens het gezegde van den onsterfelijken Washington, wat deze vernuftige staatsman in zijn afscheidsrede gebezigd had:

„Godsdienst en zedelijkheid zijn de onmisbare steunpilaren van de algemeene welvaart,” zeide Washington.

„Hij is geen waar vaderlandslievend man, die deze sterke pilaren van het menschelijk geluk ondermijnt. Ieder waar staatsman eert en bemint hen evenzeer, als ieder rechtgeaard mensch. Hunne betrekkingen tot het huiselijk en staatkundig geluk zijn onmetelijk groot. Wat waarborgt onzen eigendom, ons leven, ons beroep, als de zin voor godsdienstige verplichting zich scheidt van den eed, dit steunpunt der gerechtshoven? Verstand en ondervinding bewijzen, dat de zedelijkheid bij een volk niet kan bestaan zonder godsdienst. Zij zijn het juist die aan eene volksregeering eerst levenskracht moeten geven.”

Maar de kleine excellentie zou ook een grooten Washington getrotseerd hebben.

„Hieruit kunt gij mijn zorgvolle betrekking nagaan,” ging de minister voort. „Rome en zijne schildknapen voeren eindelooze oorlogen tegen den tijdgeest, tot welks drager en beschermer de staatsman geroepen is. Nu,” voegde hij er met een hatelijken lach bij, „ik misgun de volgelingen van Rome hunne verdediging geenszins. Het gaat om hun zijn of niet-zijn.”

„Zeer wel!” zeide de grootmeester. „De strijd met de zwarten is niet aantrekkelijk, hij is lastig. Men moet toch eindelijk een beslissend woord spreken.”

De kamerdienaar trad binnen. Hij legde een papier voor den minister.

„Daar hebben wij het al weer!” riep de excellentie levendig uit, nadat hij gelezen had. „De baljuw van K. — meldt, dat de Jezuïeten, op verzoek van den pastoor te N. — eene missie in genoemd dorp willen houden. Burgemeester en wethouders benevens den gemeenteraad verlangen de missie. Is het niet om dol te worden met die stijfhoofdige boeren?”

„Is er geen wetsartikël, een of andere bepaling, een

of andere verordening om de aanvallen der Jezuïeten tegen de opvoeding en gezonde zedeleer tegen te gaan?" vraagde advocaat Frech opgewonden.

„Wetsartikelen?" herhaalde verachtelijk de minister. „Waartoe zouden al die omwegen dienen? Wij doen dat veel korter af. — Verschoon mij, Frits, de zaak eischt spoed!"

Hij nam een pen en schreef op den kant:

„De missie der Jezuïeten te N. — is bij allerdoorluchtigste beslissing verboden. Als het noodig is, moet zij met geweld verhinderd en dientengevolge de Jezuïetenbende door de politie verdreven worden."

Frech las met voldoening de kantteekening. De vrijmetselaar deed zijn allerdoorluchtigste beslissing in een enveloppe, schelde en reikte den brief aan den binnentredenden kamerdienaar over.

„Gij hebt gezegd, dat men eindelijk toch een beslissend woord moet spreken," begon zijne excellentie weder. „Wat wilt gij daarmee zeggen?"

„Ik meen, dat de zaken voor de groote onderneming gunstig staan, om den verderfelijken invloed van Rome te vernietigen," antwoordde de grootmeester. „Het nieuwe dogma der pauselijke onfeilbaarheid verbitterd niet alleen allen, die gezond verstand hebben, maar het hindert zelfs de geloovigen. Een plan in die richting is de rede mijner komst."

En advocaat Frech gaf een uitvoerig verslag van zijn onderhoud met Atzel, van diens bereidvaardigheid om onder bescherming der regeering en volkomen waarborg zijner rechten aan Rome den oorlog te verklaren.

„Uw plan zou juist niet slecht zijn," zeide zijn excellentie, „als pastoor Atzel een talent en een gezag was. Maar die man, welken wij aan de hoogeschool om zijne verbazende vaardigheid in het drinken, het

„keelgat” noemden, is voor zulk een taak niet opgewassen. Hij bezit geen aanzien bij de geestelijkheid. De geestelijke overheid was op het punt om de kerkelijke straffen op hem toe te passen, wegens eene ergerlijke zaak en omdat hij altijd aan den weg te vinden is. — Kunt gij een anderen paap vinden, die het durft ondernemen, dan willen wij het wagen. Atzel is onbruikbaar.”

„Gij hecht te veel gewicht aan den persoon van Atzel,” hernam de grootmeester. „Atzel blijft slechts een stroopop, wij staan achter hem. Atzel is het werktuig, dat door den sterken arm wordt gebezigd. Atzels onbekendheid hindert ook volstrekt niet. Onze pers zal alarm slaan, zij zal den onbeduidenden tot een aanzienlijke grootheid verheffen. Nog geen veertien dagen duurt de strijd, en de pastoor van Heimhofen is een beroemd man. Het is waar — Atzel staat in de clericale kringen niet hoog aangeschreven; doch ook dit punt weegt niet zwaar in de schaal der beslissing. De tijd, de omstandigheden, de stemming der geestelijkheid beslissen — Atzel niet. Een groot gedeelte der lagere geestelijkheid keurt het nieuwe dogma af. Vele pastoors, die de lucht van de moderne beschaving hebben, gelooven aan dien onzin niet. De opleiding aan onze hoogeschool is al heel wat vooruitgegaan, zij heeft de geloovige theologie doortrokken met duitsche wetenschap en van dit voedsel hebben de meeste jonge pastoors al wat gebruikt. Wordt de lagere geestelijkheid gewaar, dat pastoor Atzel door de regeering in bescherming genomen wordt tegen de bisschoppelijke excommunicatie, dat hij zijne betrekking houdt; dat de klinkende bron der schatkist niet voor hem gesloten wordt — dan zal de beweging een groote uitbreiding krijgen. Vele ontevren-

den pastoors zullen het voorbeeld van Atzel volgen.”

De minister zat nadenkend te kijken, terwijl hij voortdurend met den wijsvinger over den neus wreef.

Advocaat Frech bemerkte in gespannen verwachting het gebarenspeel van den minister. Hij zette een nieuwen hefboom bij.

„Uw naam zal onsterfelijk in de jaarboeken onzer orde schitteren,” zeide hij, „als uwe staatkunde een plan helpt uitvoeren, waaraan wij sedert honderd jaren rusteloos arbeiden.”

De minister scheen de laatste woorden niet gehoord te hebben, hij antwoordde er ten minste niet op.

„Het is waar,” begon eindelijk de minister, „een klein vonkje was dikwijls de oorzaak van een grooten brand. Als mijne kennis van de geschiedenis mij niet bedriegt, dan ontstond die moorddadige en bloedige slavenoorlog, welke het oude Rome aan den rand des verderfs bracht, daardoor, dat een heer zijn slaaf mishandelde. Ook de scheuring in de Kerk voor driehonderd jaar, welker gevolgen de pauselijke wereldheerschappij voor altijd vernietigde, werd geboren in den geest van een eenvoudig monnik. Wijn Luther zijn hoofd niet wilde buigen voor het gezag van den Paus, wijn hem de ongehuwde staat moeilijk viel, daarom ontstak de stoute hand van dien paap een brandstapel, welks vlammen de pauselijke bul en de ziel van het oude geloof verteerden. Waarom zou Atzel, bij even gunstige tijdsomstandigheden niet hetzelfde kunnen doen?”

„Uw oordeel is scherp en treffend,” vleide advocaat Frech. „Ik twijfel volstrekt niet aan het welslagen van het plan.”

„Welaan, laten wij het beproeven!” besliste de minister. „Wij wagen er niets bij; wij kunnen er dus

ook niets bij verliezen. Mislukt de aanslag, dan hebben wij niets te verantwoorden."

"Pastoor Atzel kan dus stellig op de bescherming der regeering rekenen?" vraagde de grootmeester.

"Natuurlijk! De regeering vervult enkel haren plicht, als zij die beambten in hunne rechten beschermt, welke door personen worden benadeeld, die daartoe niet gerechtigd zijn."

"Ik dank u, vriend. Gij verdient niet alleen mijnen dank, maar dien der geheele beschaafde wereld," zeide de grootmeester met een zekere deftigheid. "Nu is het onze tijd, nu of nimmer! De godsdienst van Christus zal vallen, — moet vallen. Met onuitsprekelijke moeite hebben wij sedert vele jaren in alle steden den godsdienstigen bodem ondermijnd; de kruivaten staan klaar, — de Paus zelve reikt ons de brandende lont over. Zijt er van verzekerd, van de geringen en aanzienlijken uit de steden blijft maar een uiterst klein getal aan het kruis getrouw. Millioenen behooren uiterlijk nog tot de Kerk, die sedert langen tijd inwendig met haar gebroken hebben, nu zal de groote afval ook uiterlijk voltrokken worden."

De minister wreef den neus weer. Plotseling scheen hij ook de grootte van het plan tot omverwerping in te zien.

"Atzel is wel geschikt voor de beweging ten platten lande, maar hij is niet geschikt voor de beschaafde lieden," zeide hij. "Zal de stroom zijn doel bereiken, dan moet de duitsche wetenschap te hulp komen. Wij hebben hier een geleerd, zeer geroemd hoogleeraar, een gezag in het kamp der ultramontanen. Vorstengunst en hofvlucht hebben de scherpzinnigheid van den oude zeer in ijdelheid veranderd. Hij is vertoornd op het Concilie, welks uitspraken aan zijne geleerdheid mishagen, en hij schrijft in het ge-

heim vinnige artikelen tegen de ultramontanen, in bladen, die de Kerk vijandig zijn. Dezen oude zal ik overhalen om openlijk voor den dag te komen en Rome met open vizier te bestrijden. Wacht dus maar, beste Frits. Spoedig zult gij zien, dat een wetenschappelijk gezag meer waard is bij velen in het land, dan de H. Geest der Kerkvergadering. Wel is waar," voegde de minister er lachend bij, „ook hier ontbreekt het niet aan humbug! Want genoemde wetenschappelijke grootheid pronkt ook gaarne met eens anders veeren, en de geleerdheid van den grooten man riekt wel wat naar de ezelsbrug. Hij kan ons evenwel groote diensten bewijzen, — gebruiken wij hem dus!"

„Een verstandige, veelbelovende gedachte!" zeide de grootmeester. „Ik waag het, de hoop uit te spreken, dat uw hoogleeraar de stichter van een godsdienst zal worden, welks plichten aan de behoeften en eischen van den tegenwoordigen tijd voldoen."

„Ook ik hoop," eindigde de minister, „dat de God, Christus, wel zoo goed zal willen zijn, toe te staan, dat wij zijne verouderde Openbaringen ongepast vinden voor onzen modernen smaak."

EEN SCHANDAAL.

De gemeente Heimhofen is in opschudding. De pastoor had onder de godsdienstoefening op Zondag den preekstoel beklommen met den herderlijken brief van zijn bisschop in de hand. Hij had in korte woorden den inhoud van den brief medegedeeld, vervolgens had hij op een groffe wijze tegen de nieuw uitgevonden geloofsleer uitgevaren, de onveranderlijkheid van de eens gegeven geloofsleer staande gehouden en ten slotte had hij het herderlijk schrijven verscheurd en aan stukken van den preekstoel geworpen.

Aan de boeren, grootendeels inwendig bedorven en door het gift van de ongeloovige richting van den tijd besmet, beviel de moed en de vrijzinnigheid van hunnen pastoor. In alle herbergen hoorde men scheldwoorden op den Paus en loftuitingen werden op Atzel gehouden. Behendige geestverwanten uit de stad zaten onder de boeren en bliezen den gloed ijverig aan. Het luidst schreeuwden de onderwijzer Dunkel en twee schrijvers van advocaat Frech.

De advocaat zelf kwam tegen den avond in het dorp. Terwijl hij over de straat wandelde, hoorde hij het woest getier in de herbergen en hij verheugde zich.

„Hoor eens,” zeide hij tot dokter Wunderlich, „het knappen van ons vuurtje doet veel verwachten.”

„Moge het vuur een algemeene brand worden, die zich over geheel Duitschland en ver daar buiten verspreidt,” was de wensch van den professor in de geschiedenis. „Moge Atzel voor het nieuwe rijk een nieuwe hervormer worden, die het bouwvallig gebouw van geloofsovertuiging aan stukken slaat, en die een degelijke opruiming houdt van die afgoden des bijgeloofs, welke Luthers sterke vuist heeft overgelaten. De wetenschap zal den nieuwen Luther krachtig ondersteunen.”

De professor in de geschiedenis ging naar „de Zwaan,” advocaat Frech naar de pastorie.

Aan den molen vond de handelwijze van Atzel geen bijval. Strehling was opgewonden uit de kerk te huis gekomen.

„Anna, het is jammer, dat gij van daag niet in de kerk geweest zijt!” riep hij bij het binnenkomen der kamer zijne vrouw toe. „Wij hadden van daag comédie. Denk eens onze pastoor heeft het herderlijk schrijven van den bisschop verscheurd en van den preekstoel gegoooid.”

„Jezus, Maria!” riep de godvreezende vrouw uit, hare handen samenvouwend.

„Vervolgens heeft de pastoor ontzettend gescholden op die goddelooze mensen, die nieuwe geloofswaarden willen maken. En wie meent gij dat die goddelooze mensen zijn? — De Paus en de bisschoppen.”

„Heilige Moeder Gods!” riep de ontstelde vrouw.

„Wij ingezetenen van Heimhofen, heeft de pastoor gezegd, blijven bij het oude. Wij nemen geene nieuwbakken geloofswaarheden aan. Wat onze voorvaderen geloofd hebben, heeft hij gezegd, dat gelooven wij ook -- anders niets. Van de onfeilbaarheid des Pausen heeft men vroeger niets geweten, zeide hij, daarom willen ook wij nu niets daarvan weten.”

„Jozef, lieve Jozef, is dat toch waar? Hebt gij wel goed gehoord? Ik kan het niet gelooven.”

„Vraag het aan Truitje!” antwoordde hij, op de binnenkomende dochter wijzend.

Het meisje bevestigde niet alleen des vaders verhaal, maar zij herhaalde nog de grovere uitdrukkingen van den pastoor tegen het Concilie.

De vrouw zat sprakeloos, met de handen gevouwen op den schoot.

„De pastoor heeft ongelijk,” zeide de molenaar somber. „Het past hem niet, zich tegen den Paus en alle bisschoppen te verzetten. Het was eene onbeschaamdheid van hem, om den brief des bisschops te verscheuren, daarvoor werd hij hem niet gezonden. Bevalt hem de onfeilbaarheid niet, dat hij dan zijne betrekking neerlegge en heenga.”

„Zoo denk ik er ook over, Jozef,” zeide de vrouw. „Onze pastoor is een ketter geworden, — hij komt in den ban.”

„Als ik een knecht heb en ik gebied hem iets te doen, dan moet hij het zoo doen,” ging de verstandige man voort. „Wil hij het niet doen, dan verlate hij mijn dienst. Blijft hij echter in mijn dienst en verzet hij zich tegen mij, dan is hij een nietswaardige vent jegens zijn meester. Juist zoo is het ook met pastoor Atzel gesteld. Hij is een lage vent, wyl hij zijn kerkelijken dienst tegen de Kerk misbruikt. Maar

dat komt van zijn herbergloopen. Een pastoor hoort niet in de herberg, omdat het daar niet altijd geestelijk toegaat. Ook komt het daarvan, dat Atzel te veel met den advocaat Frech en andere vrijmetselaars omgaat. Met wien men verkeert, wordt men geëerd."

Op den molenaar had de schimprede van Atzel die gunstige uitwerking, dat hij niet alleen voor het kerkelijk gezag partij trok, maar dien dag ook niet naar de herberg ging.

„Men zal van daag in alle herbergen van niets anders spreken, dan van de preek," zeide hij. „Men zal den pastoor loven en prijzen en dat zou mij ergeren. Daarom drink ik van daag mijn glaasje thuis."

Het gesprek des vaders kon wel eens een goede beteekenis hebben; want Geertruida's treurig gelaat nam vroolijker trekken aan.

Na tafel verrichtte zij haastig haar werk, ging eenige oogenblikken naar hare kamer, verliet deze met haar kerkboek en ging over de straat van het dorp.

„Waar gaat gij zoo haastig heen, Truitje?" vragden allen, die haar ontmoetten.

„Naar Ursula," antwoordde zij.

„En dan naar Adam," voltooide een ijverzuchtig jongeling.

„Natuurlijk!" hernam Geertruida lachend. „Als men zoo dicht bij zijn vrienden is, dan past het, dat men hen bezoekt."

Zij ging de woning der oude binnen. Deze zat in bed, met den rozenkrans in de hand, welks korallen langzaam door de dorre vingers gleden.

De rozenkrans was het eenige kleinood der arme vrouw. Er hing een massief zilveren kruis aan, de groote korallen waren allen van hetzelfde metaal en

tusschen de afzonderlijke korallen zaten zilveren plaatjes. De hoogste waarde bezat echter de rozenkrans daardoor, wyl hij door den Paus gewijd en reeds door haar overgrootmoeder was gebruikt.

„Die voor ons gegeeseld is,” bad de arme vrouw, toen de deur openging.

„Zijt gij ziek, Ursula?” vroegde de molenaarsdochter deelnemend.

„Ach God, — lief kind, — ach, — zeer ziek! Ik denk, dat het op het eindje raakt. Dit zou ik gaarne hebben; want hier op de wereld is het toch ook niet altijd schoon. Moet ik dat nog beleven, — ook dat nog!” Zij boog het hoofd en zweeg.

„Wat meent gij, Ursula?”

„Zijt gij van daag niet in de kerk geweest? — Welnu, hoe kunt gij dan vragen? Moet ik ook nog beleven, dat onze pastoor afvallig wordt. Het is een schande voor Heimhofen. En de grootste schande is het, dat hier nog menschen gevonden worden, die den afvalligen geestelijke gelijk geven.”

„De meesten geven hem gelijk, Ursula!”

„Omdat de meesten weetnieten zijn,” zeide de oude toornig. „Foei, — is dat een pastoor. Mij mag hij niet van de H. Sacramenten voorzien, — ook begraven mag hij mij niet, als ik sterf. Ik wil niet van iemand begraven worden, die in den grooten ban is, en Atzel is in den grooten ban. Wat hij in de Kerk doet, is alles te vergeefs — alles geen cent waard. Zijn bidden is vloeken voor God. De eerwaarde heer pastoor van Heimfurth moet mij van de laatste H. Sacramenten voorzien, mij begraven en mijne lijkdienst houden.”

„Gij zoudt toch niet willen sterven, Ursula?”

„Met Gods wil zou ik gaarne sterven, lief kind!

Ik heb Adam reeds gezegd, dat hij den eerwaarden heer pastoor van Heimfurth moet halen, als het tijd is, Atzel wil ik niet voor mijn oogen hebben."

Geertruida gluurde herhaalde malen naar het tegenoverliggende huis. De gezochte was niet te zien.

„Heeft Adam u van daag al bezocht?"

„Stellig, — hij met zijne moeder! Ach God, welke goede menschen zijn dat! Zijn moeder zelf heeft mij eten gebracht, — zij heeft mij beloofd elken dag soep voor mij te koken; God zal het haar loonen!"

„Ik zou ook gaarne iets voor u doen," zeide Geertruida. „Ik zal met vrouw Black spreken. Als gij het goedvindt, Ursula, zal ik u driemaal in de week eten brengen."

„Ach God, — lief kind, — waarom zou dat niet goed zijn?"

„Ik doe het echter onder eene voorwaarde, dat gij God smeekt, dat Hij de gedachte van mijn vader omtrent Adam zal veranderen."

„Dat zal ik doen, Truitje, — dat zal ik! Ik begrijp uw vader in het geheel niet. Adam is toch zoo'n brave, soliede, vlijtige jongen. Ik ken er geen een, die bij hem in de schaduw kan staan. En wat bemint hij u — dat is verbazend! Als ik maar van u begin te spreken, dan is hij in zijn schik. Gij tweeën zoudt recht gelukkig met elkander zijn."

„Dat dunkt mij ook, Ursula," antwoordde zij, nogmaals door het raam glurend. „Ik moet eventjes hier tegenover gaan, anders gaat hij naar de kerk. — Beterschap, Ursula!"

De zieke knikte dankend, nam den rozekrans weer en bad verder.

Het meisje ging de straat over, opende het poortje,

ging over het geplaveide plein en trad de keuken binnen, die met wit zand bestrooid was. Zij stond eenige oogenblikken stil. In de keuken blonk haar alles tegen, in de woonkamer hoorde zij de stem van Adam. De moeder ontving haar onder vriendelijk groeten, de zoon met brandende wangen. Ook het meisje bloosde. Zij ging op den stoel zitten, dien Adam voor haar naast zijne moeder geplaatst had.

„Gij zijt lang niet meer hier geweest, Truitje!” zeide vrouw Black.

„Wij hebben zooveel werk,” verontschuldigde zij zich. „Nu heeft vader ook den knecht laten vertrekken, omdat hij de vorige week de paarden verkocht heeft. De meid en ik moeten nu alles doen.”

„Het is toch wat te zeggen,” zeide de vrouw. „Nu ook al de paarden weg! Voor uw vader moet het toch wel wat zijn.”

„O — gij kunt niet gelooven, hoe hij menigmaal is,” hernam Geertruida bedrukt. „Mijn vader heeft geschreid als een kind, toen de paarden den stal uitgeleid werden. Het proces heeft reeds een gedeelte van ons rundvee gekost en nu nog de paarden. Hoe zullen wij nu het land bebouwen?”

„Wees maar gerust, Truitje, ik zal uw veld bebouwen,” zeide Adam.

Zij keek hem dankbaar aan.

„Gij wilt meer doen, dan gij kunt,” zeide zij. „Gij spant u al te zeer in. Gij kunt toch uw land niet bebouwen en het onze bovendien. Dat gaat niet.”

„Ik ben jong en sterk, Truitje! Het is mijn grootste genoegen, u te kunnen helpen.”

„Ik zou het liefste hebben, dat het huwelijk maar doorging,” bemerkte de bejaarde vrouw. „Ik ben oud en heb rust noodig.”

„Ik geloof, dat het wel komen zal,” hernam Geertruida, beschaamd de oogen neerslaande. „Mijn vader heeft hevig uitgevaren op den pastoor, omdat deze aan de onfeilbaarheid niet gelooft. Is hij ontevreden over den pastoor, dan kan hij toch niet ontevreden zijn over ons, omdat wij aan de onfeilbaarheid gelooven.”

Adam stond verbaasd bij die woorden, zijn gelaat werd helderder.

„Onze pastoor is een ongelukkig mensch!” zeide vrouw Black. „Hij deugt volstrekt niet voor geestelijke. Hij had kastelein of advocaat moeten worden, dit zou eerder zijn beroep geweest zijn — maar dan zou hij op het eind nog een slecht kastelein en een nog slechter advocaat geweest zijn. En zoo een man wordt geestelijke! Dat is niet te begrijpen. Heimhofen is al lang bedorven; Atzel bederft het in den grond.”

„Ik ben bij de zieke Ursula geweest,” begon Geertruida weer. „Als gij het goedvindt, zal ik haar drie dagen in de week eten sturen.”

„Dat is prijzenswaardig van u, mijn kind,” zeide de moeder, haar kerkboek nemend; want de klokken luidden. „Adam moet van daag op het huis passen.”

Geertruida lachte hem toe en ging groetend met de moeder de deur uit.

Adam stond aan het venster en keek zijne beminde na. Hoe zindelijk en eerbaar ging zij daar heen. Er was geen braver en schooner meisje in het geheele land — wel te verstaan naar Adams oordeel. Plotseeling begon hij te blozen: aan den hoek der straat had Geertruida omgekeken en naar hem omgezien. Ofschoon de afstand meer dan honderd schreden bedroeg, meende hij toch, dat zij hem op drie passen in het gezicht had gezien. Hij schaamde zich, als iemand die betrapt wordt, zonder te weten waarom.

Vervolgens hield hij zich levendig bezig met de opmerking van Geertruida over de verandering van den vader. Hij zocht een middeltje, om Strehling te kunnen spreken en vond het eindelijk.

Den volgenden morgen ging Adam naar den molenaar, dien hij somber peinzend op de tuinbank vond zitten. Koeltjes beantwoordde hij den vriendelijken groet van Black.

„Ik wilde u vragen, Strehling, of gij wenscht, dat ik uw stoppeland ombouw. Ik heb op het oogenblik geen werk, en kon het dus geschikt voor u doen.”

„Dat is goed. Gij kunt het ombouwen; want ik kan het niet,” voegde hij er zuchtend bij, „omdat ik geen paarden meer heb.”

„Wilt gij knolzaad zaaien?”

„Ja!” antwoordde Strehling werktuigelijk. Zijne gedachten waren blijkbaar op iets anders gevestigd.

Adam stond verlegen. Hij wist niet hoe hij de stemming van den man zou te weten komen en het geheime plan, om dit te doen, maakte hem verlegen.

„Gij kunt het doen,” zeide de molenaar na een lange pauze, „maar onder voorwaarde, dat ik u betaal.”

„Strehling, laten wij dat — —!”

„Neen, neen! Ik houd van geen verplichtingen zoolang gij aan den onfeilbaren gelooft. Gij weet, wat ik gezegd heb; ik houd mijn woord!”

„Neem mij niet kwalijk, Strehling — geeft gij den pastoor gelijk?”

„Volstrekt niet! De pastoor heeft verkeerd gehandeld, maar niet, omdat hij niet aan de onfeilbaarheid gelooft, maar omdat hij zijne bediening misbruikt. Ook ik geloof niet aan de onfeilbaarheid — maar ik ben geen pastoor.”

Voor Adams oogen werd het donker. Hij stond geruimen tijd zwijgend en ter nedergeslagen te kijken.

„Nu hoe is het? Wilt gij tegen betaling werken?” hoorde hij den molenaar vragen.

„Als gij het niet anders verkiest, is het mij ook goed,” antwoordde hij.

Strehling keek hem na, toen hij ontevreden en misnoegd heenging.

„Een buitengewoon mensch — een achtingswaardig mensch!” mompelde hij. „Ofschoon hij mijn kind lief heeft, als zijn leven, verzaakt hij toch zijn geloof niet. Daar heb ik achting voor. Tritje zou gelukkig met hem zijn, hij zou haar op de handen dragen; door zijne vlijt en bekwaamheid zouden zij wel vooruit komen. Had ik dat verwenschte woord maar niet gesproken! Doch het is gezegd en blijft gezegd. O, o!” en hij balde zijne vuisten. „Sedert het ongeluk over ons huis is gekomen, verandert alles in ongeluk.”

Hij ging in den kelder naar het wijnvat. Bier dronk hij niet meer; want hij hield zijn woord. Des te meer wijn dronk hij; wijn is duurder en bedwelmender, dan bier. Daarom werd het laatste van den molenaar erger, dan het eerste.

De pastoor werd naar de stad ontboden. Hij moest zich daar voor zijn bisschop verantwoorden. Atzel spoedde zich naar de stad, doch niet naar den bisschop, maar naar advocaat Frech. Deze twee vrienden lachten en dronken veel met elkander. Bij het afscheid zeide de advocaat:

„Houd u goed, beste Atzel. Bescherming, jaarwedde en betrekking zijn u verzekerd. De aanstaande schorsing beteekent dus niets, en de excommunicatie zal u niet deren.”

„Natuurlijk, beste vriend!” hernam Atzel. „Ik heb de maag van een struisvogel, ik verteer alles. Voor het overige kan het geheele papendom naar de maan loopen.”

Atzel werd ten tweeden male ontboden. Weer verscheen hij niet ter verantwoording. Hij schreef echter een brief aan den bisschop, waarin hij oprecht zijne meening omtrent de pauselijke onfeilbaarheid bekende. Op deze bekentenis volgden de kanonieke straffen. De Kerk onthief den pastoor van alle verdere zending aan de geloovigen. Zij onthief hem van alle bedieningen en van zijne betrekking, dat wil zeggen, Atzel werd gesuspendeerd en geëxcommuniceerd.

Een afgevaardigde van den bisschop bracht hem het vonnis. Tegelijkertijd kwam een vicaris, tot besturing der parochie, omdat Atzel alle recht en volmacht hiertoe verloren had.

De hoofdtak van den bisschoppelijken afgevaardigde was, om Atzel op den rechten weg terug te brengen; want de geest der Kerk heeft altijd de verbetering en redding van den mensch ten doel.

Atzel hoorde de voorstellen van den bisschoppelijken afgevaardigde bedaard aan. Hij bestreed de handelwijze jegens hem niet, want deze was geheel in overeenstemming met de kanonieke wetten. Maar de onfeilbaarheid van den Paus nam hij niet aan.

„Ik blijf bij het oude,” zeide hij. „De leer der Kerk is datgene, wat vroeger, overal en door allen geloofd werd. De pauselijke onfeilbaarheid is iets nieuws, een afval van het aloude geloof.”

De bisschoppelijke afgevaardigde toonde hem aan, dat genoemde onfeilbaarheid geene nieuwigheid was, dat zij in de H. Schrift stond, en dat zij alle eeuwen door sedert Christus tijd geleerd was. Dit toonde

hij aan uit plaatsen van de H. Kerkvaders en uit de woorden der H. Schrift. Atzel hoorde het aan. Eindelijk zeide hij:

„De pauselijke onfeilbaarheid kan altijd geleerd zijn, maar zij was geen dogma, men kon aan haar gelooven of niet. Nu is zij een dogma en deze nieuwe geloofswaarheid neem ik niet aan.”

„Betwist gij aan de algemeene Kerkvergadering de macht, om eene leer der Kerk tot geloofswaarheid te verheffen?” vroegde de afgevaardigde.

„Nee! Maar het Concilie te Rome was niet vrij!” ontweek Atzel sluw. „Het nam besluiten onder den dwang van pauselijke bedreigingen. Daarom zijn alle besluiten ongeldig; want een Concilie moet vrij zijn.”

Alle verdere pogingen van den afgevaardigde waren vruchteloos. Atzel bleef bij zijn gevoelen. Ook het proces-verbaal over de onderhandelingen, wilde hij niet onderteekenen.

„Men handelt onrechtvaardig met mij,” zeide hij, „ik onderteeken niets.”

„Wilt gij toestaan,” vroegde de afgevaardigde des bisschops, „dat de vicaris, welke de bisschop gezonden heeft om de zielzorg op zich te nemen, in de pastorie woont?”

Atzel bedacht zich een oogenblik.

„Ja,” zeide hij vervolgens. „De vicaris mag in mijn huis wonen, met mij aan tafel eten, zoo lang het mij goeddunkt.”

De kanunnik nam afscheid om weer naar de stad te gaan.

„Ik smeed u, eerwaarde medebroeder,” zeide hij, „dat gij aan uwe zaligheid denkt. Gij stelt u vijandig tegenover de geheele leerende Kerk. Gij zijt gesuspendeerd. Moge God uw verstand verlichten, opdat gij

het verschrikkelijke van uw toestand duidelijk inziet. Keer rouwmoedig terug in de geopende armen onzer gemeenschappelijke Moeder."

„Ieder zorgte voor zich," antwoordde Atzel norsch op dien welmeenenden raad.

Nog was de kanunnik niet buiten het dorp, toen Dunkel, de onderwijzer, naar de pastorie ijde. Hij vond Atzel schrijvend aan den lessenaar.

„Het is goed, dat gij komt, meester! Bezorg mij een jongen, die van daag nog een brief voor mij naar den baljuw en een naar mijn vriend, advocaat Frech, brengt."

„Geheel Heimhofen is in oproer," verzekerde Hans Dunkel. „Uwe gemeentenaren zijn ontevreden over de handeling van den bisschop. De geheele gemeente wil voor u instaan. De menschen wisten echter niet, hoe zij die zaak zouden aanpakken. Ik gaf hun den raad een adres aan u te richten. Ik zelf zal het opstellen."

„Verstandig en ijverig als altoos," prees Atzel. „Ik dank u, beste vriend."

„De kanunnik werd uitgejouwd, toen hij zoo even door het dorp ging," verhaalde Dunkel vergenoegd. „Het is wel niet zeer fatsoenlijk, maar, zooals ik u zeide, de menschen zijn opgewonden, — zij laten zich uit."

„Dat de afgevaardigde des bisschops uitgejouwd is, schaadt hem niet," zeide Atzel. „Hij heeft gezien, hoe de zaken hier staan, en hij zal nu wel geen lust hebben om zich ten tweeden male hier met de gemeente te komen bemoeien."

„Maar er zijn twee geestelijken gekomen en slechts één is vertrokken, waar is de andere?" vroeg Dunkel.

„Hier in huis; de bisschop heeft mij een vicaris

gezonden, omdat ik gesuspendeerd en geëxcommuniceerd ben."

„En duldt gij dat, mijnheer? Den vijand in uw eigen huis huisvesten? Dat is de grootmoedigheid toch wel wat ver gedreven. Bovendien heeft de zaak nog een bedenkelijke zijde."

„Hoe zoo, beste vriend?"

„Als de boeren zien, dat gij u van alle priesterlijke en herderlijke bedieningen onthoudt, dat de vicaris alles waarneemt, dan zullen de menschen meenen, dat de pastoor ongelijk heeft, dat hij onbekwaam is om zijne bediening waar te nemen, dat hij schuldig en strafbaar is."

„Uw gevoelen is gegrond, meester! Wat raadt gij mij dan?"

„Jaag den vicaris de deur uit en neem uwe bediening waar, als naar gewoonte."

„Als ik den vicaris de deur uit zend, zal hij in „de Zwaan" gaan logeeren en mijns ondanks de herderlijke bediening waarnemen. Daarom dunkt mij, dat het beter is, dat ik hem laat begaan, totdat ik orders van den baljuw heb ontvangen en ik door de politie beschermd word tegen den bisschop en zijn vicaris."

„De geheele gemeente beschermt u in uwe rechten," riep de onderwijzer uit. „Ik zal terstond naar den kastelein in „de Zwaan" gaan en hem verzoeken, dat hij den vicaris niet logeert. Onder den blooten hemel kan de indringer niet wonen en hij moet weg. Daarbij zal ik den burgemeester zeggen, dat hij de kerk door den veldwachter laat bewaken, om den vicaris met geweld te beletten, in de kerk te gaan. Dan zal ik, als griffier, aan den baljuw schrijven, hem de stemming van de gemeente blootleggen en verdere bevelen verzoeken."

„Doe dat, maar leg het zoo aan, dat eerst morgen de mijnen springen en niet van daag. De vicaris is een jong onschuldig mensch, die zich van daag bij het proces-verbaal de vingers lam geschreven heeft. Laat hem een nacht in vrede onder mijn dak rusten. Morgen zal ik hem wegzenden; hij zij dan geheel aan uw wijzen raad overgelaten.”

„Begrepen, mijnheer pastoor!”

„Hier neem eerst nog een kleine hartsterking mede op reis,” zeide Atzel, twee glazen vullend.

Zij klonken. Dunkel dronk zijn glas ledig en ging heen.

De volgenden morgen luidden de klokken. De pastoor en de vicaris gingen samen naar de kerk. De boeren kwamen in grooten getale toegelopen, om den afloop te zien.

De vicaris verliet de sacristij en las de H. Mis aan een zijaltaar. Vervolgens kwam Atzel en celebreerde aan het hoogaltaar. De nieuwsgierige boeren waren verheugd. Zij zagen met eigen oogen, dat hun pastoor nog geheel goed de H. Mis kon lezen, ofschoon hij geëxcommuniceerd was. De excommunicatie beteekende dus ook niets.

De vicaris een godvreezend, nauwgezet priester, had een dergelijke daad van Atzel niet verwacht. Hij meende, dat de pastoor slechts als geleider met hem naar de kerk ging en de H. Dienst wilde bijwonen. Toen echter de gesuspendeerde en geëxcommuniceerde zelf in kerkelijk gewaad naar het hoogaltaar ging, ontroerde de brave priester zoo hevig, dat hij over zijn geheele lichaam beefde. Met moeite behield hij de noodige tegenwoordigheid van geest, om de H. Mis te voleinden. Atzel was in de zwaarste kerkelijke straffen vervallen, zijn ziel had hij met de grootste misdaad bezoedeld.

Ontsteld en bijna buiten zich zelve verliet de vicaris de kerk en ging naar de pastorie.

„Mijnheer de vicaris, kom binnen,” zeide de huishoudster, terwijl zij den geestelijken naar de kamer wees, waar hem het ontbijt wachtte.

Met bevende handen nam hij een kopje. Hij dronk een weinig; hij had nog altijd den geëxcommuniceerden en gesuspendeerden priester voor de oogen, die zich verstoutte de H. Mis te lezen.

„Zijt gij ongesteld?” vroeg de binnenkomende Atzel.

„Volstrekt niet.”

„Gij zijt toch zoo bleek, gij siddert en beeft, hebt gij de koorts?”

„Mij is iets vreeselijks overkomen in de kerk, daarvandaan beef ik zoo.”

„Wat is u dan overkomen?”

„Het valt mij zwaar, u dat te verklaren. Toch wil ik het doen als gij mij zulks veroorlooft.”

„Spreek maar op; wat scheelt u?”

De jonge man aarzelde. Hij moest den meer bejaarden een misdaad voorhouden; daartegen verzette zich zijn bescheidenheid.

„Welnu, mijnheer de vicaris, ik geef u mijn toestemming om u ronduit te verklaren.”

„Ik vraag u nogmaals om verschooning, eerwaarde heer, als ik u zeggen moet, dat mijn beven daarvan komt, dat gij, ofschoon gesuspendeerd en geëxcommuniceerd, toch het H. Misoffer hebt opgedragen.”

Atzel lachte hardop.

„Dat is dwaze angst van u,” riep hij uit. „Gij ziet, dat mij het eten goed smaakt.”

„Ik begrijp het niet, eerwaarde! Hoe kunt gij gerust zijn, bij de gedachte, dat gij de kerkelijke wet-

ten hebt veracht en uw geweten met de grootste straffen belast hebt?"

„Gij begrijpt mij niet,” zeide Atzel, „omdat gij geen doorzicht genoeg hebt. — Ga gerust naar de stad terug. Zeg aan den bisschop, dat ik geen vicaris noodig heb. Ik zal mijn gemeente wel zelf besturen.”

De jonge man zat stijf en sprakeloos van verbazing.

„Durft gij dat wagen?” vroegde hij eindelijk.

„Daaraan valt niet het minst te wagen. Gij kunt oogenblikkelijk mijn huis verlaten. Ik verbied u iets in mijne gemeente te doen.”

„Ik] gehoorzaam aan het bevel van mijn bisschop, die mij, krachtens apostolische volmacht, de bediening der gemeente Heimhofen heeft opgedragen. Hoe moeilijk mij die taak valt, zal ik u op de eerste plaats wel niet behoeven te zeggen. Maar ik gehoorzaam, omdat gehoorzaamheid mijn plicht is. Zendt gij mij de deur uit, dan ben ik gedwongen in een logement te gaan.”

„Ga maar naar een logement.”

De vicaris ging met de reistasch in de hand naar „de Zwaan.” Onvriendelijk ontving hem de kastelein met de handen in de broekzakken, en hem norsch aanzierende.

„Zou ik bij u voor eenigen tijd kunnen wonen en mijn tafel houden?” vroegde de vicaris.

„Zijt gij wellicht de vicaris, dien de bisschop hierheen gezonden heeft?” vroegde de kastelein.

„Om u te dienen.”

„Voor zulk een vicaris heb ik noch tafel, noch woning. Wij willen vrede in de gemeente, ik ben dus niet van plan om een rustverstoorder te herbergen.”

Toen hij dit gezegd had keerde hij den jongen man den rug toe.

De afgewezenen werd bloedrood. Hij talmde nog een

paar minuten, zag de spottende gezichten van eenige dronkaards en ging heen.

Op het voorplein van de herberg ontmoette hij den veldwachter in uniform, de sabel op zij.

„Is hier geen andere herberg, waar men zou kunnen logeeren?” vraagde hem de vicaris.

„Neen! Hier zijn nog zes herbergen, maar er wordt geen logement gehouden.”

De vicaris ging over de straat. De veldwachter volgde op eenige passen achter hem. Voor de huizen stonden lachende en spottende boeren.

„Frans, geef acht op den zwarte, dat hem geen kwaad overkomt,” riep een schimpende stem den veldwachter toe.

„Frans,” riep een andere, „wilt gij den zwarte inkwartieren?”

De vicaris was radeloos.

Behalve gemeenheid en brooddronkenheid ondervond hij evenwel ook nog deelneming. Menigeen had medelijden met den jongen man, die toch een geestelijke was. Maar men durfde het medelijden niet openlijk te toonen uit vrees voor de heerschende gemoedstemming.

De beschimpte vicaris vluchtte naar de kerk. Zij was gesloten. Uit het raam van het daarnaast gelegen schoolgebouw klonk een hatelijk gelach. Het was Hans Dunkel, die dit deed en den vicaris toeriep:

„Hier is geen grond voor roomsche heerschezucht; het zaad der domheid gedijt hier niet.”

De geestelijke spoedde zich om dat diep gezonken dorp te verlaten.

Eenige dagen later ontving Atzel een besluit van de regeering, waarbij hem de voortdurende jaarwedde en de pastorij verzekerd werd. De burgemeester werd aangewezen, om den pastoor tegen alle benadeeling te

beschermen, iedere voltrekking van kerkelijke straffen te beletten en vooral geen vreemde geestelijken zonder verlof van pastoor Atzel eenige bediening te laten uitoefenen.

Ook de pers had zich met den kerkelijken twist van Heimhofen bezig gehouden. Alle bladen, die de Kerk vijandig waren, roemden Atzels moed in het verzet tegen de roomsche onderdrukking. Iemand, wiens levensgedrag verre van onberispelijk was, wiens biografie geen enkel zuiver blad kon opleveren, die zonder roeping de priesterlijke waardigheid schande aandeed, die zich tot een werktuig van vrijmetselaars en hunne geestverwanten liet gebruiken, — Atzel, werd door de liberale dagbladpers geroemd en tot een uitstekend man verheven.

Tegelijkertijd werd de sterke, helderziende regeering wierook geofferd door diezelfde pers. Geen enkel liberaal man scheen het zedebedervende en het volk ontchristelijkende in te zien, dat er in steekt, om een afvallig priester de bescherming van den Staat te verleenen. Neen de brave geestelijkheid werd tot een gelijk verraad uitgelokt en aangespoord. Atzel werd als navolgenswaardig voorbeeld aangeprezen, doch te vergeefs. Het geheele diocees bezat geen tweeden Judas Iskariot. Maar de algemeene priesterlijke verontwaardiging maakte zich openbaar. De gezamenlijke dekanaten legden, in adressen aan den bisschop, hun misnoegen en hunne diepe smart bloot over de schande, dat er onder de duizende braven een Atzel te vinden was.

Van een geheel andere meening waren de inwoners van de zedelijk bedorven gemeente Heimhofen. Zij waren er trots op, dat zij een pastoor bezaten, wiens naam door de dagbladen verheerlijkt werd. Voelden zich eenigen niet gerust in hun geweten, dan werden

zij gerust gesteld door den „Bode,” die onder een godsdienstigen dekmantel zalvend wees op den „oud-katholieken,” „vastgeloovigen,” „moedigen,” „zedelijken,” pastoor Atzel. De bokspooten van den Beelzebub kwamen wel wat onder den mantel uit, maar de boeren van Heimhofen vertrouwden meer op hunne ooren dan op hunne oogen, dat wil zeggen, zij dachten niet na. Slechts de „groote geleerdheid” van den voor waarheid „gloeienden” pastoor Atzel begrepen de boeren niet; want Atzel preekte nog even waterig en laf als vroeger. In den jongsten tijd werd hij soms wel eens vurig, te weten dan als hij op de onfeilbaarheid schold. Maar de boeren vonden het schelden te grof, het bevatte weinig gedachten, maar veel venijn en gal.

Des te bereidwilliger keurden de boeren het schrijven der dagbladen goed op de vrijzinnige, oud-katholieke gemeente Heimhofen, welke haren pastoor zoo getrouw bleef. En dit niet alleen — de geprezenen meenden, dat de loftuitingen nog menigvuldiger moesten zijn op het pronkjuweel Heimhofen, omdat zij de eenige gemeente in het land was, welke den Paus bestreed, en die zelfs de vermetelheid had om de geheele Kerk tegen te spreken. Deze meening had Dunkel verscheidene malen in de herbergen te kennen gegeven en de ingezetenen van Heimhofen, niet minder kortzichtig dan hun onderwijzer, vonden hun eigen hoogschatting volstrekt niet overdreven.

Het adres van de gemeente aan Atzel droeg de naamteekeningen van alle burgers. Jozef Strehling en Adam Black alleen ontbraken er aan. Nog eenige anderen ondertekenden met weezin, maar zij waagden het niet zich tegen den stroom te verzetten.

„Wat is dat, waarom ondertekent de molenaar

Jozef niet?" ging het praatje in het dorp. „Hij moet ook teekenen, of wij laten niet meer bij hem malen. Met Adam Black is het wat anders, hij moet naar zijne moeder luisteren, die een oude kwezel is. Daarvoor zijn bij haar ook de ruiten ingegooid. Maar de molenaar behoort tot de aanzienlijksten der gemeente, hij moet teekenen. De burgemeester moet zelf met het adres naar hem toe gaan.”

Zoo gebeurde het ook. De burgemeester was genoodzaakt aan de openbare meening te gehoorzamen. Hij begaf zich in alle vroegte naar den molen, want gewoonlijk was Strehling later op den dag beschonken. Hij trof den ongelukkige in den tuin, waar hij uren lang kon zitten kijken.

„Goeden morgen, Jozef!” groette hij.

„Goeden morgen, Marx!”

„Hoe gaat het?”

„Slecht.”

„Zoo, waarom?” zeide de burgemeester vriendelijk.

„Vraagt gij nog?” antwoordde Strehling treurig.

„Het verloren proces ruïneert mij, ruïneert mij dubbel en drievoudig aan lichaam, aan ziel en aan vermogen.”

„Kom, geen praatjes, Jozef!” zeide Lauw, wien de klachten van Strehling niet schenen te bevallen; want zij bevorderden de stemming niet, welke de gewenschte onderteekening deed hopen.

„Praatjes? Hm — hm! Gij weet toch, dat mijne weiden verloren en mijne paarden verkocht zijn — en welke schoone paarden! Dat een gedeelte van mijn rundvee weg is, dat ik nog akkers moet verkoopen, om de verbazende proceskosten te betalen. Dat is het eerste, — de ondergang van mijn vermogen. Het tweede is de ondergang van mijn lichaam; want ik

sterf van verdriet. Toorn en haat verteren mij, als ik aan dien slechten vent, Frits Firner denk; als ik hem maar hoor of zie dan ben ik mij zelve geen meester. Gij ziet, dat ik wegwijn als sneeuw voor de zon ik ben dezelfde niet meer van vroeger; dat is de ondergang van mijn lichaam. Eindelijk zeggen de menschen: Jozef de molenaar is een deugniet, hij drinkt altoos, elken avond is hij beschonken. Dat is ook wezenlijk waar. Iederen avond heb ik een roes aan. Waarom? Opdat ik mijn ongeluk zou kunnen dragen. Daardoor word ik echter hoe langer, zoo ongelukkiger. Ik maak mij zelve, mijn vrouw en kind ongelukkig, — ik heb de vriendschap van God en de menschen verloren. Dat is het derde — de ondergang mijner ziel. Dat is het Marx! Het zijn dus geen praatjes.”

Hij stond op en wilde naar den molen gaan.

„Hoor eens, Jozef, ik heb u nog wat te vragen. Ga nog wat naast mij zitten. — Waarom hebt gij het adres aan den pastoor niet onderteekend?”

„Omdat ik mijne redenen daarvoor heb,” antwoordde de molenaar kortaf.

„Alle menschen in het dorp nemen het u kwalijk.”

„Daaraan is mij niets gelegen — ik vraag niet naar de menschen.”

„Het zou toch in uw nadeel kunnen zijn, Jozef. Ik zeg u dit, als goede vriend.”

„Zoo — in mijn nadeel! Hoe dan?”

„Niemand in het dorp wil meer bij u laten malen.”

„Dat is mooi! Dus — omdat ik niet dans naar de pijpen der gemeente Heimhofen, daarom wil die rechtshapen gemeente mij geheel en al te gronde helpen. Dat is mooi, wel drommels!” en Strehlings oogen fonkelden.

„Wees toch verstandig, Jozef, en teeken!”

„Neen, nu onderteeken ik in het geheel niet. Meent gij, dat ik mij door de ingezetenen van Heimhofen wil laten dwingen? God beware mij! Als ik niets meer te malen heb, dan blijft de molen stil staan, ik word dan maar wat eerder ongelukkig. Het meeste heeft Frits Firner toch gedaan. Maar er is een God in den hemel, — ja er is er een, — er moet er een zijn, anders zou de onrechtvaardigheid op de wereld niet uit te houden zijn. Ja, er is een God aan wien ieder van ons eenmaal rekenschap zal moeten geven. Op Hem verlaat ik mij.”

„Gij, Jozef?”

„Ja — ik! Kijk mij maar zoo spottend niet aan! Ja, ik! God kent mij, — Hij weet alles. Hij zal niet oordeelen, gelijk de menschen doen.”

„Daarvan is geen spraak. Gij zijt een eerlijk man, dat moet iedereen zeggen. Maar zie, met het adres hebt gij ongelijk. Waarom wilt gij toch eigenlijk niet teekenen, als ik vragen mag? Houdt gij het misschien met den Onfeilbare?”

„Neen, ik niet! Maar gij, Marx, gij houdt het met de onfeilbaren; want gij houdt het met allen, die het met den pastoor houden. Tot dezen behoort de veearts, en deze meent, dat hij onfeilbaar is; gij houdt het met den grondproever, die ook onfeilbaar wil zijn. Gij houdt het met advocaat Frech, wiens geleerdheid altijd onfeilbaar is, gij ziet het aan mijn proces. Gij houdt het met den pastoor, die het beter wil weten, dan de Paus en alle bisschoppen. Gij houdt het dus met de onfeilbaren, maar ik niet.”

„Gij wilt toch uw Truitje aan Adam niet geven, omdat hij aan de pauselijke onfeilbaarheid gelooft en gij wilt het adres tegen de onfeilbaarheid niet onderteekenen: hoe rijmt dat?”

„Zeer goed! De onfeilbaren hebben mij ongelukkig gemaakt, daarom mag mijn kind niet met iemand trouwen, die aan de onfeilbaarheid gelooft. Ik heb daarop mijn woord gegeven — ik moet het houden.”

„Goed zoo! Ook de pastoor is tegen de pauselijke onfeilbaarheid!”

„Stellig! Maar de pastoor is een valsch, ontrouw, meinedig mensch!”

„Zoo — waarom?”

„Zeg eens, Marx, wie heeft Atzel gewijd en tot pastoor benoemd: advocaat Frech en de vrijmetse-laars of de bisschop?”

„De bisschop, — natuurlijk!”

„En de bisschop is weer door een anderen bisschop gewijd, deze weer door een andere — zoo gaat het terug tot de apostelen. De apostelen nu heeft Christus de Heer gewijd en aangesteld. Daarom moet Atzel het met diegenen houden, die hem gewijd en aangesteld hebben en niet met de vrijmetselaars.”

„Dat is toch een koddige uitlegging!” meende de burgemeester.

„Koddig? Neen zij is juist! — Zeg eens verder, Marx, wie heeft aan pastoor Atzel het recht en de macht gegeven om Mis te lezen, te prediken, biecht te hooren en alle H. Sacramenten toe te dienen: de Staat of de Kerk?”

„De Staat betaalt hem, de Staat heeft hem aangesteld,” antwoordde de burgemeester.

„Dat is niet waar!” sprak de molenaar tegen. „Nergens staat in de H. Schrift, dat God aan een koning, een keizer of eenig opperhoofd van den Staat de volmacht gegeven heeft om te prediken, Mis te lezen of de H. Sacramenten toe te dienen. Deze volmacht heeft hij slechts aan de apostelen en hunne

opvolgers, de Pausen en bisschoppen gegeven. En deze dragen die volmachten weder aan andere bisschoppen en priesters op. Dus heeft de Staat in de Kerk niets te zeggen — volstrekt niets.”

„Als men het goed nadenkt hebt gij gelijk, Jozef, — het is werkelijk zoo!”

„Zeg eens verder: Wien heeft pastoor Atzel gehoorzaamheid gezworen in alle geestelijke zaken, — aan de regeering of aan den bisschop?”

„In alle geestelijke zaken aan den bisschop, dat is duidelijk.”

„Zie, daarom is Atzel een afvallig, meineedig mensch. En ik zou met mijn eerlijken naam zoo iemand ondersteunen? Van mijn leven niet!”

„Gij neemt de zaak al te streng op, Jozef!”

„Ik neem de zaak op, zooals men ze moet opnemen. Als de pastoor zijne wijding, zijne volmacht, zijn geestelijke bediening van de Kerk heeft, dan kan hem de Kerk ook weder alles ontnemen, wat zij hem geschonken heeft, behalve het priesterschap. Heeft nu de bisschop aan Atzel verboden zijne bediening verder uit te oefenen, omdat hij daartoe onbekwaam is, dan moet Atzel gehoorzamen. Hij is uit den dienst ontslagen en moet gaan. Blijft hij toch nog in den dienst, handelt hij in den dienst tegen de Kerk, dan is hij een onwaardig, valsch mensch. Laat hij zich door de vrijmetselaars opzetten en misbruiken tegen de Kerk, dan is hij dubbel beklagenswaardig. Ondersteunt de regeering een afvallig priester, dan weet ik zeer goed, wat men van zulk een regeering te wachten heeft. — Dat is mijn gevoelen, Marx!”

De molenaar ging in huis.

De burgemeester ging nadenkend over de straat.

De gevolgen der geweigerde onderteekening bleven

niet uit. De ingezetenen van Heimhofen gingen naar de stad om te malen. Strehling werkte met één rad. In de herbergen had hij menige onaangename ontmoeting. Hij werd geplaagd, bespot, somtijds grof beleedigd. Strehlings karakter kon deze behandeling niet verdragen. Hij vermeed alle herbergen, maar hij dronk des te meer te huis.

De gisting duurde in Heimhofen voort. De vlammen van het ergerlijk schandaal sloegen al hooger en hooger, aangewakkerd door advocaat Frech en zijne ordebroeders. Het heette, de bisschop zou komen, in de kerk prediken, en openlijk de vervallenverklaring van den afvallige pastoor uitspreken. Vervolgens zou hij de gemeente tot gehoorzaamheid aan den Paus en tot het geloof aan diens onfeilbaarheid aansporen en iedereen in den ban doen, die zulks weigerde.

Deze mare ging vergezeld van een andere. Den eerstvolgenden zondag zou te Heimhofen een groote volksvergadering gehouden worden. Advocaat Frech zou een heftige redevoering houden en van zijn kant den ban uitspreken over allen, die het niet met Atzel hielden.

Op den dag der volksvergadering kwamen er arbeiders uit de stad. In den tuin van „de Zwaan” werden hooge mastboomen in den grond geplaatst. Aan deze boomen werden vlaggen gehecht. Anderen spanden touwen door den tuin. Aan de touwen werden gekleurde lampions gehangen. De kastelein van „de Zwaan” liet alles buitengewoon versieren. Den geheelen dag werd er gebakken. Een menigte gevulde biervaatjes kwamen uit de stad, bovendien een groot aantal worsten van allerlei soort. Kortom — de boeren konden uit de toebereidselen de belangrijkheid van het feest opmaken. Zij lazen in de dagbladen de

bekendmaking, met groote letters gedrukt. Vooral beviel het hun dat de verlichte oud-katholieke gemeente Heimhofen in die bladen zoo werd geprezen. De boeren werden duizelig van den algemeenen roep, die over hen ging. Zij bemerkten niet eens, dat zij bedrogen werktuigen waren van de bitterste vijanden van hun geloof.

Atzel had 's zondags in de preek vreeselijk uitgevaren tegen de dwingelandij van den geest, en de kettersche nieuwigheden van eene heerschzuchtige partij der Jezuïeten. Hij had de toehoorders vermaand getrouw te blijven aan het aloud geloof, voor hetwelk men goed en bloed moest veil hebben.

De vespers waren zeer kort; want na drieën zou het feest beginnen. De onderwijzer Dunkel speelde dien dag op het orgel melodieën, die vrij wel op marschen en walzen geleken. De vesper-psalmen werden afgeraffeld. Alles ging als een haspel. De geheele godsdienstoefening van dien namiddag scheen een voorspel voor het feest te zijn.

De boeren stonden in groepen voor de kerk, en keken den straatweg op in de richting van de stad. Eenige net gekleede lieden gingen voorbij naar „de Zwaan,” knapen en meisjes joelden en tierden, alsof alle banden tot beteugeling der jeugd verbroken waren. Zelden zag men iemand, wiens gelaat aantoonde, dat Heimhofen de schouwplaats was van het ergerlijkst schandaal.

„Zij komen, zij komen!” schreeuwde de jeugd. Een marsch klonk over de straten. Een troep muzikanten naderde. Daarop volgde een bonte zwerm van heeren, verdachte dames en een groote menigte gepeupel uit de stad. In de eerste rijen ging advocaat Frech, die het hoofd nog hooger droeg, dan naar gewoonte en

op wiens gelaat zelfvoldoening stond te lezen. Beleefd dankte hij de boeren, die de hoeden en petten voor hem afnamen. Voor de pastorijs stond de troep stil. De muziek speelde een stukje voor den beroemden Atzel en toen de gevierde man aan het raam kwam, was er aan het „hoera” roepen geen einde. De muziek viel weer in, Atzel wenkte vriendelijk dankend met handen en voeten. Onder het spelen van een marsch ging de menigte naar den tuin, waar het ledigen der biervaten en het verteren der spijs begon.

Ook Strehling kwam in den tuin met Michel. De molenaar dronk geen druppel. Hij had bij zich zelve gezegd, dat hij van daag zijn verstand wilde behouden. Hij stond ter zijde, rookte zijne langste pijp en keek oplettend naar hetgeen er voorviel.

„Zie toch eens, neef Michel,” zeide Strehling, „de tafel, waaraan Atzel, Frech en de anderen zitten, staat juist op de plaats, waar de tafel gestaan heeft met de doodsbeenderen. Toen heeft de geleerde professor zooveel domheid uitgekraamd, ik wil nu eens hooren, wat de geleerde Frech van daag de menschen wijs maakt. Alles is louter bedrog, neef Michel, niets dan bedrog.”

„Hoe meent gij dat, Jozef?”

„De geheele geschiedenis hebben de vrijmetselaars tegen onzen godsdienst aangericht. De vrijmetselaars willen hier een vuur aanblazen, dat zich over de geheele wereld moet verspreiden, en in dat vuur moeten alle kerken en allen godsdienst verbranden. Daarom is het zwendelarij en bedrog, dat zich Frech en zijne vrienden voordoen, alsof hun iets aan den godsdienst, aan het „oud-katholiek” geloof, gelegen is, zoo als zij in de dagbladen schrijven. Hun is daaraan niets gelegen — integendeel! De vrijmetselaars

zouden gaarne het Christendom vernietigen en hunne geloofsbelijdenis invoeren. En Heimhofen leent zich tot die schanddaad! Foei! Nu ben ik eerst oprecht katholiek. Maar ik moet mij schamen dat ik een Heimhofer ben."

„Het is juist of het vastenavond is," zeide de oude. „Kijk eens, hoe die steedsche menschen complementen maken voor onzen pastoor! Atzel moet het hoofd wel zeer doen van al dat knikken. Wat een gekheid! Atzel zal van daag wel weer met een ferm roes aan naar huis gaan — een mooie geestelijke! Geen oprecht christen kan voor zoo'n pastoor eerbied hebben."

„Ha, ha; let nu eens op, nu zal de pret beginnen!" zeide Strehling in gespannen verwachting. „De advocaat staat op — hij klopt tegen het glas."

„Frech begint — Frech zal zijne redevoering houden!" riepen aan de tafel de Heimhofers en van alle kanten kwamen toehoorders aangelopen.

De advocaat stond klaar. Hij zag ondernemend op den aanwassenden kring, zijne oogen schitterden, zijne houding was die van een beproefd strijder, wiens tong reeds menigwerf de overwinning had behaald. Tegenover hem zat pastoor Atzel, wiens voorkomen het ellendige van zijn karakter uitdrukte. Zijne blikken waren nog schuwer dan gewoonlijk, zijn wezen nog somberder. Onophoudelijk zat hij op den stoel heen en weer te schuiven, als iemand, die op de pijnbank zit. Levendig stond hem zijn voorganger Judas Iskariot voor den geest — alleen ontbrak hem de woeste onbeschaamdheid van Judas, met welke deze den buidel met het loon van het verraad voor de voeten der Farizeën wierp.

Terwijl zich de nieuwsgierigen om den redenaar

plaatsten, kwam hoog boven het dak der herberg een donkere wolk in den vorm van een hoofd. Men zag uit den tuin den welgevormden omtrek van een hoofd met een langen ruigen baard, vrij wel gelijkende op den ringbaard van advocaat Frech. Maar het ander gedeelte van het lichaam van dit wolkenhoofd zag men niet. Niemand sloeg acht op de dreigende verschijning in de lucht, die langzamerhand aanwies en naderde met blijkbaar vijandelijke bedoelingen op de vreugde in den tuin van „de Zwaan.”

„Sedert verscheidene weken,” begon de redenaar, „geeft de gemeente Heimhofen het voorbeeld van oud-katholiek geloof. De geheele beschaafde en vrijdenkende wereld ziet met bewondering op deze gemeente neer, en de regeering verleent haar bescherming in den verdienstelijken strijd tegen de toomeloze heerschzucht van de roomsche Jezuïeten-partij. Het behoeft niet gevraagd te worden, of de gemeente Heimhofen geleid door haren verstandigen, oud-geloovigen, moedigen pastoor, zich onbetwistbare verdiensten verworft; want deze gemeente trekt partij voor het oude voorvaderlijk geloof tegen de roomsche nieuwigheden. Zij verzet zich manmoedig tegen eene leer, welke evenzeer tegen het gezond verstand aandruischt, als tegen de geschiedenis en de edele gezindheid van den tegenwoordigen tijd. Trots zou ik er daarom op zijn, als ik een burger van Heimhofen was!” riep de advocaat uit. „Trots zou ik er op zijn, als ik tot die gemeente behoorde, welke heldenmoed de geschiedenis zal vereeuwigen, welke roem reeds de geheele wereld vervult.”

De boeren stonden verbaasd, de lof scheen hun toch wel wat groot. Zij keken den redenaar met groote oogen aan, of zij uit zijn gelaat ook scherts of spot

konden lezen. Diepe, plechtige ernst stond evenwel op het gelaat van den advocaat uitgedrukt — bijgevolg bevatten die woorden geen overdrijving. De eigendunkelijkheid der Heimhofers nam toe. Strehling bleef koud, hij lachte spotachtig en Michel schudde onvergenoegd zijn kaal hoofd.

„De Paus verlangt, beveelt, dat wij hem voor onfeilbaar houden,” ging de redenaar voort. „Ik geloof niet, dat ooit grooter dwaasheid van het menschedom geëischt werd. Denkt eens, geëerde toehoorders, een onfeilbare Paus, — dus een mensch, die niet dwalen kan! Een mensch, wiens uitspraken als eèn Evangelie zullen zijn! Een mensch, wiens luimen, invallen en gezegden even zoo veel verplichtende kracht bezitten als de Openbaringen van God! Zou zulk een mensch niet aan God gelijk zijn? Is de Paus-God geen afschuwelijk afgodsbeeld, dat men waagt, ter aanbidding uit te stellen voor de geheele beschaafde wereld? Worden excommunicatie en banbliksems niet tegen hen geslingerd, die weigeren voor dezen nieuwen God op de knieën te vallen?”

„Bravo — bravo!” riep eene stem.

Maar hierbij bleef de bijval. Op aller gelaat stond gramschap en toorn te lezen over den roekeloozen en dwazen eisch van den Paus. Advocaat Frech bemerkte de werking zijner rede en ging voort.

„Ik druk mijne verontwaardiging uit tegen dien onbeschaamden, dwazen aanval der roomsche dwingelandij op ons gezond verstand. Ja, de grootste dwingelandij heeft deze pauselijke onfeilbaarheid uitgedacht, om hare boosaardige plannen te kunnen uitvoeren. Men weet toch, hoe het vele Pausen in vroeger tijd hebben aangelegd! Men weet hoe menig H. Vader zijn kleed bezoedeld heeft! Men weet, hoe dikwijls de afschuwelijke

inquisitie de handen der Pausen met het bloed van onschuldige menschen bevlekte. Wat denkt gij, geëerde burgers van Heimhofen, welk lot uwen moedigen, braven pastoor te wachten stond, werd hij niet beschermd door den arm onzer doorluchtige regeering? Wij kunnen dit lot in de geschiedenis lezen. Wat heeft de gruwelijke, schandelijke Paus Alexander VI met dien godvreezenden priester aangevangen, die het waagde, den zedeloozen H. Vader te berispen? Wat heeft de Paus met Savonarola gedaan? Welnu — hij heeft een brandstapel laten oprichten, den godvreezenden Savonarola daarop doen plaats en laten verbranden. Wat heeft het tirannieke, bloeddorstige Rome met een anderen vrijmoedigen man, met Hus gedaan? Ik kan het u in het kort zeggen. Op bevel van den Paus heeft het concilie van Constanz Hus ter dood veroordeeld, en wel tot den vuurdood. Hus werd wreedaardig verbrand, even als Savonarola.”

Een gemor ging uit de vergadering op. Haat en afkeer jegens de bloedhonden, die op den Stoel van Rome zaten, stond op aller gelaat uitgedrukt.

„Jozef, meent gij, dat het werkelijk zoo is, als de advocaat zegt?” vroegde Michel.

„De eene helft is in elk geval gelogen, de andere helft verdraaid,” antwoordde de molenaar. „Ofschoon ik de onfeilbaarheid niet aanneem, toch kan ik niet gelooven, dat de Paus zoo'n duivel is.”

„Welk lot uwen pastoor te wachten stond,” riep de advocaat, „werd hij niet tegen Rome's dwingelandij beschermd, kunt gij gemakkelijk nagaan uit het lot van Savonarola en Hus. En dat zijn slechts twee offers van de pauselijke bloeddorstigheid. Weet, broeders, dat de roomsche inquisitie duizende en millioenen onschuldige menschen heeft laten folteren en verbranden.

Rome is een bloeddorstig monster — voor hetwelk wij echter niet meer behoeven te vreezen — dank den vooruitgang der beschaving en der heerschende humaniteit. Het bloeddorstig monster te Rome is door onzen verlichten tijd de klauwen ingekort en de tanden uitgebroken. Rome kan nog brullen en banbliksems uitwerpen. bijten kan het niet meer — God dank!”

Algemeen gelach en „hoera” roepen.

„Desniettegenstaande,” ging de redenaar ernstig voort, „is Rome nog niet geheel machteloos. Het heeft nog altijd zijn listig rondsluipende Jezuïeten, zijn lage werktuigen. Al behoeft gij geen brandstapel te bouwen, om uwen pastoor te verbranden, gij moet toch naar de stem van uwen bisschop luisteren.”

Algemeen hoofdschudden en half hoorbaar vloeken en verwenschen.

„Nu, mijne toehoorders, of gij den bisschop wilt gehoorzamen of niet, dat hangt geheel van u af.”

„Bravo, bravo!”

„Maar het gerucht loopt toch dat uw bisschop op een der volgende zondagen zal overkomen, u in de kerk geducht zal doorhalen en ten slotte uwen goeden herder groot leed zal aandoen.”

„Laat hem maar komen!” riepen verscheidene stemmen dreigend.

„Geëerde toehoorders, — geen geweld tegen uwen bisschop! Geen grove belediging! Gij weet, er zijn wetten, welke de mishandeling bestraffen. Zijt daarom verstandig en wijs. Maar een goeden raad zou ik u willen geven. Als de bisschop komt, begeeft u dan allen naar de kerk. Gedraagt u fatsoenlijk, zooals het beschaafde menschen betaamt. Zoodra echter de bisschop begint te spreken, verlaat dan allen de kerk. Hij kan dan preeken en schelden, excommuniceeren en vloeken

zooveel hij wil — de ledige stoelen kunnen het dan aanhooren.”

„Dat is goed, zoo behoort het,” riepen de boeren van Heimhofen vroolijk.

„Zou de bisschop de excommunicatie en den ban uitspreken over de brave gemeente Heimhofen, bedankt dan den goeden man voor zijn geschenk. Maakt u echter niet moeilijk over deze bisschoppelijke gift, wier geheele kracht in de verbeelding bestaat.”

Hier moest de slimme advocaat en verstandige grootmeester zijn ophitsen, schelden en razen staken. De hemel had zich zwart samengepakt boven den tuin. Eenige vette regendroppels vielen, waarop geen acht werd geslagen. Plotseling viel er evenwel zulken plasregen uit de onweerswolk, dat eerst de dames en vervolgens ook de heeren in allerijl uit den tuin liepen. De boeren beproefden wel den stortregen te trotseeren, ook de redenaar wilde niet heengaan, maar eensklaps stak een verbazende storm op. Deze rukte de mastboomen omver, vernielde de vlaggen en scheurde de lampions aan flarden. De advocaat haastte zich nu ook om binnen te komen.

In de vertrekken van het logement opeengedrongen, was alle vreugde voor de lui uit de stad bedorven. Velen namen rijtuigen en reden stadwaarts. Anderen gingen te voet, zoo goed zij konden, door storm en regen. De boeren zetten het feest voort tot laat in den nacht. De onderwijzer Dunkel nam de rol van advocaat Frech over. Hij hield een lange redevoering, doorspekt met machtspreuken en geleerde volzinnen, die hij uit de liberale dagbladen bijeengezocht had. De boeren meenden, dat hun onderwijzer beter kon schelden, dan de advocaat, zij gaven onophoudelijk hunne goedkeuring te kennen en riepen ijverig „bravo.” Hierdoor werd

Dunkel heeter, scherper en bitser, hij verwarde ten laatste geheel en al in een woest fanatisme. Bij het einde dronk hij eenige glazen bier. Den volgenden dag liep het gerucht, dat de onderwijzer ziek lag aan een bloedspuwing.

In groote spanning verwachtten de beroemde boeren van Heimhofen de komst des bisschops. Velen verheugden zich reeds bij de gedachte, dat zij onder veel gestommel de kerk verlaten en den prelaat alleen zouden laten staan. Zij wachtten twee, drie zondagen. De bisschop kwam niet.

In de plaats daarvan kwam iets anders.

DE DOODEN STAAN OP.

Ursula voelde haar einde naderen. Zij wenschte haar leven te eindigen met het godvruchtig ontvangen der laatste H. Sacramenten. Atzel mocht die haar echter niet toedienen, zij verlangde den waardigen pastoor Guterl van Heimfurth.

„Had ik maar iemand,” zeide zij tot Adams moeder, „die voor mij naar Heimfurth ging om den pastoor te halen, opdat hij mij van de H. Sacramenten voorziet. Ik voel het, spoedig zal het met mij gedaan zijn.”

„Wij hebben toch een pastoor,” zeide vrouw Black ontwijkend, die met deze woorden een gevaarlijk verzoek van de zieke trachtte te ontwijken.

„O, ja wij hebben een pastoor, maar wat voor eenen?” zei de zieke. „Wij hebben een geëxcommuniceerden pastoor, — een pastoor, die in den ban is; een pastoor, die het met de vrijmetselaars houdt tegen de Kerk. Zulk een Judas kan ik niet lijden.”

Vrouw Black zat zwijgend voor zich te kijken. De gevreesde vraag naderde.

„Had ik maar iemand!” begon de vrouw weer.

„Zou Adam niet naar Heimfurth kunnen rijden om den eerwaarden heer pastoor te halen?”

„Verg dat toch niet van ons, Ursula! Bij ons zijn de ruiten al ingegoooid, omdat Adam het adres niet onderteeekend heeft. Wij worden daarom geplaagd, wij moeten vele bittere uitdrukkingen en scheldwoorden hooren. Wat zouden de Heimhofers doen als Adam den pastoor van Heimfurth in het dorp bracht om u te bedienen? De slechte menschen zouden stellig ons huis en schuur in brand steken. Verg dat toch niet van ons, Ursula!”

„Dan zal ik wel zonder bediening moeten sterven,” zei de zieke zuchtend, toen Adam binnenkwam. „Atzel mag ik niet lijden. Hij kan de absolutie niet geven. Wat hij doet, heeft voor God geen waarde. Hij heeft geen macht meer in de Kerk. Als Adam den pastoor van Heimfurth niet wil halen, dan ga ik zonder de H. Teerspijs de eeuwigheid in — ik moet mijne zonden dan maar medenemen. Ach God, — ach God, — dat is hard!”

„Wil ik inspannen en den pastoor van Heimfurth halen?” vraagde Adam.

„Ja, kind, als uwe moeder het goedkeurt.”

„Hoe gaarne ik ook zou toestemmen, kan ik het niet doen,” hernam vrouw Black. „Wij hebben ons al gehaat gemaakt om het adres, halen wij nu den pastoor van Heimfurth, dan wacht ons stellig een ongeluk.”

„Moeder, mij dunkt, dat wij in dit geval niet naar de menschen moeten zien,” zei de jonge man ernstig. „Ursula gaat sterven, zij verlangt de H. Sacramenten, zij verzoekt ons daarom, en wij zullen aan de onbeschaamde menschen van onze gemeente vragen, of wij de bede eener stervende vrouw mogen vervullen?”

„Ga dan in Gods naam, de Almachtige behoede ons!” besloot eindelijk de moeder.

Niet lang daarna hielden Adams vossen stil voor de woning van Ursula. Op den wagen zat, in het koorkleed en stoel, met de beurs, waarin het H. Lichaam des Heeren vervat was, in de hand, pastoor Guterl — een sprekende tegenstelling van Atzels onbeduidendheid. Een goedaardige, zachte glans lag op het mager gelaat van Guterl, niet de minste overeenkomst met Atzel. De wandel van Guterl was zuiver en priesterlijk streng, zijne naastenliefde groot, zijne opoffering voor het zielenheil grenzenloos. Van den bisschop had hij jurisdictie gekregen voor de verlaten parochie Heimhofen en Ursula was de eerste ziel, die van Guterls volmacht gebruik maakte.

Naast den pastoor zat de onderwijzer van Heimfurth met een brandende lantaarn in de hand. Beide mannen kwamen van den wagen en gingen het huisje binnen.

Snel als de bliksem verbreidde zich de mare van dit voorval in het dorp. De boeren begonnen na te denken. Een arme vrouw, op het punt om voor Gods rechterstoel te verschijnen wees Atzels bijstand van de hand en zocht hulp bij een braaf priester.

Zou Atzel werkelijk ongeschikt zijn om de plichten van een priester te vervullen? Zou alles nietig zijn, wat hij in zijn geestelijke bediening deed? Sedert lang hadden de boeren deze ongeschiktheid niet opgemerkt. Integendeel, — Atzel was ijveriger, dan vroeger.

„Ursula is een dom, eenvoudig mensch,” verzekerden de bewerkers van het schandaal. „Wij houden het met onzen Atzel, die een zoo beroemd en moedig man is. Zijn wij allen niet door hem beroemd

geworden? Spreekt men van ons niet in geheel Europa? Moed gehouden! De geheele beschaafde wereld heeft de oogen op ons gevestigd."

„Zoo is het!" verzekerde Hans Dunkel. „En wat Guterl van Heimfurth doet, zal evenveel of even weinig beteekenen, als hetgeen Atzel van Heinhofen doet. Een beschaafd, verlicht man is boven al die kunstgrepen verheven."

De onderwijzer zou nog verder gesproken hebben, maar een vreeselijk hoesten, dat hij in den nacht der volksvergadering had opgedaan, overviel hem.

In den avond van dien zelfden dag liet Ursula den burgemeester roepen. Nieuwsgierig kwam Lauw bij het bed der zieke. De vrouw richtte zich met moeite overeind.

„Marx," begon zij, na een haar eigenaardig scherpen blik op den burgemeester gevestigd te hebben, „heden nacht zal ik sterven. Ik heb nog een verzoek aan u. Wilt gij dat voor mij doen?"

„Waarom niet, Ursula? Aan stervenden weigert men niets. Kan ik aan uw verlangen voldoen, dan doe ik het gaarne."

„Gij kunt het doen — zeer gemakkelijk."

„Dan zal ik het doen."

De zieke nam een bundeltje papieren onder het dek uit.

„Ik heb niemand, Marx — dat weet gij, — en gij zijt burgemeester — dus houd ik mij aan U. — Hier is het geld voor drie zielmissen voor mij. Die H. Missen moeten gelezen worden door pastoor Guterl, òf hier in de kerk, òf te Heimfurth."

„Waarom moet onze pastoor die H. Missen niet lezen?"

„Omdat hij het niet kan; want hij is in den ban.

Hij is onder de pastoors, wat Judas onder de apostelen was."

„Zoo — hm!" bromde Lauw.

„Wilt gij er voor zorgen, Marx?"

„Ja," antwoordde hij na eenige oogenblikken.

„Begraven mag mij Atzel ook niet," ging de zieke voort. „Ik verlang een eerlijke begrafenis en een Gode welgevallig gebed bij mijn graf. Daarom moet de pastoor van Heimfurth mijn lijk inzegenen en Atzel niet. De pastoor van Heimfurth kan dit evenwel zonder uwe toestemming niet. Zult gij hem niet verhinderen, als hij hier komt, om mij te begraven?"

De burgemeester aarzelde.

„Dat gaat moeilijk," zeide hij eindelijk. „De regeering heeft mij gelast, niet toe te staan, dat een vreemde geestelijke hier dienst doet."

„Marx, hoor eens, laat u met die zaken niet in. Beveel niet over de Kerk Gods, — daardoor zoudt gij u den toorn van God op den hals halen."

„De regeering gebiedt het — en ik moet gehoorzamen."

„Neen — aan een slechte, goddelooze regeering, eene regeering van vrijmetselaars, moet gij niet gehoorzamen — gij moogt haar niet gehoorzamen. Wil de regeering een afvallig, ongeloovig priester in bescherming nemen, dan is dit meer dan slecht van de regeering. Houd uwe hand daar buiten, Marx! Volg mijn raad, — ik zie verder dan gij!"

Hij antwoordde niet, keerde haar den rug toe en ging aan het raam.

„Marx, — kom eens hier!" begon zij na eene pauze weder. „Hoe is het met mijne begrafenis? Het hangt van u af, wie mij begraaft. Of wilt gij

de laatste bede eener stervende weigeren? Wat ik verlang is billijk en rechtvaardig. Zie toe, wat gij doet!”

De oogen der vrouw waren op hem gevestigd. Een onaangenaam gevoel en lichte huivering beving den burgemeester.

„Als gij mijn billijk verzoek weigert, — als gij mij door Atzel laat begraven, — dan zal ik u bij God in den hemel aanklagen,” zeide de stervende dreigend. „Ik verlang, wat billijk is, — en gij wilt mij mijn recht betwisten? Gij wilt een vroom priester van mijn graf weren en daarvoor een Judas in de plaats stellen?”

„Neen, neen — volstrekt niet. Gij zult begraven worden door den geestelijke, dien gij verkiest.”

„En zult gij het niet verhinderen?”

„Neen.”

„Zult gij ook de H. Missen voor mijn arme ziel door den pastoor van Heimfurth laten lezen?”

„Ja.”

„Marx, geef mij uwe hand daarop.”

Hij legde zijne hand in de koude hand der stervende. De vrouw hield de hand vast en keek hem nog strakker aan dan vroeger.

„Marx, houdt uwe belofte,” zeide zij met nadruk. „Begraaft de geëxcommuniceerde Atzel mijn lichaam, — leest hij zelfs de H. Missen, — dan daag ik u voor Gods rechterstoel!”

Den burgemeester ging een huivering over den rug. De stervende viel weer in het kussen.

„Marx, — ik dank u — voor de moeite — die gij u voor mij gegeven hebt. Ik zal voor u bidden. Goeden nacht! Vergeet God niet en doe, wat billijk is. — Ook gij moet sterven. Goeden nacht!”

Peinzend ging de burgemeester naar huis, waar hij

eenige mannen aantrof, die op zijne terugkomst wachtten, nieuwsgierig naar het verlangen van Ursula. Lauw vertelde wat er gebeurd was. De mannen luisterden aandachtig, haalden de schouders op en gingen heen.

Den volgenden morgen luidde de doodklok. De vrouw was 's nachts gestorven.

„Voor Ursula heb ik eerbied,” zeide Strehling. „Zij wilde geen afvallig pastoor bij haar leven noch bij haar sterven, en ook na den dood wil zij dien niet. Dat is goed. Wij gaan allen met haar lijk.”

De burgemeester bracht Atzel een bezoek en deelde hem de belofte mede, die hij aan de overledene gedaan had. Het gelaat van Atzel werd donkergeel.

„Gij hebt te veel beloofd, burgemeester! Gij hadt dien dwazen wensch van dat dom vrouwspersoon van de hand moeten wijzen. Overigens wil ik u niets verwijten. De oude bedelares is dood. De belofte aan haar gedaan is zonder verdere beteekenis.”

„Zoo denk ik er ook over, mijnheer pastoor. Het zal u wel weinig kunnen schelen, of de pastoor van Heimfurth hier eens iemand begraaft.”

„Zoo heb ik het niet gemeend, — gij hebt mij verkeerd verstaan,” zeide Atzel. „Hier mag niemand begraven, dan ik.”

„Gij hebt toch zoo even gezegd, dat de zaak niets te beduiden had,” hernam Lauw.

„Natuurlijk! De oude is dood; noch u, noch mij zal zij iets verwijten, als de pastoor van Heimfurth haar niet begraaft.”

„Ik heb het haar toch beloofd en belofte maakt schuld.”

„Kom, kom,” zeide Judas Iskariot. „Ik zeg u toch, geen mensch zal u daarvan rekenschap vragen, omdat gij die belofte niet kunt of niet wilt houden.”

De burgemeester keek Atzel met groote oogen aan, die de waarde van eene belofte zoo gering schatte. Maar hij zou zich nog meer verwonderen.

„Mijnheer pastoor, dat gaat niet! Mijn woord en mijne hand heb ik Ursula daarop gegeven, dat de pastoor van Heimfurth haar begraven zal. Buitendien heeft de overledene mij bedreigd, om mij voor Gods rechterstoel te dagen, als ik mijne belofte niet hield.”

Judas lachte.

„Zijt gij nog zoo ver ten achteren, burgemeester? Wel, wel. Gij vreest de uitdaging van een overledene? Kom, kom! Hecht gij waarde aan het bijgeloof, dat een doode u schaden kan? Gij weet toch, dat de dooden niet meer bijten,” en weder lachte Atzel.

De burgemeester van Heimhofen stond verslagen. Het gevoelen scheen bij hem op te komen, dat er geen gemeener en goddelooser gemoedsgesteldheid bestaat, dan die van een afvallig priester.

„Mijnheer pastoor, vergeef het mij, maar zoo iets had ik uit uwen mond niet verwacht. Ursula is, wel is waar, dood naar het lichaam, maar niet naar de ziel. En gij zegt, als ik u goed verstaan heb — dood is dood.”

„Gij hebt mij goed verstaan! Wilt gij aan de onsterfelijkheid gelooven, doe dat maar. Zalig zijn de armen van geest,” grijnsde de pastoor. „Hebt gij er lust in, geloof dan gerust aan de uitdaging van de doode Ursula en de uitspraak voor den rechterstoel Gods in deze zaak. Het geloof maakt zalig. Maar ik zal Guterl geen verlof geven om in mijne parochie een lijk te bearden.”

„Het verlof heeft hij al van den bisschop,” hernam de burgemeester.

„Zoo, — van den bisschop?” riep Atzel vertoornd uit. „Ik vraag niet naar den bisschop. Mijn bisschop is de regeering. Hebt gij zelf geen aanschrijving van de regeering ontvangen, waarin u gelast wordt, mij in mijne bediening te beschermen? Iedere vreemde inmenging door de politie te weren? Hebt gij die aanschrijving niet?”

„Ja, die heb ik.”

„Nu, wat praat gij dan van den bisschop? Ik vorder mijn rechten. Waagt gij het die te benadeelen — aan de bevelen der regeering niet te gehoorzamen, dan zou ik u, — hoewel het mij leed zou doen — moeten aanklagen.”

„Pastoor, dat is niet noodig. Begraaf gij Ursula. Had ik den pastoor van Heimfurth maar niet geschreven, dat morgen de begrafenis zou plaats hebben.”

„Schrijf hem eenvoudig af. Laat hem tevens weten, dat hij door de politie het dorp zal uitgezet worden, als hij het toch zou wagen, het lijk te beaarden. Zend den griffier bij mij, dan zal ik hem zeggen, wat hij moet schrijven.”

„Dat is een ongelukkige geschiedenis,” zeide Lauw treurig. „Mij ligt de zaak zwaar op de ziel, dat moet ik u ronduit zeggen.”

„Geen gekheid, burgemeester. Alles neem ik op mij. — En waar is het geld voor de Missen?”

„Het ligt bij mij aan huis, zooals de oude het ingepakt heeft.”

„Stuur mij van daag nog het geld.”

Hoofdschuddend ging de burgemeester naar huis.

„Lieve God — is dat een pastoor!” bromde hij. „Zoo iets had ik mij niet voorgesteld. In zijne plaats zou ik niet graag zijn. Met hem wil ik het niet houden — zijne zaak is slecht.”

Op het bepaalde uur werd Ursula's lijk door Atzel begraven. Het huis Strehling was geheel vertegenwoordigd. Ook Adam en diens moeder bewezen de arme de laatste eer.

Toen de beaarding was afgelopen knielde Adam biddend bij het graf zijns vaders en Geertruida aan dat van haren grootvader. Op beide graven stonden bloemen en een kruis.

De menschen, welke het lijk van Ursula vergezeld hadden, waren heengegaan. Het werd stil op het kerkhof. De treurwilg bewoog zachtjes zijn lange takken, door de hooge dennen aan de vier hoeken van het kerkhof ruischte het nauwelijks hoorbaar. Eensklaps hoorde Geertruida een ingehouden snikken. Zij keek om en zag Adam, die bij het graf zijns vaders bitter weende. Hare aandacht was weg. Zij dacht slechts aan Adam, wiens kinderlijke smart haar zoo trof. De jongeling stond eindelijk op, droogde met zijn zakdoek zijn gelaat af en ging langzaam naar het hek.

„Adam wacht even, ik ga mede!”

Beiden gingen eenige oogenblikken zwijgend naast elkander.

„Hoe lang is uw vader al dood?”

„Vier jaar,” antwoordde hij treurig.

„Gij hebt luide geweend, Adam!”

Hij drukte de lippen samen.

„Ik weet,” antwoordde hij, „het schreien past niet aan manspersonen. Maar de tranen werden mij uit de oogen geperst, ik kon mij niet inhouden. Dikwijls komt mij het harteled op de lippen, — dan zou ik wel van weemoed luide willen schreien.”

Zij keek hem vragend aan. Hij keek geregeld voor zich op den weg.

„Is het dus de droefheid over uw vader niet alleen geweest, waarom gij zoo geweend hebt?” vraagde zij zacht.

„Dat niet alleen. Het was mij, als reikte mijn vader mij uit het graf de hand en zeide tot mij: „Adam ik weet alles. — Gij treurt over mij. Houd moed, mijn zoon, houd moed!” Toen kon ik mij niet meer inhouden.”

„Wat is het dan toch eigenlijk, wat u zoo hindert? Mag ik het niet weten.”

„Wat mij hindert, is hetzelfde, dat u zooveel zorg baart, Truitje. Dikwijls raak ik in vertwijfeling, als ik denk: nimmer zult gij Truitje trouwen, omdat haar vader niet van gedachte verandert. En ik kan toch niet leven zonder u!”

Zij bloosde, bleef voor hem staan en nam zijne hand.

„Lieve Adam, wees daarover niet bekommerd. Als God ons voor elkander bestemd heeft, dan zullen het de menschen niet kunnen beletten. Wees niet toornig Adam! Ik neem niemand anders, dan u.”

Zij stond zoo bevallig en aanlokkelijk voor hem, zij keek hem zoo vriendelijk aan, dat hij plotseling alle leed vergat. Tot bij de kerk gingen zij naast elkander zonder een woord meer te spreken. Des te vuriger was hun gebed gedurende de godsdienstoefening. Met een zuiver hart baden zij voor een goede zaak.

Den volgenden nacht kon de burgemeester Lauw niet slapen. Aanhoudend stond Ursula dreigend en verwijtend voor zijn geest. Zijne belofte had hij niet gehouden, de H. Diensten had hij zelfs aan dien goddeloozen priester opgedragen, die deze, volgens de meening van Ursula, als afvallig, geëxcommuniceerd

priester, niet kon doen. Te vergeefs rechtvaardigde hij zich door de gedachte, dat hij tengevolge van het besluit der regeering de belofte niet kon vervullen. Hij vond geen rust. En niet de begrafenis door Atzel maakte het zwaartepunt zijner onrust uit, maar de zielmissen. Deze had hij zeer goed, zonder dat Atzel het wist, door den godvreezenden pastoor van Heimfurth kunnen laten lezen. De drie zielmissen waren toch de hoofdzaak; want het H. Misoffer bracht rust en vrede en verhoogde de zaligheid der overledene.

Zoo streed de rusteloze tot middernacht. Zijne vrouw sliep in eene zijkamer. Hare regelmatige ademhaling deden een diepen slaap veronderstellen. Hij keek echter met groote oogen in de duisternis.

Plotseling scheen een flauw licht in zijne kamer te schemeren. Hij ontstelde hevig. Hij dacht aan brand en keek naar het raam. Buiten was het stikdonker. Hij wreef zich de oogen. Het schemerlicht bleef rustig in zijne kamer — en dat niet alleen, het licht nam toe, tot volkomen helderheid. Alle voorwerpen in de kamer kon hij duidelijk onderscheiden tot zelfs het kruisbeeld, dat tegenover hem aan den muur hing. De ontstelde man was in het bed overeind gaan zitten en had herhaalde malen door het raam gekeken. Buiten bleef het even donker.

„Ach God, wat is dat?” zeide hij, op het punt om uit het bed te springen. Vreemde tonen en klanken hielden hem echter daarvan terug. Het begon in de kamer te knetteren, juist als het uitstroomen van electrische vonken. De helderheid van den glans nam toe. Hij wilde geluid geven, zijne vrouw roepen, maar een onzichtbare hand wrong hem de keel toe. Hij kon niet het minste geluid voortbrengen. Een kille tocht bracht de gordijnen voor het raam in be-

weging. Er werd driemaal aan de deur geklopt. Deze ging ver open. Lauw rezen de haren te berge; want de overledene Ursula kwam binnen. De man keek met groote oogen naar de verschijning, welke tot bij zijn bed naderde, voor het kruisbeeld aan den muur een diepe buiging maakte en zich vervolgens naar hem keerde. Gaarne zou hij de oogen gesloten hebben, maar hij kon het niet. Hij moest naar de verschijning zien, welker lichaam door witte kleederen bedekt was. Zij hief dreigend de hand op tegen den man, die zijn woord gebroken had. Zij vouwde twee vingers in de hand en spreidde de andere drie ver uit elkander. Lauw verstond het teeken. Nog een dreigende blik, vervolgens een doffe slag, waarvan het geheele huis dreunde. De deur vloog in het slot de verschijning verdween en de nachtelijke duisternis keerde weder.

„Heer, Jezus!” riep de ontwaakte vrouw in de kamer. „Marx, hebt gij niets gehoord? Het is stellig een aardbeving.”

Hij gaf geen antwoord; want hij had zich onder de dekens verscholen. —

„Om Gods wil, Marx, wat scheelt u toch, gij zijt dezen nacht geheel wit geworden!” riep de vrouw van den burgemeester den volgenden morgen. „Gisteren was uw haar nog zwart, nu is het wit als sneeuw! Wat is dat toch?”

„Ik zal het u zeggen, vrouw. Geef mij eerst een kop koffie. Ik ben ongesteld. Mijne beenderen zijn allen, of ze gebroken zijn.”

Vervolgens verhaalde hij de verschijning van den afgeloopen nacht. Zijne vrouw stond voor hem, sloeg de handen samen en op haar gelaat was schrik en verbazing te lezen.

Twee uren later wist geheel Heimhofen, wat er gebeurd was. De bloedverwanten en vrienden van den burgemeester kwamen, om te hooren, wat er van dat praatje was. Niemand kon het in den beginne gelooven; want tegenwoordig verschijnen toch geen geesten meer. Maar toen zij Lauw zagen, twijfelden de ongeloofigsten niet meer aan de waarheid van het verhaal. De grijze haren van den burgemeester, zijn ernstig, veranderd gelaat, maakte elken twijfel onmogelijk. Lauw verhaalde bedaard het voorgevallene, mannen en vrouwen luisterden en gingen nadenkend heen.

Ook tot de pastorij was het nieuws doorgedrongen. Atzel lachte aanvankelijk over de domme menschen, hij schold op den burgemeester, die spoken zag. Vervolgens kreeg hij achterdocht, dat alles door Lauw verzonnen was, om de gemeente tegen hem op te zetten. Hij nam zijn hoed en ging naar den burgemeester. Op het gezicht van het grijze hoofd stond Atzel verstomd. Maar de haren konden geverfd zijn, dacht Atzel.

„Het is goed, dat gij komt, mijnheer pastoor, ik wilde juist bij u komen. Mij is heden nacht iets vreeselijks overkomen,” en weer verhaalde hij het gebeurde. „De drie vingers,” eindigde hij, „welke Ursula mij voor de oogen gehouden heeft, beteekenen de drie zielmissen. „Onze pastoor,” heeft zij mij op haar ziekbed gezegd, „kan de H. Missen niet lezen, omdat hij in den ban is. Hij is onder de pastoors, wat Judas onder de apostelen was. Daarom moet de pastoor van Heimfurth de H. Missen lezen.” Dat heeft zij gezegd. Ik gaf u het geld, omdat gij het verlangdet. Nu eisch ik het geld weer terug. Want alles vervalt, als de dooden opstaan. Gij moogt en

kunt het H. Misoffer niet meer opdragen, omdat gij in den ban zijt, — dat geloof ik nu zelf ook.”

„En ik geloof, dat gij die spookgeschiedenis verzonden hebt, om de menschen tegen mij op te hitsen. Ik zal u bij de regeering aanklagen, als rustverstoorder en gevaarlijke oproermaker.”

„Doe, wat gij wilt. Ook het geld moogt gij behouden. Ik zal voor mijne rekening door den pastoor van Heimfurth zes H. Missen laten lezen in plaats van drie voor Ursula. Ursula zal in vrede rusten. Voor al het geld van de wereld zou ik niet meer willen uitstaan, wat ik dezen nacht heb uitgestaan.”

Atzel ging toornig heen.

Een uur later strompelde een bleek, hoestend man, op een stok naar de woning van den burgemeester. Het was de onderwijzer Dunkel. Ook aan hem verhaalde Lauw de verschijning. Dunkel glimlachte.

„Uwe verbeelding is sterk geweest, burgemeester. Ik twijfel volstrekt niet aan de waarheid van uw verhaal. Gij hebt alles werkelijk gezien. Ook zieken fantaseeren en zien dingen, die voor gezonden niet bestaan. Uwe zenuwen zijn aangedaan en overspannen geweest. — Daarentegen betreur ik zeer de gevolgen van uw nachtelijk droomgezicht, wel te verstaan, uw twist met den pastoor.”

„Ik heb geen twist met hem. Hij beweert, dat ik alles verzonden en gelogen heb, om de gemeente tegen hem op te hitsen. En dat is niet waar.”

„Zeker niet. Tot zulk eene laagheid zijt gij niet in staat, burgemeester. Atzel zal u echter bij de regeering aanklagen.”

„Hij kan doen, wat hij wil,” antwoordde de burgemeester kortaf.

Dunkel hoestte droog en hevig. Hij sukkelde naar zijne woning.

„Geesten zien — de ezel!” bromde hij bij zich zelve. „Wie zou kunnen denken, dat in onzen verlichten tijd nog iemand geesten ziet? Onzin! — In het treurspel Hamlet komt ook wel een geest voor, — de geest van den vergiftigden koning. Ook in Macbeth verschijnt de geest van Banquo. Maar Shakespeare, die dat schreef, was een dichter, en dichters hebben de vrijheid om elken onzin voor goede munt uit te kramen. — — — Bij mij geldt alleen de wetenschap en die weet van geen geesten. — — — Als Shakespeare zegt: „Er zijn meer dingen op de wereld, dan uwe schoolwijsheid meent,” — dan is dat maar een domme verontschuldiging voor zijn koninklijk spook. — — Neen, neen — dat weet ik beter — ik, een man van het vak. Niets, zeg ik, niets is er in den hemel en op aarde, hoegenaamd niets, of de schoolwijsheid weet het.”

H U L P.

Jozef, de molenaar, vroeger een aanzienlijk, ondernemend man, ging dagelijks aan lichaam en ziel achteruit. Zijne edele natuur was ontsteld over de laagheid van een enkele, en over de dwaze zelfverheffing der wetenschappelijke mannen. Firners handelwijze had zijne bezitting benadeeld, zijn bestaan geschokt, en de man kwijnde weg onder den last der beproeving.

Zijne zaak ging merkelyk achteruit; want de ingezetenen van Heimhofen gingen naar de stad om te malen, omdat de molenaar het adres voor Atzel niet onderteekend had; — al weer een reden tot verbittering voor Strehling. Hij vond die handelwijze zijner medeburgers laag. Wijder en dieper werd de kloof tusschen hem en de overige menschen.

Ook over zich zelve was hij ontevreden. Zijne oprechtheid weet zich zelve het zedelyk bederf, hij vervloekte zijne dronkenschap, hij zag de ellende van zijne treurende vrouw, het harteleed van zijn eenig

kind en de man zat dikwijls met de handen aan het hoofd. Daarbij viel hij al dieper en dieper; want dagelijks zocht hij door den drank zijn ongeluk te vergeten.

De molenaar stond op den molen en keek door een venstertje naar buiten. Onder hem ruischte het water. Slechts één rad werkte, de beide anderen stonden stil, omdat er geen werk genoeg was. Op zijn gelaat staan smart en kommer te lezen; zijn blik is somber en wanhopig. Nu is hij niet beschonken; want hij heeft pas het bed verlaten. De morgendauw ligt nog op de weiden, dunne nevels zweven om de toppen der bergen.

Op eens verandert de uitdrukking van zijn gelaat. Een blijde verrassing doet hem herleven, zijn blik verliest de sombere uitdrukking, hij staart op een mannelijke gestalte, die aan de bruisende beek staat en peinzend den loop van het water volgt. De eenige man, die de hoogachting en bewondering van den molenaar gewonnen had, baron von Streitberg, staat daar beneden in dichterlijke overpeinzing.

Het hoofd van den molenaar verdween van het venster. Hij ging haastig door den tuin over den vonder op den vreemdeling af. Hoe nader hij bij den baron kwam, des te langzamer ging hij. Adel en waardigheid schitteren op het gelaat van den denkende, zooals Strehling nimmer bij iemand had waargenomen. Hij blijft staan en waagt het niet te naderen. Streitberg keek op en zijn scherpe blik was op den vreemden man gevestigd. De molenaar nam beleefd de pet af en maakte een diepe buiging. Streitberg bleef onbewegelijk staan met de armen over elkander, zonder den groet te beantwoorden. Deze handelwijze was niet het gevolg van een trotsche min-

achting, zij was het gevolg van den indruk, dien de verschijning van den naar lichaam en ziel vervallen man op den dichter maakte. Hij zag een bouwval welks omtrekken vroegere betere dagen aanduiden, en die den zielkundige in verzoeking brachten, nader met dien bouwval bekend te worden. Nu groette hij vriendelijk en trad op den verlegen man toe.

„Gij zijt waarschijnlijk de eigenaar van dit goed?” vroegde hij.

„Ja — baron von Streitberg! Om u te dienen. Ik kan toch dit goed niet meer geheel het mijne noemen. De slechte handelwijze van een man heeft mij ongelukkig gemaakt, en de boosaardigheid der menschen bewerkt mijn volslagen ondergang, — ik zelf neem er deel aan.”

Die ongewone manier van spreken was geheel in overeenstemming met het ongewone der verschijning. Na verloop van een half uur kende Streitberg de geschiedenis van den molenaar, wiens trotsche weerbarstigheid zijne verbazing en wiens ongeluk zijne deelneming opwekten.

„Wat gij mij hebt verhaald, is beklagenswaardig,” zeide de baron. „Gij werdt de buit van een slecht mensch. Ook op u zou ik boos kunnen worden; want gij hebt uwe krachten misbruikt, verkwist en nu zijt gij bezig het laatste overschot dwaas te vernietigen.”

De molenaar stond met gebogen hoofd; die scherpe verwijten verdroeg hij zonder tegenspraak, want Streitberg was niet gelijk andere menschen.

„Gij hebt volkomen gelijk!” bekende Strehling. „Na Firner ben ik de schuldigste aan het ongeluk van mijn vrouw, mijn kind en mij zelve.”

„Deze rondborstige bekentenis bevestigt nogmaals

uw edel karakter. Een ding begrijp ik niet: het misdadig misbruik van uw woord."

Strehling ontstelde. Hij verstond de beteekenis dier woorden niet en hij meende dat de baron hem verweet, dat hij zijn woord gebroken had.

„Mijnheer von Streitberg om Godswil — wanneer, — waar heb ik mijn woord niet gehouden?"

„Gij hebt het altijd gehouden, zelfs daar, waar gij het niet moest houden; want gij weigert aan een jongen man uw kind, omdat u een onbedacht woord bindt."

„Dat is waar!" en Strehling liet zijn hoofd hangen. „Dat kan niet meer veranderd worden. Mijn kind heb ik voor haar geheel leven ongelukkig gemaakt. Maar er is niets aan te doen, — mijn woord moet ik houden."

„Zonderlinge verblindheid van een overigens gezond verstand!" zeide de dichter bij zich zelve. „Strehling, gij ziet niet duidelijk met betrekking tot het eens gegeven woord. Mag ik u dat eens ophelderen?"

De molenaar knikte toestemmend, zonder, dat hij evenwel den dichter goed verstond. Maar hij zag op het gelaat van Streitberg eene goedaardigheid en in diens oogen eene macht, aan welke hij zich onwillekeurig gevangen gaf.

„Voor eenige weken," begon de schrijver, „las ik in een engelsch dagblad, dat zekere J. zijn buurman S. doodgeschoten had. Bij het gerechtelijk onderzoek bleek, dat J. zich verplicht achtte om den moord te plegen, want hij had bij God gezworen om S. te dooden. „Ik deed het niet gaarne," zeide de moordenaar voor de rechtbank, „maar ik moest het doen. In drift had ik gezworen, mijn buurman te dooden, en den eed moet men volbrengen." — Zeg mij nu eens,

wat dunkt u van die verontschuldiging des moordenaars?"

„Ja — hm — dat is zoo wat, baron!" antwoordde aarzelend de aangesprokene. „Nu zit ik in de klem, — in alle gevallen moet men den eed houden."

„Dus moest J. den moord begaan, wilde hij eerlijk man blijven."

Strehling krabde zich achter de ooren.

„Moordenaar en eerlijk man past niet bij elkander," zeide hij.

„Dus mocht hij den eed niet houden?"

„Mijnheer, verschoon mij, ik weet niet, wat ik moet zeggen. De moord is en blijft eene misdaad, — maar de meineed is ook een misdaad."

„Juist zoo! En wat is een eed? Eene aanroeping van God, dat men de waarheid zal spreken, of zijn woord houden. Toen nu J. God tot getuige nam, dat hij S. wilde vermoorden, meent gij, dat God dien eed welgevallig was?"

„Neen, God is heilig. Hij heeft een afschuw van de misdaad, dus ook van den moord," zeide de molenaar.

„Bijgevolg zou een dergelijke eed niet geoorloofd zijn? Zou hij een misbruik zijn van den goddelijken naam? Een zwaar vergrijp tegen Gods heiligheid?"

„Ja, dat zou zulk een eed zijn," antwoordde de molenaar.

„Goed, nu vraag ik u: mocht J. den eed houden, als hij reeds zonde deed, met dien te zweren?"

„Neen, stellig niet!"

„Mag iemand zijn woord houden, als hem dit woord tot eene onrechtvaardigheid verplicht?"

De molenaar zweeg, want hij merkte, waarop dit uit zou komen.

„Als Firner zijn woord gegeven had, om u een onrechtvaardig proces aan te doen, moest hij dat woord houden?”

„Neen.”

„Waarom niet?”

„Wijl geen eerlijk man zijn woord kan geven, om anderen ongelukkig te maken.”

„Gij hebt het toch gedaan, Strehling!”

De molenaar werd bleek.

„Ik — zou ik dat gedaan hebben?”

„Ja, want gij hebt er uw woord op gegeven, uwe dochter niet met een jongeling te laten huwen, dien gij zelf als braaf, vlijtig en werkzaam afschildert, — dien uwe dochter innig lief heeft, met wien uwe dochter in elk geval gelukkig zou zijn, zooals gij zelf beweert. Maar uwe dochter mag niet gelukkig worden, omdat gij dat beloofd hebt; uw kind moet ongelukkig worden, ook de brave Adam moet ongelukkig worden, omdat gij uw woord daarop gegeven hebt.”

„Mijnheer — om Godswil — houd toch op! Lieve God, — mij gaan de oogen open! O, mijnheer hoe dank ik u voor die onderrichting! Gij hebt mij van mijne verblindheid genezen. Het is alsof een berg van mijne schouders genomen wordt. Gij kunt niet gelooven, mijnheer, hoe zeer ik door die gedachte gedrukt werd, dat ik mijn kind ongelukkig moest maken.”

„Wat u nog meer zwaar valt is het verlies van uwe fraaie paarden. Aan wien hebt gij die verkocht?”

„Aan den molenaar Fitswart,” antwoordde de ongelukkige treurig.

„Voor hoeveel?”

„De beide paarden en den wagen voor acht honderd gulden. O mijne paarden, baron, mijne paarden! Betere

zijn er niet in 't geheele land. Ik heb ze zelf gefokt, — zij waren mijn vreugde, mijn trotsch!”

Streitberg tastte in den binnenzak van zijn rok, opende eene portefeuille en hield twee banknoten elk van vijf honderd gulden in de hand.

„Hier zijn duizend gulden. Koop de paarden en den wagen weder terug.”

De molenaar deed ontsteld een stap achterwaarts. Deze onverwachte edelmoedigheid overviel hem als een wonder.

„Mijnheer, — dat kan ik niet aannemen.”

„Als gij wilt, zal ik het u leenen, dan kunt gij mij later het kapitaal met de renten teruggeven.”

„Verschoon mij, baron, — ik kan die nieuwe schuld niet aangaan. De schuld van het proces is nog niet geheel betaald.”

„Als gij het geld niet als geschenk en ook niet ter leen wilt hebben, dan moet ik zien, hoe ik het plaats. Het werd in een weddenschap gewonnen — en dit geld zoo gemakkelijk verdiend, zou zeer geschikt zijn om een vader des huisgezins te helpen, wiens ongeluk deels buiten zijne schuld ligt.”

„Ik dank u wel, baron, geef het aan iemand anders.”

„Gij trotsch, eigenzinnig mensch!” zei de dichter lachend, terwijl hij de banknoten weer in de portefeuille stak. „Gij zult mij toch wel willen toestaan, dat ik met mijn geld u verras en mij een genoeggen verschaf?”

„Stellig sta ik u dat toe!” antwoordde Strehling, zonder dat hij een duidelijk denkbeeld had van hetgeen hij zeide.

„Nu ben ik tevreden. Nu hebt gij uw woord voor een verstandige zaak gegeven: voor u een verrassing, voor mij een genoeggen, — daar blijft het bij!”

„Mijnheer, neem mij mijne vraag niet kwalijk: hebt

gij wellicht de weddenschap in den tuin van „de Zwaan” gewonnen?”

„Weet gij daarvan?”

„Ik was er bij en luisterde.”

„Ja, ik heb die weddenschap gewonnen.”

„Dus is de Paus niet zoo onfeilbaar, als de advocaat en de professoren beweerd hebben?”

„De pauselijke onfeilbaarheid is inderdaad geen onzin.”

„Hij mag toch geen nieuwe geloofswaarheden maken?”

„Hoe kan iemand met zoo'n gezond verstand, als gij hebt, zoo iets vragen!”

„Ach, mijnheer, zoudt gij de goedheid willen hebben, mij onwetend mensch daaromtrent te onderrichten? Daarvan hangt voor mij veel af.”

„Werkelijk?”

„Ja, of ik christen ben of niet, baron!”

„Dit doet u eer aan; want het is consequent gedacht.”

„Sedert verscheiden maanden tracht ik die harde noot te kraken. De noot smaakt mij nog altijd bitter, ik kan haar zoete kern niet vinden, waarschijnlijk daarom niet, omdat mijne tanden niet scherp genoeg zijn, om de schaal door te bijten. Mijnheer, vergeef het mij, maar wanneer ik oordeel, dat eene zaak niet zuiver is, dan verwerp ik die; ik kan er nooit eerbied voor hebben. Is er maar een tiende deel waar van hetgeen men over den Paus zegt en schrijft, dan is er voor mij geen Paus meer en niets wat met den Paus in betrekking staat.”

„Dat is mooi, Strehling. Alles moet duidelijk zijn. Een oprecht christen mag niet in het donker rondtasten, hij moet naar het licht streven.”

„Baron ik heb veel wat mij hindert. Gij zoudt mij op vasten grond kunnen helpen, zoo — of zoo.”

„Zoo of zoo?”

„Of geloovig of ongeloovig. Het twijfelen en rondtasten is mij onverdragelijk. Bij alles, bijzonder bij den godsdienst, sta ik gaarne op vasten grond.”

„Dat is zeer prijzenswaardig! Alle bedenkingen zal ik u oplossen, allen twijfel wegnemen, — doch van daag niet. De tijd ontbreekt mij en het schijnt, dat gij het spook der onfeilbaarheid ter deeg te lijf wilt. Voor het oogenblik heb ik slechts een verzoek aan u.”

„Een verzoek — en dat aan mij? O, mijnheer, gij kunt alles van mij vragen, wat in mijn vermogen is.”

„Ik dank u voor uw vertrouwen! Geef mij er dan uw woord van eer op, dat gij geen wijn, geen brandewijn of iets bedwelmends zult drinken, totdat ik u weer bezoek.”

Den molenaar kwamen de tranen in de oogen.

„Gij meent het goed met mij, — ik geef u mijn woord daarop,” zeide hij ontsteld.

„Tot wederziens!” zeide de baron, terwijl hij hem de hand drukte.

De dichter ging langs de beek naar de stad terug. De molenaar bleef staan, deze keek hem na, totdat hij uit zijne oogen verdween. Vervolgens ging hij weer naar den molen in een vreemde stemming. Hij gevoelde zich veranderd en verlicht. Hij zat lang op de bank in den molen, terwijl hij het geheele onderhoud bij zich zelve nadacht.

„Welk een man, — wat een edel mensch,” riep hij herhaalde malen uit. „Wat ben ik bij zoo'n man vergeleken! Jozef, — Jozef, — pas op, daarin steekt de vinger Gods! Jozef, houd u aan dien vinger, anders zijt gij voor altijd naar ziel en lichaam verloren!”

In vroolijke stemming trad hij de woonkamer binnen, waar zijne zorgvuldige echtgenoot aan het werk

was en naar hem opkeek. Hij kende dien onderzoekenden blik, die op zijn gelaat zoo dikwijls de dronkenschap kon lezen.

„Anna, lieve Anna, zie mij maar goed aan, ik ben niet dronken. Ik heb nog geen druppel gedronken; ik zal ook niet meer drinken, voor dat de baron bij ons komt.”

Zij luisterde aandachtig naar de woorden, die voor haar onverstaaubar waren. Hij ging naast haar zitten en begon alles uitvoerig te verhalen.

„God in den hemel zij daarvoor geloofd,” riep de vrouw uit. „Maar de duizend gulden hadt gij toch moeten aannemen, lieve Jozef! Wij hadden ons kunnen helpen.”

„Ik stond ook in verzoeking. Maar ik heb mij geschaamd — ik kon al dat geld niet aannemen.”

„Wat zal ons Truitje blijde zijn, dat zij met Adam in het huwelijk mag treden! Het meisje zal buiten zich zelve zijn van vreugde!”

„Zwijg daarvan nog, Anna. Eerst moet ik met Adam en zijne moeder spreken. Gij weet, wij zijn lang de menschen niet meer, die wij geweest zijn. Ik zal vrouw Black eerst alles zeggen. Truitje bezit, wel is waar, altijd nog een aanzienlijk vermogen, maar niet zooveel, als Adams moeder meent. Niemand moet in ons bedrogen worden.”

Gedurende dien voormiddag viel Strehling de belofte der onthouding niet zwaar. Vervolgens gevoelde hij de kracht der slechte gewoonte door een inwendigen drang naar het wijnvat. Dikwijls werd hij kwaad op zich zelve, dat hij zoo aan dien hartstocht verslaafd was en hij verwenschte hem.

„Lieve God, hoe hard valt het mij. Dat had ik niet gedacht, — maar ik houd mijn woord!”

Hij hield werkelijk zijn woord en bleef nuchter.

Tegen den avond werd hij verrast door een brief van Fitswart, waarin deze verzocht, of Strehling niet de goedheid wilde hebben, eenige weken voor hem te malen, wjl hij het werk niet af kon.

„Dat heeft de edele baron gedaan,” dacht Strehling, nadat hij den brief gelezen had. „Doe de hartelijke groeten aan Fitswart,” zeide hij tot den bren-ger, „en zeg, dat hij voor drie raderen graan kan zenden. Bedank hem ook voor zijne goedheid.”

Hij schoof de pet op een oor, zooals hij langen tijd niet meer gedaan had en riep zijne vrouw vroolijk toe: „Anna, ziedaar lees dien brief eens! Het is van daag een gelukkige dag voor ons. De Heimhofers meenden mij aan den dijk te helpen, — dat is nu gedaan!” en fluitend ging hij naar den molen.

Den volgenden morgen, toen Strehling den eersten strijd met zijn kwaden hartstocht voerde, reed een zwaar beladen wagen het plein op. Hij zag de opgestapelde graanzakken en schoof vroolijk zijne pet op zij. Daarop veranderde het schuiven op zij in een wanhopig schuiven naar het achterhoofd. Het gelaat van den molenaar werd somber.

„Mijne paarden, mijn wagen, mijn knecht,” bromde hij. „Dat is niet mooi van Fitswart. Hij moest toch weten, dat zoo iets hindert.”

Daarop keken de prachtige paarden naar hun vroegeren meester en hinnikten. Ook de knecht lachte blijde; want Strehling was een goed meester geweest. In hetzelfde oogenblik verdween de molenaar. Hij liep haastig naar de keuken, opende als een vluchteling de deur, die naar de beek leidt en ging de trappen af tot aan de ruischende beek.

Daar stond hij op dezelfde plaats, waar Geertruida

eens geweend had. Hij weende wel niet, maar was zeer opgewonden. Hier wilde hij blijven, tot dat hij weder bij zich zelve gekomen was.

De knecht had Strehling na gekeken, de oorzaak van zijn heengaan gegist en veel beteekenend gelachen. Vervolgens had hij de paarden uitgespannen en naar den stal gebracht. Hij nam het tuig, dat met koper versierd was van de paarden. Hij plaatste de zweep nog altijd lachend, op de oude plaats. Toen ging hij naar de schuur en keek naar den hooizolder.

„Goddank, het hooi is nog niet verkocht,” zeide hij. „Beter voeder wast nergens en niemand zal het vreten, dan de schoonste paarden van het geheele land.”

Hij hoorde een lichten tred achter zich.

„Zoo, Johan, zijt gij het?” zeide Geertruida.

„Ja, ik ben het kind. Hoe gaat het u?”

„Niet goed. Gij weet het toch!”

„Wees maar gerust, Truitje, het zal wel beter gaan,” zeide Johan. „Het eene na het andere. Eerst zal ik de paarden voer geven — dan het graan op den molen brengen — dan een glaasje, als gij wilt, Truitje — en dan het overige.”

De knecht, een bejaard man, ging de ladder op naar den hooizolder. Geertruida ging in huis.

„Kind, ga spoedig naar Adam en verzoek hem om terstond te komen helpen lossen,” zeide de vrouw.

„Waar is vader?”

„Ach God, de man is geheel ontsteld. Toen hij de paarden zag kon hij zich niet meer inhouden. Fitswart had dit ook niet moeten doen. Ga gauw Adam roepen.”

„Wij hebben Adam niet noodig, moeder. Ik zal op den wagen gaan en Johan de zakken aangeven.”

„Wilt gij een heelen wagen graan helpen lossen. Dat gaat uwe krachten te boven.”

„Gij weet, moeder, ik ben zoo sterk als een man.”

„Gij zoudt u echter kunnen bezeeren. Zoudt gij Adam niet roepen?”

„Neen, omdat vader het niet gaarne zou hebben. Wij moeten alles vermijden, wat vader nog meer tegen Adam zou kunnen opzetten.”

De moeder glimlachte en zweeg.

„Goeden morgen, vrouw Strehling!” groette Johan door het raam.

„Hé — Johan!” riep zij den ouden, getrouwen knecht toe. „Dient gij nog bij Fitswart?”

„Tot van daag. Gij weet hoe het mij hinderde, toen ik moest vertrekken. Als men twintig jaar in één huis dient, zooals ik hier aan den molen, dan is men er te huis. Ik heb Fitswart toen mijn dienst aangeboden, dan was ik ten minste nog bij de paarden, toen ik aan den molen niet meer zijn kon.”

De vrouw kwamen tranen in de oogen.

„Schrei niet, vrouw. Gij zult van daag stellig nog lachen. Ik heb een brief voor Strehling, — de brief weet meer, dan ik zeggen mag. Eerst moet het graan bezorgd worden. Ha, ha, Truitje staat al op den wagen! Goed zoo, kind!”

De molenaarsdochter zette behendig den eersten zak op den schouder van den knecht, daarna den tweeden en zoo voorts, tot dat den laatsten zak weggedragen was. Eindelijk stond op den wagen een geverfde kist.

„Is dat uw kist niet, Johan?” vraagde Geertuida verwonderd.

„Ja, die zullen wij aanstonds brengen, waar zij behoort. Geef maar eerst dezen brief aan uw vader.”

Strehling kwam juist in de keuken, bleek en een weinig bekomen. Hij nam den brief van Geertruida aan en las.

De knecht was in de woonkamer gegaan, en ging aan tafel zitten, waarop brood en bier stond. In de keuken hoorde men eensklaps een uitroep.

„Ach God!” zeide de beangste vrouw.

De molenaar kwam in de kamer geloopt, den brief in de hand, de pet op het rechter oor en van vreugde niet wetende, wat hij deed.

„Jozef, wat scheelt u toch?”

„Alles heb ik terug, alles!” riep hij bijna dolzinnig uit. „Mijn paarden, mijn wagen, mijn knecht! Anna, luister wat die edelmoedige baron schrijft!”

„Beste Strehling! Gij hebt mij toegestaan, dat ik mij een genoeggen verschaft. Het bedoelde genoeggen bestaat daarin, dat ik u uwe paarden, uwen wagen en uwen knecht bovendien terugzend. Moget gij u nog menig jaar in het bezit dezer fraaie paarden verheugen, want zij zijn waarlijk benijdenswaardig. Binnen eenige dagen zal ik het genoeggen hebben, u te komen bezoeken.” —

Lieve God in den hemel — vrouw, — Truitje, — Johan, — ik zou bijna dol worden van vreugde!”

„Strehling,” begon de knecht, „ik heb mijne kist maar terstond medegebracht. Gij hebt toch weer een knecht noodig bij de paarden.”

„Natuurlijk, Johan, dat begrijpt gij; gij blijft dadelijk hier!”

„Op uwe gezondheid, Strehling!” zeide de knecht vergenoegd, terwijl hij het glas opnam.

„Wel bekome het u, Johan. Ik kan nu niet met u drinken — ik moet terstond naar den molen gaan zien,” — en weg was hij.

REDDING.

De geheele familie Strehling is sedert eenige dagen in feestgewaad. In huis heerscht voortdurend een spanning, een verwachting, alsof een hoog geplaatst persoon, een koning of prins verwacht werd. Bij het werk evenwel trekt Strehling zijn beste jas uit en bedient zich zoo lang van een werkbuis. Is het werk afgelopen dan borstelt hij zijn vest en broek zorgvuldig af, trekt de jas weer aan, voelt of zijn boordje nog stijf is, keert naar de woonkamer terug en kijkt in gespannen verwachting den weg op. Ook Geertruida en de moeder trachten hare beste kleederen niet vuil te maken. Zij dragen lange, breede voorschoten daarover en schikken zich zonder tegenspraak in die mooie kleeding; want het is voor den „edelen, buitengewoon goedaardigen baron,” zooals Strehling zegt, dat zij dit doen.

De eene dag verloopt na den anderen, Streitberg kwam niet.

„Hij blijft lang, — ik veronderstel wel waarom,”

zeide Strehling dikwijls bij zich zelven. „Ik moet nuchter blijven, tot dat hij komt, — dat is het. Ik wil mij aan onthouding gewennen, ik wil den duivel der dronkenschap uitdrijven, — ook dat is weder een edel doel van dien goedaardigen man. Ja — van dien buitengewonen man! Want waar is een mensch op aarde te vinden, die aan mij bewezen heeft, wat hij gedaan heeft? Ik zelf word menschelijker, eerzamer, omdat ik altijd aan hem denk, mij zijn edel gedrag, zijn buitengewone handelwijze voor oogen stel. Toch valt het hard, — zeer hard! Ik alleen zou het zoo ver niet gebracht hebben; tegen wil en dank zou ik moeten drinken en mijn woord hebben moeten breken. Hoe zwak is de mensch toch! Kwam het water echter aan de lippen, dan riep ik om hulp naar Boven. Dat is opmerkelijk, dat een mensch in nood God aanroept! Ik zou wel eens willen weten, hoe de onfeilbaren dat verklaren? In elk geval hoorde ik dan niets verstandigs; — wellicht stikstof of zuurstof, die, zoo als bekend is, altijd naar hooger streven.”

Eens verhaalde Geertruida aan hare ouders, dat Paul Firner te huis gekomen was. Hij had maar één been meer, het andere had hij op het slagveld verloren.

„Veel menschen staan voor het huis”, zeide zij. „Men kan den ouden Firner buiten hooren schreien en jammeren.”

„Dat heeft hij aan ons verdiend!” zeide Strehling. „Hoe kan het dien ouden gauwdief hier of hiernamaals goed gaan?”

„Wensch hem geen kwaad, Jozef!” smeekte de vrouw. „Ieder krijgt, wat hij verdient.”

„Dat is waar; maar het doet iemand toch goed, als men ziet, dat onze lieve Heer menigmaal reeds in dit leven straft.”

Er werd aan de deur geklopt.

„Binnen!” riep de molenaar.

De deur ging open. De drie eenvoudige menschen zaten eenige oogenblikken onbewegelijk van verrassing. Zij zagen Streitberg, wiens heldere oogen schitterden en wiens schoon gelaat de ontstelden toelachte. Strehling nam schielijk de pet af en stond op.

„Ach God, — baron, — welk eene eer, — welk een geluk!”

„Verschoon mijn lang uitblijven,” zeide de edelman vriendelijk. „Dat is stellig uwe familie?”

„Ja, mijnheer! Dat is mijne vrouw en deze mijne dochter Truitje, ons eenig kind.”

Streitberg keek het meisje aan, dat verlegen en beschaamd de oogen neersloeg.

Truitje boog voor den baron en gaf hem de hand.

„Verschaf uwe ouders steeds vreugde door uwe gehoorzaamheid en godsdienstigheid,” zeide de edelman.

„Mijnheer, de baron,” begon de vrouw, „wij zouden wel alle drie voor u op de knieën mogen vallen om u te danken, voor al hetgeen, gij aan ons gedaan hebt.”

„Dat is niet noodig, vrouw Strehling!” hervatte hij aangedaan. „Uw man was zoo vriendelijk, mij een genoeg te doen. Nu ben ik gekomen, om mijne belofte te vervullen,” zeide hij, zich tot den molenaar keerende. „Ik zou u breedvoerig den zin en de beteekenis van de pauselijke onfeilbaarheid aantoonen.”

„Mijnheer, mij dunkt, dat dit niet meer noodig is. U geloof ik op uw woord.”

„Gij vergist u,” antwoordde de schrijver. „Gij zijt een van die menschen, welke alle zaken grondig willen kennen. Het geloof aan mijn woord zou niet

van duur zijn. Gij moet duidelijk inzien, dat de paulsijke onfeilbaarheid noodzakelijk, redelijk en goddelijk is. Eerst dan zal uwe overtuiging onwrikbaar vast staan."

„Daarin moet ik u gelijk geven, mijnheer," zeide de molenaar. „Ik verwonder mij zeer, dat gij mijn karakter zoo nauwkeurig kent. Eerst verzoek ik u evenwel iets te gebruiken. — Truitje haal een flesch van den besten uit den kelder!"

„Gij zijt wel goed, maar wijn drink ik niet. Wilt gij mij echter een genoegen doen, dan zullen wij samen een kop koffie drinken. Mag ik u daarmee lastig vallen, vrouw Strehling?"

„O, mijnheer, dat is volstrekt geen moeite!" antwoordde de vrouw.

„Wilt gij dan mijn genoegen volkomen maken, Strehling," ging Streitberg voort, „noodig dan Adam ook uit om te komen, dien jongeling, welken gij mij als zoo braaf en deugdzaam hebt afgeschilderd."

Geertruida keek haar vader ontroerd aan. Zij werd rood en bleek. De baron merkte dit op en was aangedaan over het vreesachtig, liefhebbend hart der maagd.

„Wat gij van mij vordert is om zekere redenen veel, mijnheer. Maar al ware het nog meer, ik zou het u niet kunnen weigeren. — Truitje, zorg dat Adam ook hier komt."

„Laat de vrouwen nu haar werk doen. Kom Strehling!"

De baron nam den molenaar onder den arm en ging met hem naar den tuin.

„Ik zal het u zeggen, waarom het mij zwaar viel Adam te verzoeken. Zijne betrekking tot mijne dochter heb ik u reeds gezegd. Ik heb u ook verhaald hoe hartelijk en vurig die beiden elkander be-

minnen. Maar omdat ik door mijn ongeluk zeer achteruit geraakt ben, zal het er aan liggen, of de moeder van Adam nog in het huwelijk toestemt. Ik moet eerst met de vrouw spreken."

„Dat is braaf van u gedacht," zeide Streitberg. „Een weinig land zal toch, hoop ik, de vrouw geen reden geven, om eene verbintenis tegen te houden, die alle kenteekenen eener gelukkige toekomst heeft."

Zij gingen in het tuinhuisje, dat aan het einde van den tuin stond. De baron haalde een boek uit den zak en legde het op de tafel.

„Welnu — gij hebt stellig uw woord gehouden?" zeide hij opgeruimd. „De onthouding zal u wel zwaar gevallen zijn?"

„Zwaar, — zeer zwaar!" bekende de molenaar oprecht. „Ik had niet gedacht, dat het zwaar valt, eene gewoonte ook maar voor eenige dagen af te leggen, — al ziet men het afgrijselijke daarvan ook in."

„De neiging tot het kwaad is allen menschen aangeboren," antwoordde de baron ernstig. „En ik vorder van u geen verbetering voor eenige dagen, maar voor altijd. Gij moet weder de brave, werkzame man worden, die gij vroeger geweest zijt. Geluk, welvaart en vrede moeten weder in uw huis terugkeeren."

De molenaar hoorde zwijgend aan.

„Of houdt gij het voor onmogelijk om van den lichtzinnigen den ouden, achtingswaardigen huisvader te maken?"

„Mijnheer, ik durf niet meer beloven, dan waartoe ik mij in staat acht."

„Schep moed! Het is waar, ik beken het ronduit; de menschelijke zwakheid zal een dwaze hartstocht nimmer geheel en al meester worden. Maar met God zijn wij sterk. Volg derhalve mijnen raad. Maak een

einde aan uw verkeerd levensgedrag door een oprechte rouwmoedige biecht. Zoek den bijstand van een wijzen, godvreezenden biechtvader. Ontvang als borgtocht voor uwe beterschap het H. Lichaam des Heeren. Met God zult gij zegevieren," — en zoo ging de wijze leidsman voort om hem den weg aan te wijzen, dien hij moest bewandelen.

De molenaar zat stil en luisterde met gespannen aandacht, verbaasd over den godsdienstzin van dien voornamen heer.

„Mijnheer, ik wil trachten den weg te bewandelen, dien gij mij hebt aangewezen. Ik denk, dat het mij zal gelukken. Dikwijls ben ik op mij zelve vertoornd geweest. O, hoe gaarne zou ik met Gods hulp weder een braaf man worden.”

„Dat is braaf, Strehling! Geef mij uwe hand daarop.”

De molenaar reikte zijne hand toe.

„Wat ik doen kan, beloof ik, — meer niet!” zeide hij, met een blijkbaar mistrouwen op zich zelve.
„Ik moest het maar bekennen; ik sta niet zeer vast in mijn godsdienst. De pauselijke onfeilbaarheid kan ik met den besten wil maar niet aannemen. Om u een genoegen te doen wilde ik reeds gelooven — dit was het rechte geloof niet, maar enkel een dienstvaardigheid voor mijn weldoener. Als de Paus niet onfeilbaar is, dan heeft het concilie gelogen; — heeft het concilie gelogen, dan staat de H. Geest de Kerk ook niet meer bij; — en is dit het geval, dan heeft ook Christus gelogen, die gezegd heeft, dat de H. Geest bij de Kerk zou blijven, tot aan het einde der wereld. Heeft eindelijk Christus gelogen, dan is Hij ook geen God en alles is niets. Zie baron, zoo staat het met mij. Zulke gedachten plagen en folteren mij voortdurend. En ik weet met mij zelve geen raad.”

„Ik verheug mij over u, Strehling, want gij denkt en onderzoekt. Weldra zult gij andere begrippen over de pauselijke onfeilbaarheid hebben. Uw afkeer van alle onfeilbaren laat zich begrijpen,” voegde hij er lachend bij, „want de onfeilbaren hebben u veel nadeel gedaan. Maar de onfeilbaarheid van den Paus is heel wat anders, dan die van den veearts, van den grondproever, van het hoogste gerechtshof en van alle wetenschappelijke mannen. — Het is overbodig, allen laster en leugen te wederleggen, die door de vijanden der Kerk tegen de leer der pauselijke onfeilbaarheid verzonnen zijn. Gij zult inzien, dat de Paus geen nieuwe God is, die dogmatische scheppingskracht bezit, die naar zijn luimen en willekeur geloofswaarden kan maken. Nimmer heeft de Kerk den Paus goddelijke eigenschappen toegekend. Ieder Paus, ook de godvreezendste, is en blijft een zwak, zondig mensch. Voor elken Paus blijft het woord der H. Schrift van waarde: „Wie zegt, dat hij zonder zonden is, die is een leugenaar en de waarheid is niet in hem.”

„Dat doet mij goed, baron, dat bevalt mij! Want ik kon het met een Paus-God maar niet vinden. Dat was al te stootend.”

„Dat is een vuige laster van de vijanden der Kerk,” zeide Streitberg, terwijl hij het boek opende. „Hoor op de eerste plaats naar de geloofsleer, zooals zij door het concilie over de pauselijke onfeilbaarheid uitgesproken werd.” — „Wij leeren en verklaren met goedkeuring van het H. Concilie, dat het een door God geopenbaard leerstuk is: dat de Paus van Rome, als hij spreekt ex cathedra, d. i. wanneer hij het ambt van Herder en Leeraar aller christenen vervullende, met zijn hoogst apostolisch gezag de leer over geloof en zeden door de Kerk te houden bepaalt, door den

goddelijken bijstand hem in den H. Petrus beloofd, die onfeilbaarheid bezit waarmede de goddelijke Verlosser wilde, dat zijne Kerk in het bepalen der leer over geloof en zeden zou voorzien wezen, en dat dusdanige verklaringen der Pausen van Rome uit zich zelve, niet echter door de toestemming der Kerk, onhervormbaar zijn.” — Hebt gij alles goed begrepen?”

„Die volzin is verschrikkelijk lang — lees haar nog eens, als het u belieft,” verzocht Stréhling.

De baron herhaalde de stelling.

„Wilt gij mij den zin wat nader verklaren, — de latijnsche woorden versta ik volstrekt niet.”

„Ex cathedra beteekent: van den leerstoel. Onfeilbaar is de Paus slechts dan, wanneer hij ex cathedra, namelijk van zijn leerstoel, als Herder en Leeraar aller christenen eene leer over geloof en zeden bepaalt, d. i. haren zin verklaart. Hier is dus geen spraak van een nieuwe leer, maar van eene leer, die altijd in de Kerk van de tijden der apostelen af geloofd is. Bestaat er namelijk verschil van meening, twist over den zin en de beteekenis van zulk eene leer, verklaart de eene geleerde haar zoo, een tweede anders, een derde weer anders, dan beklimt de Paus zijn leerstoel en geeft de eenig juiste verklaring van deze verschillend uitgelegde leer. En deze eenig juiste verklaring geeft hij niet daarom juist, omdat hij de scherpzinnigste en verstandigste man is, maar daarom, omdat Gods Geest hem voor een dergelijk geval verlicht, opdat hij de waarheid kenne, — „door den goddelijken bijstand,” zegt het H. Concilie is de Paus onfeilbaar in geloofs- en zedeleer. In alle overige omstandigheden en betrekkingen is echter de Paus feilbaar, gelijk ieder ander mensch. Geeft dus de Paus zijn persoonlijk gevoelen te kennen, dan kan dat valsch zijn,

zels in de geloofs- en zedeleer. Vaardigt de Paus als wereldlijk vorst wetten en besluiten uit, dan kunnen die verkeerd zijn. Leert hij, dat de aarde stil staat en de zon zich beweegt, dan dwaalt hij, al waagde hij het ook, dit ex cathedra te leeren, want tot zulke zaken en wetenschappen strekt zich de goddelijke bijstand niet uit, bijgevolg ook niet de pauselijke onfeilbaarheid."

„Als de Paus op den inval kwam," zeide Strehling, „ex cathedra eene leer over het geloof en de zeden te maken, die vroeger niet bestaan heeft? Kan hij dat?"

„Neen, dat kan hij niet. Hoor wat het H. Concilie hierover zegt: „„Aan de opvolgers van den H. Petrus is de H. Geest niet beloofd, opdat zij door eene van hem ontvangen openbaring eene nieuwe leer zouden verkondigen, maar opdat zij onder zinnen bijstand de openbaring, of overlevering des geloofs, die van de apostelen is overgeleverd, heilig bewaren en getrouw zouden uitleggen." — Bijgevolg kan de Paus nimmer eene nieuwe leer uitdenken. Hij kan alleen de leer, die van de apostelen is overgeleverd onfeilbaar en juist verklaren, wanneer hij als Opperhoofd der Kerk tot de geheele katholieke wereld van zijn leerstoel spreekt."

„Dat doet mij uitnemend veel genoegen!" riep de molenaar uit. „Dan is het toch zoo erg niet met de onfeilbaarheid van den Paus. Lieve God! wat hebben die vrijmetselaars van den Paus gelogen!"

„Gij zult bovendien wel begrijpen, dat een dergelijke onfeilbaarheid van het Opperhoofd der Kerk volstrekt noodzakelijk is," ging Streitberg voort. „Want alles op aarde is aan wisseling en verandering onderworpen. De gevoelens en meeningen der menschen,

hunne inrichtingen, wetten en gebruiken veranderen in elke eeuw. Ook de leer van Jezus Christus zou aan die verandering onderworpen zijn, en werkelijk hebben de menschen sedert achttien eeuwen deze leer naar hun goeddunken trachten uit te leggen en te kneden. Daarom stelde Gods wijsheid en almacht een oppersten Herder aan, opdat deze zoude waken over de zuiverheid zijner leer tot aan het einde der wereld. Deze opperste Herder is de Paus. Omdat de Paus evenwel een mensch is, die dwalen kan, daarom schonk God hem de bekwaamheid om bij voorkomenden twist over den zin en den inhoud der leer onfeilbaar te kunnen beslissen."

„Dat alles vind ik goed, alles verstandig en noodzakelijk! Intusschen, mijnheer, heb ik toch nog eene bedenking."

„Zoo hoort het Strehling! Verklaar u maar."

„Onlangs heeft advocaat Frech in den tuin van „de Zwaan" beweerd, dat er ook slechte Pausen geweest zijn. Een is er geweest, o ja, Alexander VI, die den vromen Savonarola had laten verbranden, en nog meer andere wandaden had hij bedreven. En Alexander VI was niet de eenige slechte Paus geweest; er zijn ook nog anderen geweest, die niet veel beter waren. Ik hecht wel niet veel waarde aan hetgeen Frech zegt, maar daarvan moet toch wel iets waar zijn."

„Dezen keer heeft de advocaat vrij wel de waarheid gezegd," hervatte Streitberg.

„De waarheid?" riep de molenaar ontsteld uit. „Als verscheidene Pausen goddelooze menschen geweest zijn, hoe kunnen zij dan H. Vaders zijn?"

„De uitdrukking „H. Vader" is enkel een titel, welken het Opperhoofd der Christenheid draagt," antwoordde de baron. „Nimmer heeft de Kerk geleerd

dat iemand daarom heilig is, omdat hij Paus geworden is. Zoo dragen verschillende vorsten titels, die met hunne personen niet strooken."

„Dat is treurig, mijnheer! Het wil er bij mij maar niet in, dat slechte menschen van God een zoo groote macht kunnen ontvangen."

„Wat denkt gij van Judas Iskariot?"

„Dat hij een slecht mensch was, dien de duivel gehaald heeft."

„Dat oordeel is kort en bondig. Let eens op! In het laatste Avondmaal gaf de Heer aan zijne apostelen, bijgevolg ook aan Judas de macht om de H. Offerande der Mis op te dragen, met de woorden: „Doe dit tot mijne gedachtenis." Neem nu eens aan, dat Judas zich niet opgehangen had, dat hij in zijn slechten staat had voortgeleefd, in zijne zonden de H. Mis opgedragen en de woorden der consecratie gesproken had: — meent gij dan, dat Judas het brood en den wijn niet in het Lichaam en Bloed van Jezus zou hebben kunnen veranderen, ofschoon hij hiertoe de macht van God ontvangen had?"

„Ik weet het niet, mijnheer."

„Laten wij eene gelijkenis nemen!" ging Streitberg voort. „Aangenomen, dat Jezus Christus aan elk zijner apostelen een gouden sleutel gegeven had. Deze gouden sleutel opent de schatkamer der genaden in de Kerk. Alle apostelen hebben zuivere handen, Judas alleen niet. Meent gij nu, dat de vuile hand van Judas met den gouden sleutel de schatkamer niet zou kunnen openen?"

„Stellig. De gouden sleutel is het toch eigenlijk, die opent."

„Zie nu, de gouden sleutel is de priesterlijke en apostolische macht, door God aan de menschen ge-

schonken. Dezen sleutel bezit elke Paus en deze sleutel opent, of de hand des Pausen zuiver of bevlekt is. Zonder gelijkenis gesproken: De werking van de goddelijke volmacht is geheel onafhankelijk van de waardigheid of onwaardigheid van hem, die deze volmacht bezit. Op dezelfde wijze gaat het in den Staat. Neem eens aan, een of ander goddeloos mensch is koning of keizer. Deze mensch voltrekt toch die rechten en volmachten, die aan zijne hooge waardigheid verbonden zijn. Zoo is ook het oordeel eens rechters van kracht, al is deze ook persoonlijk een slecht mensch."

„Nu begrijp ik het, mijnheer. Het is werkelijk, zooals gij zegt. De sleutel des hemels blijft dezelfde, al draagt hem ook een goddelooze Paus in zijne bevleete handen. Maar, vergeef het mij, mijnheer, ik heb nog iets op het hart. — Gij hebt zoo even gezegd, dat de Paus geen nieuwe leer kon uitdenken, dat hij slechts de aloude leer der Kerk onfeilbaar kon verklaren, als daarover twist ontstaat. Nu is echter de leer der onfeilbaarheid eerst in dezen tijd verkondigd, dus is het een nieuwe leer."

„Nieuw is de leer niet, Strehling. Deze leer is zoo oud als de katholieke Kerk zelve. Reeds tot den eersten Paus, tot Petrus, heeft Jezus gezegd: „Gij zijt Petrus, en op deze steenrots zal ik mijne Kerk bouwen en de machten der hel zullen haar niet overweldigen." Wat is nu die „macht der hel?" Niets anders dan de leugen en de dwaling. Reeds den eersten mensch heeft de duivel door den leugen overwonnen. Bijgevolg heeft Jezus aan het zichtbaar Opperhoofd zijner Kerk, aan Petrus, den eersten Paus, ook reeds de genade verleend, nimmer in dwaling te vallen, wanneer deze leert, beslist, verklaart of uit-

legt als Opperhoofd der Kerk. Zou een Paus eens bij een plechtige beslissing over de leer, die verbindend is voor de geheele katholieke wereld, dwalen of liegen, dan had feitelijk de macht der hel de leerende Kerk overwonnen, Gods belofte was niet vervuld. — Jezus heeft nog tot Petrus gezegd: „Simon, Simon, zie de satan heeft verlangd u te zuiveren als de tarwe. Maar ik heb voor u gebeden, opdat uw geloof niet wankele.” Als dus de opperste Leeraar der Kerk de onfeilbaarheid bezit in de geloofs- en zedeleer, dan is dit een goddelijk geschenk der genade, hetwelk de Heiland reeds verkondigt, — bijgevolg is deze leer niet nieuw, maar zoo oud, als de Kerk.”

„Goed, mijnheer. Maar waarom hebben de bisschoppen dat nu eerst in de H. Schrift gevonden?”

„Neen nu niet eerst! Deze leer werd immer geloofd,” antwoordde Streitberg in het boek bladerende. „Reeds voor vijftien honderd jaar schreef een geleerde bisschop, namelijk de H. Ambrosius: „Waar de Paus is, daar is de Kerk; waar echter de Kerk is, daar is geen dood, maar eeuwig leven.” Om dienzelfden tijd schreef een andere geleerde bisschop, de H. Augustinus: „Wat verlangt gij nog een onderzoek, dat reeds heeft plaats gehad door den apostolischen stoel? De veroordeelde dwaalleer behoeft derhalve niet meer door de bisschoppen onderzocht te worden, maar zij moet door de christelijke machten onderdrukt worden. — Rome heeft gesproken, de zaak is afgedaan.” — Zouden deze heilige mannen zoo hebben kunnen schrijven, als zij niet van de bedoelde onfeilbaarheid des Pausen overtuigd geweest waren? Een andere Kerkleeraar, de H. Petrus Chrysologus schrijft: „De H. Petrus, die nog altijd op zijn zetel voortleeft en het oppergezag uitoefent, biedt allen de waarheid des

geloofs aan, die haar oprecht zoeken." — Hieruit kunt gij zien, dat te Rome geen nieuwe leer is uitgevonden, maar dat slechts eene oude leer bevestigd werd."

„Maar, mijnheer, waarom is dan die overoude katholieke leer eerst nu verplichtend geworden?"

„Omdat de tijdsomstandigheden dit vorderden. Zoo ging het altijd in de katholieke Kerk. Zoodra een of andere leer wordt aangevallen of geloochend, is het de roeping en de plicht van het Leeraarsambt, deze aangevallen leer te verdedigen en te bevestigen. Van het begin af werd de Godheid van Jezus in de Kerk geloofd. Toch werd deze leer eerst in het jaar 325 door het Concilie van Nicea plechtig uitgesproken en allen werden met den ban bedreigd, die de Godheid van Jezus loochenen. Waarom gebeurde dit eerst in 325? Omdat de invloedrijke Arius door zijne ketterijen hiertoe aanleiding gaf. — Altijd bestond de leer der onsterfelijkheid der ziel in de katholieke Kerk. Toch heeft eerst het Concilie van het jaar 1215 deze leer uitdrukkelijk bevolen en allen met den ban bedreigd, die de onsterfelijkheid loochenen. Waarom gebeurde dit in 1215? Omdat de sekte der Albigenzen het bestaan van al het onzichtbare loochende, — juist zooals dit nu nog vele geleerden doen. — Altijd bestond in de Kerk de leer der pauselijke onfeilbaarheid. Waarom werd eerst nu door het Concilie deze leer plechtig verkondigd en allen met den ban bedreigd, die haar niet gelooven? Omdat in onzen verlichten tijd wel de wetenschap onfeilbaar is — of volgens uw zeggen: omdat wel de veearts en de grondproever onfeilbaar zijn, maar niet die man, welken Jezus Christus voor altijd als Wachter en Herder over de zuiverheid zijner leer heeft aangesteld

en hem daarvoor met genaden heeft toegerust, — de Paus.”

De molenaar wreef zich vergenoegd de handen.

„Duizendmaal dank, mijnheer. Gij kunt niet gelooven hoe heilzaam en reddend uwe onderrichtingen voor mij zijn. — Een kleinigheid hindert mij echter nog. — Namelijk — als de Paus alleen onfeilbaar is, dan behoeft men geen Concilie.”

„Strikt genomen zijn de Conciliën niet noodig, beste Strehling. Toch zijn zij zeer nuttig. De bisschoppen der geheele aarde komen bijeen. De Herders van alle kerken der geheele aarde in innig verkeer, staan in voor het katholiek geloof, zij spreken den ban uit over dwaalleeren, zij belijden moedig tegenover den ongeloovigen tijd de Waarheid — hoe grootsch, hoe verheven! Zij deelen elkander hunne ervaringen mede en vaardigen heilzame verordeningen uit. Allen zaken van groot nut en zegen. Reeds de eerste Paus, Petrus, heeft de bisschoppen te Jeruzalem om zich vergaderd. Ofschoon Petrus alleen had kunnen beslissen in den twist, die ontstaan was, toch deed hij het niet en riep het geheele leeraarsambt samen.”

„Daarin geef ik den H. Petrus gelijk,” zeide Jozef. „Mij dunkt alle Pausen moesten dat doen, zij moesten altijd alle bisschoppen oproepen — dat heeft wel iets grootsch.”

„Als dit maar altijd mogelijk was,” hernam Streitberg. „De bisschoppen zijn over de geheele aarde verspreid — al deze mannen op ééne plaats te verzamelen is geen kleinigheid. In het begin dezer eeuw hield men het voor onmogelijk, een algemeen Concilie te kunnen verzamelen, omdat het gebied der Kerk zich over den geheelen aardbol uitstrekt. Zonder de groote afstanden in aanmerking te nemen,

kunnen er omstandigheden voorkomen, die een Concilie strikt onmogelijk maken. In onderscheidene landen zouden oorlogen kunnen woeden, met den besten wil zouden de bisschoppen zich niet van hunne zetels kunnen verwijderen. Of een of ander goddeloos en machtig vorst verbiedt het Concilie, verdrijft de bisschoppen, zet die gevangen, — zooals werkelijk al gebeurd is. Komen in zulke tijden dwaalleeraars op, hoe moeten die door de geloovigen zeker vermeden en gekend worden? Het Leeraarsambt vertegenwoordigd door alle bisschoppen, kan niet vergaderen. Bijgevolg is het onder zekere omstandigheden volstrekt noodzakelijk, dat in den oppersten Herder, in den Paus, ook de hoogste macht vereenigd is. De Paus moet gemachtigd zijn, ook zonder de bisschoppen eene onfeilbare beslissing in de geloofs- en zedeleer te kunnen geven. Daarom handelde Jezus geheel volgens zijn goddelijke wijsheid, toen hij het zichtbaar Opperhoofd zijner Kerk machtigde, over de zuiverheid der leer te waken, de waarheid van de dwaling te onderscheiden. Naar die volmacht hebben de Pausen te allen tijde gehandeld. Zij hebben de dwaalleeren verworpen, veroordeeld, zonder hulp der bisschoppen, alleen door hun eigen macht van opperste Leeraar."

„Nu ben ik kwaad op alle menschen zonder geloof en godsdienst; want ik zie, hoe het volk door hen belogen en bedrogen wordt," riep de ontstelde molenaar uit. „Deze lasteraars hebben van de pauselijke onfeilbaarheid een waar monster gemaakt, om den godsdienst bij de menschen gehaat te maken. Van daag nog schaf ik den „Bode" af en ik kijk nimmermeer in een dagblad."

„Er zijn ook goede dagbladen," zeide Streitberg.

Men hoorde een luid roepen en schreeuwen in huis.

Beide mannen luisterden ontsteld. Geertruida's heldere stem gaf iets buitengewoons te kennen. Ook de vrouw van den molenaar hoorde men korte, onverstaanbare woorden van schrik en verbazing spreken.

„Wat zou dat beteekenen,” zeide de molenaar op een zorgwekkenden toon. „Zou er weer een nieuw ongeluk gebeurd zijn?”

„Mij dunkt, het zijn geen uitroepen van schrik, maar van vreugde,” hernam de baron. „Laten wij gaan zien.”

De huisdeur werd opengerukt, Geertruida kwam over de plaats den tuin ingelooopen. Hare vlechten waren losgegaan, het lange haar waaide haar om het hoofd.

„Vader, vader,” riep zij van verre. „Vader — de verbeterings-akte — de verbeterings-akte!”

De molenaar liet een gil en liep voort. Streitberg volgde in huis. Daar vond hij Strehling over zijn geheele lichaam bevende, buiten zich zelve van vreugde, en in de hand het noodlottig papier. De vrouw lag God dankende op de knieën. Adam stond verlegen in een hoek, voortdurend zijn hoed tusschen de vingers draaiende, rustig het geluk der familie Strehling aanschouwende.

„Gered, — gered, — alles gered!” riep de molenaar uit, als een zinnelooze. „Lees hier, — mijnheer, — lees, Anna, — lieve Anna, — waar hebt gij de akte gevonden?”

„Ik wilde de mooie servetten uit de kast krijgen, — daar valt de oude bijbel van grootvader er uit. Het boek valt op den grond open, en toen ik er naar keek lag er de verbeterings-akte in, die wij wel duizendmaal gezocht hebben.”

„Ha, — ha, — ha!” lachte Strehling weder. „Nu, mijnheer de baron, wat zegt gij er nu van?”

„Ik wensch u geluk en ik deel in uwe vreugde.

Zou de gelukkige vondst niet samenhangen met uw goed besluit?"

„O, neen, — gij alleen zijt de oorzaak, mijnheer. Hadt gij ons niet met een bezoek vereerd, dan zou mijne vrouw de servetten niet gekregen hebben, de bijbel van mijn vader zaliger ware niet gevallen en de akte niet gevonden. Daar had het papier wel kunnen liggen tot den jongsten dag."

„Wellicht is de hand der goddelijke Voorzienigheid niet zoo geheel vreemd aan het vallen en openen van het boek," hervatte Streitberg.

„Nu versta ik u eerst, mijnheer. Gij kunt gelijk hebben. Had de molenaar, Jozef, zich vroeger bekeerd, dan ware de bijbel ook vroeger opengevallen."

„Mag ik u in dit gelukkig oogenblik iets verzoeken?" vroeg Streitberg.

„Iets verzoeken? Mijnheer ik ben u meer verschuldigd, dan gij meent. Vraag, wat gij wilt, ik zal gehoorzamen."

„Maar het is een verzoek aan u," herhaalde de edelman met een veel beteekende blik op Adam en Geertruida. „Uwe bedenkingen, die het geluk van uw kind tegenhouden, zijn allen opgeheven door de verbeterings-akte. Gun uwe dochter, dat zij de echtgenoot van een jongen man wordt, dien zij innig lief heeft, en welke deze liefde verdient en beantwoordt."

„En die even zoo aan den onfeilbaren Paus gelooft, als ik," voltooide de molenaar. „Ik ben weer de oude Jozef en kan weer vrij spreken. Alle akkers en weiden zijn weder mijn eigendom. Truitje weegt weder evenzwaar als vroeger. — Nu Truitje, hoe is het? Wilt gij Adam trouwen?"

Zij boog het hoofd en was zeer verlegen.

„Goed — zwijgen is toestemmen!" ging Strehling

voort. „En gij Adam, wilt gij altijd de brave, rechtschapen, vlijtige Adam blijven?”

„Ja, dat wil ik,” antwoordde vastberaden de jongeling.

„Dan zal ik doen, wat mijn vader zaliger voor dertig jaren Anna en mij ook gedaan heeft,” zeide de molenaar ernstig. „Knielt voor mij neder. Legt uwe handen in elkander.”

Strehling sloeg zijn oogen ten hemel, vouwde de handen en zeide, terwijl hij over de knielende een groot kruis maakte: „De almachtige God zegene uwe verbintenis, in den naam des Vaders en des Zoons en des H. Geestes. Amen.”

Hij beurde beiden op en kustte hen.

De moeder kwamen tranen in de oogen, Geertruida weende, Adam was verrukt. Streitberg wenschte de verloofden geluk.

„Gij moet weten,” zeide Strehling in de eerste vervoering, „dat het huwelijk moet voltrokken worden, eer drie maanden verlopen zijn. De plechtigheid zal evenwel niet hier bij Atzel, maar bij den pastoor te Heimfurth plaats hebben.”

Eer de zon onderging was het voorgevallene aan den molen in het dorp bekend. Ook de oude Firner vernam de tijding en verschrok zeer. Doch hij herstelde zich.

„Jozef de molenaar zou een verbeterings-akte gevonden hebben,” zeide hij eenige dagen later in de herberg. „Ik weet niets van een dergelijke akte. Het papier is geduldig, men kan er alles op schrijven, zelfs valsche handteekeningen.”

Maar de rechtbank was van een andere meening. Het vroegere vonnis werd vernietigd en de oude Firner wegens meened tot vijf jaar tuchthuisstraf veroordeeld.

Het huwelijk werd met groote plechtigheid te Heimfurth voltrokken, vereerd met de tegenwoordigheid van Streitberg, die de plaats van getuige bekleedde. De aanzienlijksten van Heimhofen waren op de bruiloft genoodigd, bij welke Strehling zich onderscheidde door zijne opgeruimdheid en eigenzinnigheid om enkel water te drinken.

„Lieve gasten,” zeide hij, „drinkt wijn naar believen, hij is goed en onvervalscht. Ik zelf drink water, omdat ik vroeger te veel wijn gedronken heb.”

Als huwelijksgift gaf Streitberg aan Geertruida duizend gulden. Want Strehling had er op aangedrongen, dat Streitberg de acht honderd gulden zoude terugnemen, die hij voor de paarden en den wagen betaald had. Evenzeer drong de baron er op aan, dat de familie een bewijs van zijne genegenheid zou aannemen. Geertruida voldeed beter aan den edelen man, dan haar stijfhoofdige vader. Zij nam het geschenk dankbaar aan en zeide:

„Ik behoud mij voor, u zoo lang ik leef, van alles de eerstelingen te brengen: de eerste eieren, welke de kippen leggen, de eerste rijpe kersen, de eerste abrikozen, de eerste druiven, de eerste perziken, van alles het eerste.”

Strehling volhardde in het goede met zijne gewone onbuigzaamheid. Hij dronk slechts water.

„Tot dat ik vast sta,” zeide hij.

En hij bleef zijn woord houden. Als het mooi weer was kwam Streitberg uit de stad, sprak vertrouwelijk met den molenaar en verheugde zich over de braafheid van den man.

Het ergste waren er de ingezetenen van Heimhofen aan toe in hunne vijandelijkheid jegens den molenaar. In de stad bleef hun graan ongemalen staan. Beschaamd

en rouwmoedig kwamen zij aan den molen van het dorp terug, waar zij aanvankelijk afgewezen, maar eindelijk aangenomen werden, terwijl Streitberg hun de woorden van den Zaligmaker toevoegde: „Doet goed aan hen, die u haten, opdat gij kinderen zijt van uwen Vader in den hemel, die het over goeden en kwaden laat regenen.”

Pastoor Atzel begon een armoedig leven te leiden. De afval van den burgemeester en de invloedrijke familie Lauw, maakte de positie van den geëxcommuniceerden pastoor onhoudbaar. De aanzienlijksten des dorps vermeden geregeld de godsdienstoefeningen te Heimhofen, zij reden op zon- en feestdagen te Heimfurth naar de kerk. Zij duldden niet, dat de jaargetijden door hunne voorouders aan de kerk te Heimhofen gemaakt, door Atzel zouden gehouden worden, omdat een geëxcommuniceerd pastoor hiertoe onbekwaam was.

Hierover geraakte de regeering tot het recht der onderdanen in een moeilijke positie. Ook de veronderstelling, dat een groot gedeelte der geestelijkheid den afvallige zoude navolgen, verwezenlijkte zich niet. De geestelijkheid volhardde eensgezind in het aloude geloof. Atzel bleef de eenige Judas Iskariot in het land. Zelfs de advocaat Frech werd de zaak lastig.

„Atzel,” zeide hij eens tot hem; „leg uwe bediening neer. Gij zijt den boeren tot last en de regeering een voorwerp van groote ongelegenheden. Ik raad u, de kap op den tuin te hangen. Ik bied u op mijn kantoor eene plaats aan, die u een voldoende inkomen oplevert.”

Atzel aarzelt nog. Hij weet niet, of hij zich aan de Kerk zal onderwerpen of schrijver bij den advocaat worden.

I N H O U D.

	Bladz.
DE KORREL	5
DE GRONDPROEVER	26
AAN DE TUINDEUR	37
PASTOOR ATZEL	48
VERLOREN.	61
DE VONDST	83
STREITBERG	101
JUDAS ISKARIOT	133
EEN MINISTER	143
EEN SCHANDAAL	153
DE DOODEN STAAN OP.	188
HULP.	204
REDDING	218

Van den zelfden schrijver verscheen :

KONINGIN BERTHA. Geschiedkundig verhaal
uit de elfde eeuw.

FRANS VON SICKINGEN. Historische Roman
uit de eerste tijden der Kerkhervorming.

DE VOORUITGANG.